

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra české literatury

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Současná nakladatelství knih pro děti mladšího školního věku pohledem
žáků: kvalitativní výzkum**

Contemporary publishers of books for younger school-aged children from the
perspective of pupils: qualitative research

Natálie Onderková

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Laufková, Ph.D.
Studijní program: Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Studijní obor: 1. STZŠ

2024

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Současná nakladatelství knih pro děti mladšího školního věku pohledem žáků: kvalitativní výzkum* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. 4. 2024

Na tomto místě bych ráda poděkovala především PhDr. Veronice Laufkové, Ph.D., za její vstřícnost, ochotu a pozitivní přístup. Vážím si veškerého času, který strávila při odborném vedení této diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat mým žákům, bez kterých by výzkumná část nemohla vzniknout. V neposlední řadě děkuji také všem, kteří mi v průběhu práce vyjadřovali podporu.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce mapuje český knižní trh, a to z hlediska nejocěňovanějších českých nakladatelství. Jejím cílem je celková analýza českých nakladatelství píšících pro děti a mládež, kvalita jejich produkce nebo zhodnocení oblíbenosti literárních žánrů u žáků mladšího školního věku. Pozornost je věnována především sedmnácti nejčastěji oceněným nakladatelstvím, a to hned v několika knižních soutěžích v časovém období deseti let. Jak knižní soutěže, tak knižní žánry jsou v práci blíže charakterizovány. Celá výzkumná část se opírá o odbornou literaturu a podrobnou rešerši příslušných webových stránek. Praktická část diplomové práce si klade za cíl analyzovat čtenářské preference u žáků druhé třídy. Konkrétně se výzkum zaměřuje na jejich žánrové a tematické preference společně s tím, jak vnímají produkci českých nakladatelství. Výzkum je uskutečněn za pomoci metody zúčastněného pozorování a skupinového rozhovoru za účasti zhruba dvaceti pěti žáků konkrétní druhé třídy. Z výzkumu vzešlo několik nejčastěji se opakujících aspektů, dle kterých žáci volí své knihy. Tím je například fakt, zda v knize vystupují zvířata. Dále je to velikost písma, ilustrace, nebo jestli je kniha inspirována počítačovou hrou. Rovněž z výzkumu vyplývají nejoblíbenější literární žánry dětí mladšího školního věku. Těmi jsou příběhy se zvířecím hrdinou, dobrodružné knihy, detektivky či příběhy o dětech a mládeži. V neposlední řadě z rozhovorů vyšlo najevo, jaká nakladatelství žáci preferují, nebo jaké oceňované tituly žáky nejvíce zaujaly. Mezi preferovaná nakladatelství patří *Albatros*, *Fragment* nebo *Pikola*. Jako nejzajímavější oceňované tituly z výzkumu vzešly: *Deník malého poseřoutky*, *Prašina* či *Bydlíme*.

KLÍČOVÁ SLOVA

nakladatelství pro děti, žáci mladšího školního věku, ocenění za literaturu, žánry, pohádky, pověsti, příběhy se zvířecím hrdinou, příběhy o dětech a mládeži, populárně naučné knihy, fantasy, sci-fi, komiksy

ABSTRACT

This thesis maps the Czech book market from the point of view of the most appreciated Czech publishing houses. Its aim is an overall analysis of Czech publishing houses writing for children and young people, the quality of their production or an assessment of the popularity of literary genres among pupils of younger school age. The focus is mainly on the seventeen most frequently awarded publishing houses in several book competitions over a period of ten years. Both the book contests and the book genres are characterized in more detail in this piece of work. The entire research part of this thesis is based on the literature and detailed research of relevant websites. The practical part of the thesis aims to analyse the reading preferences of second grade students. Specifically, the research focuses on their favourite genre and thematic preferences together with their perception of the production of Czech publishing houses. The research is carried out using the participant observation method and a group interview with the participation of approximately twenty-five pupils of a particular second grade class. The research yielded several most recurrent aspects according to which pupils choose their books. This is, for example, whether animals are featured in the book. Then, it is the size of the font, the illustrations or if the book is inspired by a computer game. Also, the research shows the most popular literary genres of younger school-age children. These are stories with animal heroes, adventure books, detective stories and stories about children and young people. Last but not least, the interviews revealed which publishers pupils prefer or which award-winning titles pupils are most interested in. Preferred publishers include *Albatros*, *Fragment* or *Pikola*. The following titles emerged from the research as the very favorite award-winning titles: *Diary of a Wimpy Kid*, *Prašina* or *Bydlíme*.

KEYWORDS

children's publishing, younger school age students, literature awards, genres, fairy tales, legends, animal hero stories, children's and young adult stories, popular science books, fantasy, science fiction, comics

Obsah

Úvod	8
Cíle práce.....	10
Výzkumné otázky	11
Zdroje	13
1 Teoretická část.....	14
1.1 Charakteristika literatury pro děti a mládež.....	14
1.2 Současná česká nakladatelství pro děti a mládež.....	15
1.2.1 Albatros	17
1.2.2 Argo	18
1.2.3 Baobab	19
1.2.4 Běžiliška	20
1.2.5 Cooboo.....	20
1.2.6 Host.....	21
1.2.7 Labyrint	22
1.2.8 Meander	22
1.2.9 Mladá fronta	23
1.2.10 Paseka	24
1.2.11 Petrkov.....	24
1.2.12 Pikola.....	25
1.2.13 Portál.....	26
1.2.14 Práh.....	27
1.2.15 Slovart.....	27
1.2.16 Triton	28
1.2.17 65. pole	29

1.3	Literární soutěže a knižní ceny	29
1.3.1	Magnesia Litera	31
1.3.2	Nejkrásnější české knihy	31
1.3.3	Nejlepší knihy dětem	32
1.3.4	Cena Sukovy knihovny.....	33
1.3.5	Zlatá stuha	33
1.4	Literární žánry.....	34
1.4.1	Pohádka	36
1.4.2	Pověst	37
1.4.3	Příběhy se zvířecím hrdinou.....	38
1.4.4	Příběhy o dětech a mládeži.....	39
1.4.5	Populárně naučné knihy.....	40
1.4.6	Komiksy	41
1.4.7	Fantasy.....	43
1.4.8	Sci-fi	44
1.5	Shrnutí teoretické části.....	45
2	Praktická část.....	47
2.1	Výzkumné cíle a výzkumné otázky	47
2.2	Metodologie výzkumu	48
2.2.1	Zúčastněné pozorování	48
2.2.2	Skupinový rozhovor	49
2.3	Charakteristika institucí a respondentů.....	50
2.4	Výběr knih	50
2.5	Popis vyučovacích hodin	51
3	Výsledky výzkumu.....	54

3.1	Která nakladatelství jsou nejvíce oceňovaná?	54
3.2	Které žánry jsou nejčastěji preferovány dětmi ve věku šest až osm let?	55
3.3	Podle čeho si žáci druhé třídy vybírají knihy?.....	56
3.4	Jaké žánry a jaká témata preferují žáci ve druhé třídě?	57
3.5	Jak oceňované tituly hodnotí žáci druhé třídy?	59
3.6	Jaká nakladatelství žáci znají a preferují?.....	60
3.7	Jaká témata a jaké žánry obsahuje třídní knihovna?.....	62
	Diskuze	63
	Závěr.....	65
	Seznam použitých zdrojů.....	67
	Seznam příloh.....	70
	Přílohy	71

Úvod

Již na konci třetího ročníku studia jsem se začala zamýšlet nad výběrem tématu mé diplomové práce. Bylo pro mě naprosto přirozené vybrat si téma z české literatury. Literatura je mým nejoblíbenějším předmětem již od střední školy a Pedagogická fakulta tento fakt jen prohloubila. Díky vyučovaným předmětům z české literatury se zvýšil můj zájem o nová pojetí literatury pro žáky mladšího školního věku, o způsob představování knih, autorů či témat a také poznávání nejnovějších knižních trendů. Literatura nabízí široké spektrum témat, kterým se člověk může v závěrečných pracích věnovat. Z počátku jsem tápala a nevěděla jsem, jakým směrem se mám vydat. Věděla jsem, že bych se ráda zabývala něčím, co později sama využiji v praxi a co bude velmi konkrétní. Téma českých nakladatelství pro děti mladšího školního věku mi skvěle zapadalo do všech mých požadavků a vzbudilo ve mně obrovský zájem. Tato oblast není příliš dobře zmapovaná a jsem ráda, že mám možnost ji přiblížit nejen sobě, ale i ostatním.

Již od prvního stupně základní školy jsem se setkávala s knihami a nakladatelstvími, které byly předem vybrané školou. Byly nám představovány knihy, aniž by se řešila jejich kvalita, aktuálnost či jestli jsou nebo nejsou vhodné pro danou věkovou skupinu. Tím pádem se i dostávám ke smutné skutečnosti, že mě samotnou přešel veškerý zájem knihy kupovat, ale i číst. Právě v tomto věku jsem nerozuměla tomu, že někdo ve své volné chvíli čte. Přišlo mi to jako ztráta času. Až nyní s odstupem několika let si uvědomuji, proč tomu tak bylo. Ve třídě jsme neměli žádnou třídní knihovnu, četli jsme převážně jen na konci týdne při čtenářské dílně a s knihami jsme nijak nepracovali. Do školy nám byl zasílán katalog s nabídkou knižních titulů pouze od jednoho nakladatelství celých pět let. Vlastně jsem ani neměla tušení, že nějaká jiná nakladatelství vůbec existují. Jako dítě mladšího školního věku mě ale tato souhra všech faktorů na dlouhou dobu připravila o chuť poznávat knižní svět. Literaturu pro děti tedy plně vnímám a objevuji teprve nyní při studiu a díky svým neteřím a synovcům.

Svou cestu ke čtení jsem si však po letech opět našla. Nyní je to jedna z mých nejoblíbenějších činností. Ráda bych dokázala tuto cestu dětem otevřít již na prvním stupni základní školy. Měla jsem možnost vyzorovat, že stále na mnoha školách se přístup k literatuře od dob mého studia nezměnil. Myslím si, že obzvláště v této velmi rychlé, digitální

době nekonečných možností by měl být kladen důraz na rozvoj čtenářství. Právě rozšíření povědomí o českém knižním trhu může ovlivnit nejen zájem žáků o literaturu jako takovou, ale má také významný podíl na utváření zvyků a zájmů jedince i do jeho budoucích let života.

Byla bych velice ráda, kdyby má práce byla k užitku nejen mně, ale i všem učitelům, kteří třeba doted' tápali ve výběru knih pro své žáky nebo si nevěděli rady s uchopením tématu dětské knihy jako takové. A tím, aby práce byla především k užitku dětem, které budou tito učitelé vyučovat.

Má diplomová práce je strukturována na dvě hlavní části, a to na teoretickou a praktickou část – kvalitativní výzkum. V teoretické části se věnuji především českým nakladatelstvím z hlediska jejich vzniku, vývoje a úspěchů. Každá podkapitola pojednává o jiném českém nakladatelství vydávajícím knihy pro děti a mládež. Další kapitoly popisují jednotlivá knižní ocenění a také charakteristiku nejoblíbenějších žánrů z pohledu dětských čtenářů ve věku od šesti do osmi let. Druhá, výzkumná část je rozdělena na výzkumné otázky a cíle, metodologii výzkumu, charakteristiku institucí a respondentů a také podle čeho a jakým způsobem jsem vybírala knihy, které byly pro výzkum využity. Samostatné kapitoly dále tvoří popis vyučovacích hodin a výsledky výzkumu. Na každou výzkumnou otázku je vytvořena podkapitola, ve které jsou důležité informace a odpovědi žáků rozkódovány.

Cíle práce

Cílem mé diplomové práce je analyzovat současný český knižní trh a zjistit, která česká nakladatelství jsou nejvíce oceňovaná. Dále si má práce klade za cíl popsat a přiblížit, která témata a žánry knih jsou u žáků mladšího školního věku nejoblíbenější. Konkrétním případem jsou žáci druhé třídy, se kterými jsem vedla rozhovory, na základě kterých jsem se snažila dosáhnout co nejkonkrétnějších výsledků. Ráda bych docílila toho, aby má práce sloužila učitelům a školám při výběru knih do školních a třídních knihoven. Přála bych si, aby se stala průvodcem po širokém knižním trhu pro děti mladšího školního věku. A v neposlední řadě, aby se díky tomu dětem předkládaly pouze kvalitní knižní tituly, které podpoří jejich vztah k čtenářství.

Výzkumné otázky

V diplomové práci jsem si stanovila šest výzkumných otázek, na které se snažím odpovědět jak v teoretické části, tak v té praktické. Konkrétně jsem si kladla tyto otázky:

1. Která česká nakladatelství jsou nejvíce oceňovaná?

K zodpovězení této otázky jsem pracovala s odbornou literaturou a realizovala rešerši stěžejních českých literárních cen a ocenění, kde jsem získala informace o nejúspěšnějších knihách pro děti a mládež za posledních deset let. Na základě oceněných knih jsem se dostala k informaci, jakému nakladatelství můžeme úspěch připsat. Získané informace jsem zaznamenala do tabulky (viz Příloha 1). Z evidovaných dat vyšlo šestnáct nejčastěji se objevujících nakladatelství, která jsou blíže charakterizována v teoretické části.

2. Které žánry jsou nejčastěji preferovány dětmi ve věku šest až osm let?

K zodpovězení druhé výzkumné otázky jsem pracovala s odbornou literaturou. Zde jsem hledala a analyzovala především výzkumy čtenářství za posledních zhruba deset let. Z dat následně vyšlo osm žánrů, které žáci ve věku šest až osm let nejvíce preferují. Jednotlivé žánry jsou blíže charakterizovány v teoretické části.

3. Jaké žánry preferují žáci ve druhé třídě?

Odpovědi na tuto otázku jsem získala za pomoci metody skupinového rozhovoru s žáky druhého ročníku základní školy a jeho otevřenému kódování.

4. Jaká témata jsou u žáků ve druhé třídě nejoblíbenější?

Odpovědi na tuto otázku jsem získala prostřednictvím metody skupinového rozhovoru s žáky druhého ročníku základní školy a jeho otevřenému kódování.

5. Jak oceňované tituly hodnotí žáci druhé třídy?

Odpovědi na tuto otázku jsem získala za pomoci metody skupinového rozhovoru s žáky druhého ročníku základní školy a jeho otevřenému kódování. Dále byla využita metoda zúčastněného pozorování, díky které jsem měla možnost nalézt odpovědi během uskutečněných činností žáků přímo ve školní třídě.

6. Která nakladatelství žáci znají a preferují?

Odpovědi na tuto otázku jsem získala prostřednictvím metody skupinového rozhovoru s žáky druhého ročníku základní školy a jeho otevřenému kódování. U otázky došlo k vysvětlení pojmu nakladatelství, protože žáci tento pojem neznali. K objasnění pojmu a hlubšímu pochopení toho, co nakladatelství dělá, posloužil výběr oceněných knih, díky kterému jsme si mohli názorně představit jednotlivá nakladatelství a jejich produkci.

7. Jaká témata, žánry obsahuje třídní knihovna vybraného druhého ročníku?

Odpovědi na tuto otázku jsem získala za pomoci metody skupinového rozhovoru s žáky druhého ročníku základní školy, jeho otevřenému kódování a analýzy třídní knihovny.

První otázka tvoří významný a obsáhlý segment mé teoretické části. Odpověďmi na druhou otázku „*Jaké žánry a jaká témata preferují žáci ve druhé třídě?*“ jsem se zabývala v obou částech práce. Teoreticky popisují jednotlivé žánry a analyzují výsledky čtenářských výzkumů, které se zabývají preferencí žánrů u dětí a mládeže. V praktické části naopak popisují, jaké byly konkrétní výsledky u žáků ze druhé třídy, se kterými jsem mohla osobně vést rozhovor. To samé platí u ostatních otázek. Výsledky výzkumného šetření, a tedy i výzkumných otázek, dokládám materiály, které byly vytvořeny dotazovanými žáky druhé třídy.

Zdroje

Hlavními zdroji, ze kterých jsem čerpala informace do své diplomové práce, byla odborná literatura z oblasti teorie literatury, a to především té pro děti a mládež, dále z oblasti čtenářství a jeho výzkumu, teorie literárních žánrů (genologie) a v neposlední řadě oficiálních webových stránek jednotlivých nakladatelství. Jedním z nejzajímavějších zdrojů byl rozhovor prostřednictvím e-mailové korespondence, který mi poskytl samotný zakladatel jednoho z oceňovaných českých nakladatelství.

Další významný zdroj informací mi poskytly webové stránky knižních cen a soutěží. Díky nim jsem nashromáždila rozsáhlé množství potřebných informací, které jsem dále analyzovala a použila k zodpovězení mých výzkumných otázek.

1 Teoretická část

V teoretické části své práce se budu věnovat charakteristice literatury pro děti a mládež, seznamu českých nakladatelství vydávající literaturu pro děti a mládež a jejich podrobnému popisu. Detailně analyzuji nakladatelství, která se nejčastěji objevují na předních příčkách nejvýznamnějších českých knižních soutěží. Tato analýza je vložena do tabulky, která přehledně zobrazuje jednotlivé knižní soutěže, jejich kategorie a konečně také vyhodnocení, která česká nakladatelství jsou nejvíce oceňovaná. V celé teoretické práci se odkazuji na odbornou literaturu a konkrétní webové stránky českých knižních cen, které se zcela či alespoň v některé kategorii zaměřují na literaturu pro děti a mládež.

1.1 Charakteristika literatury pro děti a mládež

Většina mé diplomové práce se zabývá literaturou pro děti a mládež, jejím výzkumem a práci s ní. Než se začnu věnovat jednotlivým oblastem tohoto druhu literatury, považuji za důležité ji blíže charakterizovat. Literatura pro děti a mládež *„je určena přístupností, přitažlivostí a stimulativností pro příjemce nižších věkových kategorií, zpravidla ve věku od 3 do 16 let.“* Mocná a Peterka (2004, s. 360)

Literatura pro děti, tj. přímo adresovaná dětem, obsahuje grafickou úpravu, text a ilustrace, které odpovídají jejich charakteristikám a přispívají k jejich mentálnímu, etickému, estetickému a sociálnímu rozvoji. Literatura pro děti akcentuje především tři funkce, a to socializační, která podporuje schopnost sebeuvědomění soužití s druhými lidmi; funkci vzdělávací, která v dětech podněcuje zájem o poznání; a funkci imaginativní, jejímž účelem je rozvoj fantazie, hravosti a tvořivosti (Peterka, 2007).

Kanadská literární vědkyně Michele Landsbergová (in Segi Lukavská, 2018, s. 14)) věří, že dobré knihy dokážou dětem rozšiřovat obzory a vštěpovat cit pro komplexnost života. Margery Fisherová (in Segi Lukavská, 2018, s. 23) se domnívá, že literatura pro děti nemá být pouze poučná, manipulativní, dotěrná a hloupá, ale má působit svým zvláštním způsobem na představivost, mysl a srdce.

Charlotte Hucková (in Segi Lukavská, 2018, s. 24) doplňuje, že dobré dílo pomáhá čtenáři zažívat radost z krásy, údiv a humor a vybízet ke snění, přemítání a kladení otázek.

J. Taxel (2002) hovoří dále o tom, že dětská literatura zažívá rozkvět inovativních knih a ilustrací pro čtenáře od dvou do šestnácti let, které nejsou jen ekonomickým podnikem. Dětská literatura potřebuje a vzkvétá díky práci dobrých spisovatelů a výtvarníků a podporuje experimentování a výzvy na trhu. Bohužel si firemní struktura přivlastní novou a někdy velmi unikátní dětskou knihu, aby tato díla kvantifikovala a racionalizovala podle potřeb a kalkulací trhu. Šimeček a Trávníček (2015) podtrhují, že dětská kniha je žánrovou (a tím i prodejní) jistotou a o to, že se literatura pro děti (a mládež) po roce 1989 postupně vrátila do zájmu nakladatelů, se přičinil i Harry Potter, velká vlna, která se prohnala světem.

1.2 Současná česká nakladatelství pro děti a mládež

Vydávání knih pro děti je rozsáhlé a rozmanité odvětví, které zahrnuje vše od obrázkových knih pro batolata až po romány pro dospívající mládež. Hlavním cílem nakladatelství pro děti je vytvářet poutavou a poučnou literaturu, která děti nejen baví, ale také vzdělává a pomáhá jim rozvíjet jazykové dovednosti, představitivost, schopnost kritického myšlení a rozvíjí jejich osobnost. Trh s dětskými publikacemi je živé a dynamické odvětví, které uspokojuje čtenářské potřeby dětí všech věkových kategorií. Tento trh zahrnuje širokou škálu knih, včetně obrázkových knih, beletrie pro mládež, literatury faktu a naučných knih. Nakladatelé na tomto trhu se snaží vytvářet kvalitní knihy, které baví, vzdělávají a inspirují mladé čtenáře.¹

Laufková et al. (2022) dále hovoří o nakladatelství jako o společnosti, jejímž cílem je vydávání knih. Na rozdíl od vydavatelství nejsou součástí jeho produkce díla jiného druhu, jakými jsou například noviny, časopisy nebo hudební nosiče. V současnosti je v České republice registrováno kolem dvou set vydavatelských subjektů. Největší nárůst takových společností nastal po roce 1989, kdy začínají vznikat soukromé nakladatelské subjekty, jakým je dodnes například nakladatelství Argo. Hlavním sídlem nakladatelské činnosti je Praha. Jako další významné nakladatelské centrum následuje Brno.

¹ Children's Publishing Market Size, Share, Growth, And Industry Analysis by Type (Paperback, Hardback, Board Books, E-Book & Other Formats) by Application (Offline Bookstores, Online Bookstores) Regional Forecast To 2031. Business Research Insights, 2023. Dostupné z: <https://www.businessresearchinsights.com/market-reports/toc/children-s-publishing-market-103895> [cit. 18. 3. 2024].

Produkcí českých nakladatelství dále popisuje Laufková et al. (2022), která říká, že v současné době se celkový počet titulů vydaných za rok pohybuje kolem patnácti tisíc. Z toho tvoří valnou většinu (téměř devadesát procent) knihy vydané v českém jazyce. Z nich je zhruba třetina přeložená z cizího jazyka (viz Překladařství), zbytek jsou původní české texty. Dětské knihy tvoří zhruba patnáct procent celkové produkce. Vedle tištěných knih už stabilně figurují na českém knižním trhu e-knihy. Nejprodávanějším žánrem v elektronické podobě jsou detektivky a thrillery, česká a světová beletrie a následuje sci-fi a fantasy. Rostoucím segmentem jsou také audioknihy.

Nejdříve se na česká nakladatelství vydávající literaturu pro děti a mládež podíváme z historického hlediska. Jak uvádí Malý & Nešpor (2015, s. 7) „*vydávání literatury pro děti a mládež má v českých zemích bohatou tradici sahající až do druhé poloviny 18. století a zároveň prodělává v současnosti progresivní expanzi směřující k novým podobám dětské knihy.*”

Dle Pospíšila (1924):

Nakladatelství dětské knihy jsou oproti nakladatelstvím orientujícím se na dospělého čtenáře vývojově mladší. První nakladatelství soustavně se zabývající produkcí knih pro děti a mládež se objevují až v druhé polovině 18. století a k jejich masivnějšímu rozvoji dochází až na přelomu 19. a 20. století. Důvody tohoto jevu jsou jednak ekonomické, neboť nakladatelství musela mít zajištěnou dostatečnou poptávku, aby byla schopna prosperovat pouze s nabídkou knih pro nedospělé čtenáře, jednak pedagogické, kdy zavedení povinné školní docházky znamenalo razantní zvýšení zájmu o intencionální i neintencionální literaturu pro děti a mládež jak ze strany škol, tak ze strany čtenářů samotných (s. 11).

Ve své práci, jak jsem již zmínila, se zabývám především současnými českými nakladatelstvími, které jsou nejčastěji oceňovaná a jsou nejvýraznějšími subjekty trhu s dětskými knihami za posledních deset let. Pro přehled, která nakladatelství to jsou, jsem vytvořila tabulku, kterou přikládám do přílohy. Do tabulky jsem zapsala jednotlivé knižní soutěže, roky, ve kterých tyto soutěže probíhaly, a poté nakladatelství, která se v daném roce a v dané soutěži umístila na předních příčkách. Následně jsem sečetla jednotlivé hodnoty a vyšlo mi z toho zhruba třicet nakladatelství, která se v tabulce oceňovaných knih nejčastěji opakovala. Z těchto třiceti jsem dále vybrala pouze sedmnáct nakladatelství, která jsou oceňována hned v několika knižních soutěžích, v různých kategoriích a zároveň patří k

nejúspěšnějším na českém knižním trhu. Některá z nich, jako například nakladatelství *Albatros*, patří k největším vydavatelům knih pro děti a mládež v celé *České republice*. Dále se zaměřím na nakladatelství *Argo*, *Baobab*, *Běžiliška*, *CooBoo*, *Host*, *Labyrint*, *Meander*, *Mladá fronta*, *Paseka*, *Petrkov*, *Pikola*, *Portál*, *Práh*, *Slovart*, *Triton* či *65. pole*.

1.2.1 Albatros

Nejčastěji se objevuje v tabulce, a proto je i nejvíce oceňovaným nakladatelstvím, nakladatelství *Albatros*. Vzniklo již v roce 1949 jako Státní nakladatelství dětské knihy. Až do roku 1952 zde vycházely knihy inspirované sovětskou literaturou. S příchodem nových členů vedení, spisovateli *Karlem Novým* a *Bohumilem Říhou*, nastal obrat k literárně a výtvarně modernější produkci. Od počátku bylo nakladatelství zaměřené na širokou škálu čtenářů. V osmdesátých letech zde vychází velké množství edic, a to více než třicet. Úspěch zaznamenávají od šedesátých let, kdy *Albatros* získává ocenění nejen na domácích akcích, ale i na zahraničních knižních veletrzích, např. na veletrhu dětské knihy v italské Bologni. V devadesátých letech dvacátého století začíná stoupat produkce Albatrosu a v roce 1998 dokonce přesahuje sto titulů za rok.

Rok 2009 přináší vznik společnosti *Albatros Media a.s.*, která sdružuje v roce 2014 devět samostatných nakladatelství. Mezi ně patří *Edice České televize*, edice pro teenagery *CooBoo* nebo nakladatelství pro dospělé *Albatros Plus* aj. Za dobu svého působení vydalo nakladatelství *Albatros* přes deset tisíc titulů. V současnosti se jeho produkce od roku 1998 zvýšila na sto třicet titulů ročně. Soustředí se na kvalitní původní i překladovou literaturu zejména pro děti od dvou do dvanácti let. Mezi nejvýznamnější zahraniční autory, jejichž knihy jsou v *Albatrosu* vydávány, patří např. *Joanne Kathleen Rowlingová* nebo *Astrid Lindgrenová* (Malý & Nešpor, 2015).

Nyní společnost *Albatros Media, a.s.*, pod kterou nakladatelství *Albatros* spadá, vydává nejen papírové knihy, ale je velmi aktuální svými audioknihami a e-knihami. Posouvá se neustále vpřed vývojem mobilní aplikace nebo zdokonalováním svých webových stránek. V neposlední řadě nesmím opomenout, že je hlavním pořadatelem největšího festivalu young adult literatury ve střední Evropě.²

² Albatros Media, a.s., (n.d.). <https://www.albatrosmedia.cz/c/o-nas/>. [cit. 10. 2. 2024].

Každoročně je *Albatrosu* uděleno mnoho knižních cen. Příkladem je rok 2022, kdy nakladatelství obhájilo 1. místo v soutěži Nejkrásnější česká kniha, v kategorii Literatura pro děti a mládež za knihu *Do Nepaměti*.³

Tento rok byl pro *Albatros* velmi úspěšný. K vítězství připojilo dále ocenění *Magnesia Litera* za druhé místo v kategorii *Literatura pro děti a mládež* za knihu: *Ruka – kompletní průvodce*.⁴

1.2.2 Argo

Malý & Nešpor (2015) uvádí, že nakladatelství *Argo* bylo založeno v roce 1992. Na počátku svého působení zde byla vydávána česká i překladová beletrie či detektivky. Postupem času přibýlo vydávání knih pro děti, komiksů a poezie pro děti. V současnosti patří mezi největší nakladatelství působící v *České republice*.

Značnou část produkce tvoří překladová literatura. V edičním plánu nakladatelství nalezneme taková jména, jako jsou *Margaret Atwoodová*, *Peter Høeg* či *Roberto Bolaño*. Z řad klasických autorů jsou to pak *James Joyce*, *George Orwell* nebo *Jack Kerouac*. Významnou ediční řadu tvoří angloameričtí autoři, např. *Cormac McCarthy*, *Michael Chabon* či *Nick Cave*. Neopomíjejí však ani autory z řad „literárních bestselleristů“, jakými jsou *Dan Brown*, *J. R. R. Tolkien* nebo *Umberto Eco*.

Stále více se *Argo* věnuje žánru science-fiction a fantasy, stejně jako komiksu a literatuře pro mladší čtenáře. Mimojiné vydávají českou i překladovou naučnou literaturu; tematické rozpětí sahá od společenských věd (sociologie, politologie, ekonomie) po vědy přírodní (astronomie, kosmologie, fyzika). Kmenovými českými autory jsou *Miloš Urban*, *Emil Hakl* a *Jan Novák*.

Každoročně se umisťují na předních příčkách mnoha knižních soutěží, jakými jsou např. *Magnesia Litera*, *Cena Josefa Jungmanna*, *Akademie science fiction, fantasy a hororu* nebo *Pulitzerova cena*.⁵

³ Památník národního písemnictví. (n.d.). <https://pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/4078-2022/> [cit. 10. 2. 2024].

⁴ Magnesia Litera. (n.d.). <https://www.magnesia-litera.cz/rocnik/2022/> [cit. 10. 2. 2024].

⁵ Argo. (n.d.). <https://argo.cz/o-nas/> [cit. 10. 2. 2024].

Nakladatelství zažilo v roce 2022 mimořádný úspěch. Nejvýraznějším titulem byla kniha *Kabát a kabelka* od české autorky *Marky Míkové*. Ta získala prestižní cenu *Magnesia Litera* v kategorii *Knihy pro děti a mládež (literární část)*⁶ a byla oceněna i *Zlatou stuhou* v kategorii *Beletrie pro děti*.⁷

1.2.3 Baobab

Nakladatelství *Baobab* vzniklo na přelomu tisíciletí v Praze na *Vinohradech*. Jedná se o poměrně malé rodinné nakladatelství, které založil ilustrátor a grafik *Juraj Horváth* společně s nakladatelkou a spisovatelkou *Terezou Horváthovou*. Nejdříve se věnovali pouze malým autorským bibliografiím a ilustrovaným knihám pro děti. V současnosti jsou to obrazové knížky pro nejmenší a jiné ilustrované příběhy. Vycházejí zde také kvalitní překlady knih pro velké čtenáře v ediční řadě *BigBao*, knihy o dětství, výtvarné vylomeniny, ilustrované knihy pro dospělé i monografie ilustrátorů. *Baobab* byl založen z „chtíče“ zakladatelů psát i ilustrovat vlastní knihy a spolupracovat s mladými výtvarníky, kteří se v té době po ukončení studia jen těžko dostávali k dobré práci. Snahou nakladatelství je, aby knihy měly vlastní originální výtvarný i literární jazyk, aby děti a žáky všestranně rozvíjely prostřednictvím hry i poznávání, silného příběhu i různých žánrů, poezie i prózy.

Baobab je dále pořadatelem knižních akcí. V roce 2005 vznikl multižánrový festival *Baobabí léto*. Díky velké iniciativě přispěli ke zrodu společného nakladatelského stánku na Světě knihy, ze kterého se pak přirozeně vyvinuly další společné aktivity malých nakladatelů. Například tábořský festival malých nakladatelů *Tabook*.⁸

Dle Malého & Nešpora (2015):

Spolupracuje s nastupující generací výtvarníků. Jako ilustrátoři zde působí *Juraj Horváth*, *Martin Kubát*, ze starší generace *Daisy Mrázková*. Nakladatelství vydává původní ilustrované knížky pro děti (alternativní, od 1 roku do 99 let), má několik edic, např. Řadu do malé kapsy (autorské knížky pro nejmenší), Kvartovou řadu (původní česká beletrie pro nejmenší), edici *Lemur* (světová klasika 20. století), *Baohemia* (původní knihy z Baobabu), *Baosvět* (světová obrazová kniha), *Big Bao* (Velké romány pro velké čtenáře), *Mi.Mo* (O dětství pro dospělé čtenáře), *13 ½* (edice pro dospívající), *Jiné* (edice K/raj, nezařaditelné knihy atp.) a *Neknihy* (hry, pohledy, noviny, trika) (s. 107).

⁶ *Magnesia Litera*. (n.d.). <https://www.magnesia-litera.cz/rocnik/2022/> [cit. 10. 2. 2024].

⁷ *Zlatá Stuha* (n.d.). <http://www.zlatastuha.cz/archiv?r=2022> [cit. 10. 2. 2024].

⁸ *Baobab*. (n.d.). <https://www.baobab-books.net/o-nas> [cit. 10. 2. 2024].

K předchozím informacím jen dodám, že se jedná o nejvíce oceňované nakladatelství v soutěži *Nejkrásnější česká kniha*. V roce 2022 se také umístilo na předních příčkách v ocenění *Sukovy knihovny* v kategorii *Cena učitelů* za knihy: *Já, Chobotnice, Nožička a Wohryzek a Rekrut 244*.⁹

1.2.4 Běžiliška

Nakladatelství *Běžiliška* bylo založeno v roce 2013. Jedná se tedy poměrně o nové nakladatelství, jejichž hlavní cílovou skupinou jsou dětské čtenáři. Základ produkce tvoří edice *Leporelo* a *Mikroliška*. Kladou důraz nejen na pečlivý výběr textů, ale i kvalitní řemeslné zpracování knih (Malý & Nešpor, 2015).

Produkce *Běžilišky* staví na úzké spolupráci autorů a redakce. Knihy vytváří jako kolektivní dílo, kde autoři textu, ilustrací a sazby spolupracují na výsledném produktu, který reflektuje shodu všech zúčastněných. Vedle důrazu na vysokou kvalitu je jejich cílem nesázet na jistoty, ale objevovat a experimentovat. Ambice nakladatelství *Běžiliška* směřují k vytvoření projektu s dlouhodobou stabilitou a redakční konzistencí, který bude po mnoho let uspokojovat „chut“ čtenářů po kvalitní dětské literatuře. Zároveň si kladou za cíl stále přicházet s novými a originálními prvky, aby udrželi aktuálnost a originalitu.

V roce 2016 získalo nakladatelství *Zlatou stuhu* v kategorii *Literatura faktu pro děti a mládež* za knihu *Vynálezárium* od autora *Robina Krále*.¹⁰ Mezi jejich další úspěšné knihy patří *Karlíček a vosy*, která obhájila první místo v knižní soutěži *Nejkrásnější české knihy* roku 2021 v kategorii *Knihy pro děti*. V 2023 bylo nakladatelství vyznamenáno *Cenou Magnesia Litera* za nejlepší knihu pro děti a mládež – *Fánek hvězdoplavec*.¹¹

1.2.5 CooBoo

Nakladatelství vzniklo v roce 2009 jako mladší příbuzný tradičního *Albatrosu*. V prvním roce svého působení nakladatelství vydalo pouze pět knih. Vůbec první vydanou knihou byla klasika *Romeo a Julie* v edici *Manga Shakespeare*. Jeho mladistvý charakter se odráží i v

⁹ Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. (n.d.).

https://www.npmk.cz/sites/default/files/tiskove-zpravy/2023-04/prilohy/V%C3%BDsledky%20Kniha%20d%C4%9Btsk%C3%A9ho%20srdce_1.pdf [cit. 10. 2. 2024].

¹⁰ Zlatá stuha. (n.d.). <http://www.zlatastuha.cz/cs/archiv?r=2016> [cit. 10. 2. 2024].

¹¹ Běžiliška. (n.d.). *Ocenění*. <https://www.beziliska.cz/oceneni> [cit. 10. 2. 2024].

názvu, protože „cooboo“ v aboriginském jazyce znamená „dítě“. Avšak ve své podstatě jde o zkratku slov „cool“ a „books“.

Specializují se především na young adult literaturu a každý rok jejich rukama projde více než osmdesát nových titulů. Jsou hrdí na řadu autorů, kteří jim každoročně svěřují svá díla. Mezi ně patří například *Veronica Rothová*, *Sarah J. Maasová*, *Ruty Sepetysová* nebo *Kasie Westová*. Z českých řad jsou to jména jako *Veronika Kašáková*, *Ivana Peroutková* či *Tomáš Klus*. Mezi nejoblíbenější knihy patří jednoznačně *Deník malého poseroutky*.¹²

Nakladatelství se pravidelně objevuje na předních příčkách *Ceny Sukovy knihovny*, konkrétně v soutěži *Knih dětského srdce*. V letech 2021 a 2022 v hlasování dětských čtenářů o nejoblíbenější knihu roku zvítězil zmíněný *Deník malého poseroutky*.¹³

Tento knižní počín skýtá velké úspěchy především v oblasti oblíbenosti u malých čtenářů. To potvrzuje také průzkum z roku 2021 od Friedlaenderové et al. (2022), který prokázal, že tato kniha byla označena za jednu z TOP 3 knih, které žáci ve věku šest až osm let v poslední době nejvíce zaujaly. Navíc bylo prokázáno, že až padesát pět procent z výše zmíněných žáků knihu skutečně přečetlo.

1.2.6 Host

Nakladatelství *Host* vzniklo v roce 1996, avšak už od roku 1985 byl vydáván samizdatový časopis *Host*. Ze začátku se produkce nakladatelství orientovala výhradně na básnické sbírky, později přidali literaturu prozaickou, literárně historickou, literárně teoretickou a literaturu pro děti a mládež (Malý & Nešpor, 2015).

V současnosti projde produkcí tohoto brněnského nakladatelství okolo sto padesáti titulů ročně. Neustále se snaží objevovat kvalitní české i zahraniční autory. Díky tomu se čeští čtenáři mohli seznámit s autory, jakými jsou *Olga Tokarczuková*, *Fredrik Backman* či *Muriel Barberyová*. Nedílnou součástí je produkce krimi příběhů, sci-fi a fantasy, literatury pro děti nebo populárně naučných knih.¹⁴

¹² Cooboo. (n.d.). <https://www.cooboo.cz/c/o-nas/> [cit. 10. 2. 2024].

¹³ Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského (n.d.). https://www.npmk.cz/sites/default/files/tiskove-zpravy/2023-04/prilohy/V%C3%BDsledky%20Kniha%20d%C4%9Btsk%C3%A9ho%20srdce_1.pdf [cit. 10. 2. 2024].

¹⁴ Host. (n.d.). <https://www.hostbrno.cz/nakladatelstvi/o-nas/> [cit. 10. 2. 2024].

Největší úspěch v oblasti dětské literatury zaznamenalo nakladatelství v roce 2019, kdy získalo prestižní *Cenu Magnesia Litera* za knihu *1918 aneb Jak jsem dal gól přes celé Československo*.¹⁵

1.2.7 Labyrint

Pedagog a žurnalista *Joachim Dvořák* založil toto nakladatelství v roce 1992. Vydává se zde nejen časopis *Labyrint revue*, ale i knihkupecko-nakladatelská ročenka *Almanach Labyrint*. Jejich produkce dále obsahuje beletrii, českou i překladovou prózu, knihy o umění, komiksy a v edici *Raketa* původní literaturu pro děti.

Podporují mnoho nezávislých kulturních projektů nebo spolupořádají mezinárodní festival *KomiksFEST!*. Pro malé čtenáře je speciálně uzpůsobena samostatná edice knih *Raketa*. Díky speciálnímu projektu v rámci *Klubu Raketa*, kde jsou soustřeďovány aktivity malých nezávislých nakladatelství, jsou zasílány zdarma knihy do dětských domovů po celé *České republice* (Malý & Nešpor, 2015).

Mezi stálé autory vydávané *Labyrintem* patří například *Petr Sís*, *Jaroslav Rudiš*, *Jaromír 99* nebo *Lenka Reinerová*. Od roku 2014 publikují časopis pro děti *Raketa* ve spolupráci se spolkem *Raketa dětem z.s.*¹⁶

Labyrint dosáhl svého vrcholu v oblasti literatury pro děti a mládež v roce 2020, kdy vyhrál knižní *Cenu Magnesia Litera* s knihou *A jako Antarktida*.¹⁷ O dva roky dříve uspělo nakladatelství také v ceně *Zlatá Stuha*, a to v kategorii *Literatura faktu pro děti a mládež* s knihou *Profesor Astrokokour – hranice vesmíru*.¹⁸

1.2.8 Meander

Nakladatelství *Meander* bylo založeno a sídlí v Praze od roku 1997. Jediným zaměstnancem a zároveň zakladatelkou a majitelkou v jedné osobě je česká překladatelka a spisovatelka *Ivana Pecháčková*. Jsou zde vydávány netradičně výtvarně pojaté knihy pro děti a mládež od českých i zahraničních autorů a výtvarníků. Nejúspěšnějšími edicemi, ve kterých jsou

¹⁵ Magnesia Litera. (n.d.). <https://www.magnesia-litera.cz/rocnik/2019/> [cit. 10. 2. 2024].

¹⁶ Labyrint. (n.d.). <https://www.labyrint.net/stranka/23/profil> [cit. 10. 2. 2024].

¹⁷ Magnesia Litera. (n.d.). <https://www.magnesia-litera.cz/rocnik/2020/> [cit. 10. 2. 2024].

¹⁸ Zlatá Stuha. (n.d.). <http://www.zlatastuha.cz/cs/archiv?r=2018> [cit. 10. 2. 2024].

tyto knihy publikovány, jsou *Pražské legendy*, *Modrý slon* či *Pro Emu*. Kmenovým výtvarníkem *Meanderu* je *Petr Nikl* (Malý & Nešpor, 2015).

Nakladatelství se především snaží vydávat takové knihy, díky kterým bude dětem a mladým lidem jasné, proč se říká „krásná literatura“. Publikovali zde i velmi uznávaní autoři od *Violy Fischerové* po *Václava Havla* a *Ludvíka Vaculíka*. Současní autoři *Meanderu* jsou například *Marka Míková*, *Radek Malý* nebo *Daniela Fischerová*.

Počet ročně vydaných titulů odpovídá velikosti tohoto nakladatelství, neubírá to však na kvalitě jeho knih. Ty jsou každoročně oceněny prestižními cenami, jako je *Magnesia Litera* nebo *Zlatá Stuha*. V roce 2018 *Meander* otevřel své první knihkupectví na *Vyšehradě* a o tři roky později další na *Malé Straně*.¹⁹ Rok 2021 přinesl *Meanderu* hned několik knižních cen. Jednou z nich byla například cena *Zlatá Stuha* v kategorii *Beletrie pro děti* za knihu *Hudebníček* od stěžejního autora tohoto nakladatelství – *Petra Nikla*.²⁰

1.2.9 Mladá fronta

Nakladatelství *Mladá fronta* bylo založeno v Praze již v roce 1945 jako podnik *Svazu československé mládeže*. Od samotného prvopočátku vydávali časopisy pro děti a mládež, z nichž některé přetrvávají dodnes. Mezi ně patří *Mateřídouška* nebo *Sluníčko*. *Mladá fronta* představuje již od počátku své existence nakladatelství s širokým záběrem. Každoročně je zde vydáváno velké množství knižních edic nejen pro dětské čtenáře (Malý & Nešpor, 2015).

Zakládají své dobré jméno primárně na mnohaleté zkušenosti, profesionalitě a dynamickém rozvoji. V současnosti je nakladatelství považováno za nejstarší kontinuálně fungující vydavatelství knih v *České republice*. Každý rok vydá kolem dvou set titulů, což je důvod, proč je považováno za jedno z nejúspěšnějších nakladatelství u nás. Současní autoři literatury pro děti a mládež, kteří spolupracují s *Mladou Frontou*, jsou *Miloš Kratochvíl*, *Ladislav Špaček* či *Ivona Březinová*.²¹ Společnost také každý rok získává ocenění knižních kritiků, jakými jsou *Cena Sukovy knihovny* nebo *Zlatá Stuha*. Mezi nejúspěšnější knihy se

¹⁹ Meander. (n.d.). <https://www.meander.cz/o-meanderu/> [cit. 10. 2. 2024].

²⁰ Zlatá Stuha. (n.d.). <http://www.zlatastuha.cz/archiv?r=2021> [cit. 10. 2. 2024].

²¹ Mladá fronta. (n.d.). <https://www.mf.cz/o-spolecnosti/> [cit. 10. 2. 2024].

řadí *Světoví Češi* nebo *Neznámí dinosauři*. Oba zmíněné tituly potvrdily své kvality cenou *Zlatá Stuha* v kategorii *Literatura faktu pro děti a mládež* za rok 2016.²²

1.2.10 Paseka

Paseka byla založena v Praze v roce 1992 *Ladislavem Horáčkem*. V devadesátých letech minulého století se její produkce zaměřovala převážně na historickou literaturu. Jméno na českém trhu knih si *Paseka* vybudovala až vydáváním knih *Petra Šabacha* a *Květy Legátové*. Řadí se mezi středně velká nakladatelství. Přináší velké množství titulů pro děti a mládež z oblasti české i překladačové prózy, poezie nebo komiksu (Malý & Nešpor, 2015).

Z historického hlediska se *Paseka* řadí mezi první soukromá polistopadová nakladatelství v *České republice*. První kniha, která byla v *Pasece* vydána, je kniha *Josefa Váchala – Krvavý román*, jehož hlavní postava – *Josef Paseka* – dal právě název tomuto nakladatelství. Mezi stálé autory *Paseky* řadíme *Pavla Šruta*, autora zdařilé knihy pro děti *Lichožrouti* nebo *Vojtěcha Matochu*, který se proslavil veleúspěšnou trilogií *Prašina*. Významnou složkou současné produkce jsou knihy z oblasti překladačové non-fiction a domácí literatury faktu. Od roku 2015 se usilovně zabývají také komiksovými příběhy, a to zejména těmi pro děti a mládež. Ze zahraničních autorů komiksu jsou to *Jeff Lemire*, *Liv Strömquistová* nebo *Mariko Tamaki*. Mezi české zástupce se řadí *Štěpánka Jislová*, *Tereza* a *Tomáš Kopečtí* nebo *Jindřich Janiček*.²³

Nejúspěšnějšími roky nakladatelství v oblasti literatury pro děti a mládež byly jednoznačně roky 2019 a 2020. V roce 2019 se kniha s názvem *To je metro, čče* umístila na prvním místě v soutěži *Nejkrásnější česká kniha*.²⁴ O rok později získává výše uvedený knižní titul *Prašina*, *Cenu Sukovy knihovny*.²⁵

1.2.11 Petrkov

Ročková (2015) uvádí, že nakladatelství *Petrkov* se vyvinulo z původního nakladatelství *Literární čajovna Suzanne Renaud*. Stejný název nesla čajovna s knihkupectvím v

²² Zlatá Stuha. (n.d.). <http://www.zlatastuha.cz/archiv?r=2016> [cit. 10. 2. 2024].

²³ Paseka. (n.d.). <https://www.paseka.cz/pribeh-paseky/> [cit. 10. 2. 2024].

²⁴ Památník národního písemnictví. (n.d.). <https://pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/2770-2019/> [cit. 25. 2. 2024].

²⁵ Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. (n.d.). <https://www.npmk.cz/sites/default/files/suk/2021/vysledky-kategorie.pdf> [cit. 25. 2. 2024].

Havlíčkově Brodě, kde mělo nakladatelství své sídlo. V roce 2010 čajovna ukončila svůj provoz, a tak nakladatelství potřebovalo změnit původní jméno. *Petrkov* obdržel svůj název po malé obci, ze které pocházel původní majitel literární čajovny – *Bohuslav Reynek*.

Petrkov je malé rodinné nakladatelství, jehož záměrem je vydávat knihy, které čtenáře potěší nejen obsahem, ale i svým vzhledem. Jedná se tedy o velmi precizní práci současného majitele *Petra Novotného*. Výtvarná stránka knih je většinou svým způsobem vázaná k vesnici *Petrkov*. U poezie se objevují grafiky *Bohuslava Reynka*. V současnosti ve velké míře spolupracují s českým malířem, ilustrátorem a tvůrcem autorských knih *Pavlem Čechem*, jehož knihy jsou v nakladatelství vydávány v hojném počtu. *Petrkov* je v současnosti držitelem několika knižních ocenění. V roce 2019 zvítězil v *Ceně Sukovy knihovny* v kategorii *Cena za literaturu pro děti a mládež* s knihou *Pavla Čecha – Třetí dobrodružství pavoučka Čendy*.²⁶

1.2.12 **Pikola**

Nakladatelství *Pikola* je součástí společnosti *Euromedia Group* od roku 2017.²⁷ Nakladatelství cílí zejména na dětské čtenáře, pro něž jsou každoročně vydávána leporela, obrázkové knížky, naučné knížky i příběhy pro začínající či zkušené čtenáře. Publikují jak knihy překladové, tak původní tvorbu českých autorů. Z překladové literatury jsou to například knihy světoznámého spisovatele *Roalda Dahla*. Z českých autorů poté *Eva Papoušková*, *Galina Miklínová* nebo *Tereza Pařízková*.

Knihy z produkce *Pikoly* získávají pravidelně nominaci na významná knižní ocenění. V roce 2018 dokázalo nakladatelství proměnit svou nominaci v ceně *Zlatá stuha* v kategorii *Beletrie pro děti* s knihou *Bylum Nebylum*.²⁸ Dalším úspěšným rokem byl pro nakladatelství rok 2022, kdy obdrželo další *Zlatou Stuhu* v kategorii *Beletrie pro mládež*. Oceněna byla kniha básniček – *Usínací knížka* od známého českého autora písíciho pro dětské čtenáře – *Robina*

²⁶ Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. (n.d.). <https://www.npmk.cz/sites/default/files/tiskove-zpravy/2020-09/prilohy/vysledky-suk-2019.pdf> [cit. 25. 2. 2024].

²⁷ Databáze knih. (n.d.). <https://www.databazeknih.cz/nakladatelstvi/pikola-21658> [cit. 25. 2. 2024].

²⁸ Zlatá Stuha. (n.d.). <http://www.zlatastuha.cz/archiv?r=2018> [cit. 5. 3. 2024].

Krále.²⁹ *Usínací knížka* navíc sklídila úspěch již v roce 2021, když se objevila v katalogu *Nejlepší knihy dětem*.³⁰

1.2.13 Portál

Nakladatelství bylo založeno v roce 1990 a od počátku sídlí v pražských *Kobylisích*. Zakladatelem *Portálu* je *Salesiánská provincie Dona Boska*, jež si kladla za cíl pomáhat při výchově dětí a mládeže. Zaměřovala se od samého začátku na publikování pedagogických a psychologických knih a knih z oblasti sociální práce. Časem přibýly i další oblasti odborné literatury jako sociologie, politologie, antropologie nebo psychiatrie. Nosným prvkem *Portálu* jsou od prvopočátku slovníky a encyklopedie. Snaží se sledovat aktuální trendy ve výchově a vzdělávání a zároveň pečlivě vybírat autory z řad pedagogů, psychologů či koučů. Velký zájem čtenářů knih pro děti zapříčinil také rozšíření nabídky pohádek, prvního čtení, příběhů, naučné literatury, nápadů či her. Součástí produkce *Portálu* je také vydávání časopisů, jakými jsou *Psychologie dne*, *Informatorium* a *Rodina a škola*. Od roku 2006 *Portál* zajišťuje odborné semináře pro pedagogy mateřských i základních škol, školních družin a dalších vzdělávacích nebo volnočasových zařízení. Za účelem zajištění vědeckého standardu svých odborných publikací *Portál* zřídil *Vědeckou radu*, kde působí zkušení odborníci v různých oblastech. Mezi tuzemské autory, kteří publikují pod záštitou *Portálu*, patří *Petr Horáček* či *Eva Horáková*. Ze zahraničních autorů jsou stále vydávány knihy *Marshalla B. Rosenberga* nebo další významné osobnosti, jakou byl *Carl Gustav Jung*.³¹

Největších úspěchů v oblasti dětské literatury nakladatelství zaznamenává při udělování cen *Zlatá stuha*, kde se mezi oceněnými každoročně objevují knihy tohoto nakladatelství. V roce 2017 se podařilo nakladatelství získat hned dvě tyto ceny. V kategorii *Beletrie pro děti* obdrželi cenu za titul *Kamzikův velký skok* a v kategorii *Literatura faktu pro děti* za knihu *Jak to chodí v lidské hlavě*.³²

²⁹ Zlatá Stuha. (n.d.). <http://www.zlatastuha.cz/cs/archiv?r=2022> [cit. 5. 3. 2024].

³⁰ Nejlepší knihy dětem. (n.d.) <https://www.nejlepsiknihydetem.cz/file/document/921b94d872c0d25e428846703dd6dade.pdf> [cit. 5. 3. 2024].

³¹ Portál. (n.d.). <https://nakladatelstvi.portal.cz/nakladatelstvi/z-historie> [cit. 25. 2. 2024].

³² Zlatá stuha. (n.d.). <http://www.zlatastuha.cz/cs/archiv?r=2017> [cit. 25. 2. 2024].

1.2.14 Práh

Nakladatelství bylo založeno v Praze roku 1990. Řadí se ke středně velkým nakladatelstvím. Jeho zakladatelem a majitelem je *Michal Vopěnka*. *Práh* má široký záběr v oblasti vydávání různých typů a žánrů knih. Mezi ně patří vzdělávací a populárně naučná literatura z oblasti historie či psychologie, dále také životopisy, osvětová a encyklopedická literatura pro mládež, pohádky, ale i jazykové učebnice (Malý & Nešpor, 2015).

Prvním vydaným titulem, který byl v nakladatelství *Práh* kdy vydán, byl sešit angličtiny o anglicky mluvících zemích. Největší úspěch, který odstartoval prosperující kariéru tohoto nakladatelství, bylo vydání knihy *Muži jsou z Marsu, ženy z Venuše*. V současné době vydává na čtyřicet titulů ročně. Mezi ně patří slavné a prestižní tituly, jako jsou paměti *Madeleine Albrightové* nebo biografie *Steva Jobse* od *Waltera Isaacsona*. Významnými českými autorkami z produkce *Práhu* jsou například *Renáta Fučíková*, *Anna Novotná*, *Alena Ježková* nebo *Lucie Lomová*.³³

Největší úspěchy nakladatelství *Práh* sklízí za literaturu faktu pro děti a mládež. *Zlatou Stuhu* v této kategorii obdržel v letech 2015 a 2016. V roce 2015 za knihu *Hus a Chelčický: Příběh jejich doby* a v roce 2016 za titul *Praha v srdci*.³⁴

1.2.15 Slovart

Nakladatelství Slovart, s.r.o., bylo založeno v Praze v roce 1994 jako dceřiná společnost *Vydavatelstva Slovart, s.r.o.*, se sídlem v Bratislavě. V současné době funguje jako nezávislý právní subjekt, oddělený od mateřské společnosti. Jeho produkce se zaměřuje na ilustrované populárně naučné obrazové a encyklopedické publikace. Specializuje svůj dovoz a vývoz na monografie, knihy s tematikou architektury, designu a fotografie. Nabízí širokou nabídku edičních řad, jakými jsou *Zvědavý pozorovatel*, *Moje hobby*, *Magické oko* nebo *Encyklopedie školáka* (Malý & Nešpor, 2015).

Bylo zde již vydáno více než 2000 českých titulů, mezi které patří knihy od domácích autorů převážně z oblasti dětské a populárně naučné literatury jako např. *Naše vlast*, *Cesty dětí do staletí*, *Můj první atlas České republiky/Evropy* s permanentní snahou prosadit se i v

³³ Práh. (n.d.). <https://www.prah.cz/clanky/o-nas/> [cit. 25. 2. 2024].

³⁴ Zlatá Stuha. (n.d.). <http://www.zlatastuha.cz/archiv?r=2016> [cit. 25. 2. 2024].

zahraničí. V posledních letech se začali věnovat vydávání řady monografií, které jsou exportovány do zemí celého světa.³⁵

Každoročně se *Slovart* objevuje v žebříčku oceněných titulů knižního katalogu *Nejlepší knihy dětem*. V posledních deseti letech se zde objevily knihy: *Můj první atlas Evropy aneb putování Vítky a Štěpánky*, *Chytré pohádky pro malé rozumbrady* nebo *Expedice badatele Věnceslava Brábka*.³⁶

1.2.16 Triton

Dle Juhaňáka (2023) bylo nakladatelství *Triton* založeno na přelomu let 1990 a 1991. Jeho zakladatelem byl tehdejší student medicíny *Stanislav Juhaňák*. Založením *Tritonu* navázal na vydávání studentských stávkových materiálů a časopisu spolku mediků. V roce 2001 se vydávání rozšířilo o několik edičních řad z oblasti sci-fi, psychologie a historie. Ke snížení počtu vydávaných knih došlo v roce 2008, kdy se nakladatelství rozhodl zkvalitnit jejich výběr. V roce 2010 dochází k vytvoření dvou nových edic, a to edice dětských knih a učebnic psaných studenty. V současnosti jsou v *Tritonu* vydávány knihy z různých oblastí, jako jsou lékařské, psychologické, historické a jiné odborné knihy. Kromě toho také pohádky, sci-fi, fantasy či knihy z oboru křesťanské spirituality. Výběr knih závisí na potřebnosti vydání, ale také na zájmech nakladatele. Mezi nejvýznamnější autory patří *Richard Češka* a *Radovan Hudák* z oblasti medicíny, *Isaac Asimov* a *Miroslav Žamboch* za sci-fi a z oblasti pohádek *Miloš Kratochvíl* či *Petr Čepek*. Za nejúspěšnější vydané knihy jsou považovány *Učebnice pro mediky a lékaře*, *Doba jedová* nebo sci-fi a fantasy knihy od autora *Miroslava Žambocha*. (e-mail od pana zakladatele Stanislava Juhaňáka)

Nakladatelství se také pyšní řadou cen. Z oblasti dětské literatury například knižním oceněním *Zlatá stuha*, ve kterém v roce 2016 obhájila vítězství kniha *Zajatci stříbrného slunce*.³⁷ Velmi často se knihy z produkce *Tritonu* také objevují v katalogu *Nejlepší knihy*

³⁵ Slovarť. (n.d.). https://www.slovarť.cz/o-nas.html?page_id=183 [cit. 25. 2. 2024].

³⁶ Nejlepší knihy dětem (n.d.). <https://www.nejlepsiknihydetem.cz/archiv-katalogu/> [cit. 25. 2. 2024].

³⁷ Zlatá stuha. (n.d.). <http://www.zlatastuha.cz/cs/archiv?r=2016> [cit. 5. 3. 2024].

dětem. Mezi ně patří například kniha *Knihozrouti 2 – Kam zmizela školní knihovna? nebo Když ještě chodil Pán Ježíš s Petrem po světě*.³⁸

1.2.17 65. pole

Poslední nakladatelství, které bych ráda ve své diplomové práci představila, je komornější pražské nakladatelství *65. pole*. Bylo založeno *Tomášem Brandejsem* v roce 2007. Jeho sídlem je až do současnosti pražská *Palmovka*. Vydávají knihy z mnoha různých oblastí. Mezi ty patří jak česká, tak překladová beletrie, naučná literatura a životopisy. Postupem času se do jejich produkce dostala i literatura pro děti. Edice dětských knih tohoto nakladatelství se nazývá *Políčko* a jejím cílem je nabízet různorodé, originální knihy s nadprůměrnou úrovní zpracování. Nejúspěšnější knihou *65. pole* je kniha *Tomáše Sedláčka – Ekonomie dobra a zla*. Ta sklídila úspěch nejen u nás, ale i v zahraničí. Stala se dokonce předlohou pro divadelní hru a byla přeložena do dvaceti cizích jazyků.³⁹

V oblasti dětské literatury dosáhla prvního největšího úspěchu a obdržela ocenění *Zlatá stuha* za literární část beletrie pro děti v roce 2013 kniha *Chrochtík a Kvikalka* od spisovatelky *Ester Staré*. Knihy z produkce *65. pole* se také často objevují v časopise *Nejlepší knihy dětem*. Za rok 2021 to byla například kniha *Aport, Fousku* od již zmíněné autorky *Ester Staré*, dále pak *Krtkův černobílý svět* od *Terezy Šedivé*.⁴⁰

1.3 Literární soutěže a knižní ceny

Celá teoretická část práce se opírá o poznatky převzaté z několika knižních cen a ocenění. Díky tomu se mi také podařilo sestavit žebříček nejvíce oceňovaných nakladatelství. Bez fungování těchto institucí a odborníků, kteří v nich působí, bychom neměli celkové zhodnocení, porovnání a potřebné informace, které nyní můžeme využít, pokud hledáme ty nejoriginálnější a nej kvalitnější tituly pro dětské čtenáře na českém trhu knih. Mezi nejznámější v *České republice* patří *Magnesia Litera*, *Nejkrásnější české knihy*, *Nejlepší knihy dětem*, *Cena Sukovy knihovny* a v neposlední řadě *Zlatá stuha*. Od každého

³⁸ Nejlepší knihy dětem. (n.d.).

<https://www.nejlepsiknihydetem.cz/file/document/479ef7163b6504639a6a81e5c97ad3a4.pdf> [cit. 5. 3. 2024].

³⁹ 65. pole. (n.d.). <https://www.65pole.cz/nakladatelstvi/profil/> [cit. 5. 3. 2024].

⁴⁰ Nejlepší knihy dětem. (n.d.).

<https://www.nejlepsiknihydetem.cz/file/document/c38e6d685a3f69309c9530ed92834f53.pdf> [cit. 5. 3. 2024].

nakladatelství jsem vybírala knihy, které se v jednotlivých soutěžích umístily na předních příčkách. Sledovala jsem také, jak velká je frekvence jejich oceňování za posledních deset let. Považuji za důležité představit tyto soutěže a ceny více do hloubky, abychom si dokázali lépe představit, kdo za cenami stojí, co je cílem těchto ocenění a jak nám mohou být prospěšné.

Nejdříve se podíváme na oceňování knih pro děti a mládež z historického hlediska. Laufková et al. (2022) uvádí, že až do devadesátých let dvacátého století byla dětská literatura analyzována zejména v tištěných médiích. Konkrétním příkladem takové tiskové publikace byla revue *Zlatý máj*. Pomáhala s výběrem kvalitních knižních titulů a díky své kritické reflexi tvorby pro děti poskytovala inspiraci pedagogům a knihovníkům. Po ukončení produkce *Zlatého máje* se snaží stejných ambicí dosáhnout časopis *Ladění*. Ten se až do roku 2012, kdy došlo k jeho zániku, zabýval především teorií a kritikou dětské literatury. Jeho zánik přináší široké české veřejnosti ztrátu poslední takové reflexe dětské tvorby v tištěné podobě. Od té doby se jedinou možností, jak získat informace o kvalitní dětské literatuře, stávají knižní soutěže, ceny a ocenění.

Laufková et al. (2022) dále hovoří o současných literárních cenách následovně:

Literární ocenění významným způsobem ovlivňují fungování současné literární oblasti. Na jejich základě se nakladatelé rozhodují o vydávání knih – v případě překladových titulů může udělená cena iniciovat převod do českého jazyka, v případě domácích autorů znamená ocenění zvýšení povědomí veřejnosti o daném autorovi, a tedy zvýšení nákladu, v němž jsou knihy vydávány, a mnohdy i prodejů. Potenciálně ovlivňuje literární ocenění i přesun autora do jiného nakladatelství.

Podobným způsobem zasahují literární ocenění i do početnosti kritik a recenzí. Oceněné knihy jsou pravidelně více recenzovány než jiné a je jim v mediálním prostoru věnováno více místa. Knihkupci je často vystavují ve výlohách či na exponovaných pozicích v prodejnách. Z toho plyne, že literární ocenění jsou literární veřejností vnímána jako zásadní podněty a určující signály. Současně jsou nedílnou součástí sociálně-ekonomické roviny literatury, která se ne nutně vždy odvíjí od textu samotného, ale souvisí s propagací, finančními investicemi a reklamou.

Pro čtenáře pak literární ocenění slouží jako záchytné body, které jim pomáhají orientovat se v množství vydávaných titulů, a jsou chápána jako více či méně odborná doporučení, které tituly „stojí za to“ číst. (s. 72)

1.3.1 Magnesia Litera

Jako první se zaměřím na knižní cenu, která je činná již od roku 2002 a dostává se jí asi největší mediální pozornosti. Nynější sídlo organizace se nachází na *Praze 6*. Posláním *Litery* je především propagace kvalitní literatury. Při hodnocení si nekladou omezení a neopomíjejí žádný druh žánru. Dle Laufkové (2020) je jejich záměrem věnovat rovnocennou pozornost spisovatelům, básníkům, překladatelům, nakladatelům, blogerům ale i vědcům a teoretikům. Díky tomu jsou také ocenění rozdělena do jedenácti kategorií, které se snaží zahrnout veškerou domácí knižní produkci. O hodnocení v jednotlivých kategoriích se starají vybraní porotci z příslušných oborových obcí a organizací. Výjimečný případ hodnocení představuje kategorie *Litera pro objev roku* a *Magnesia Litera – Kniha roku*, kde je porota tvořena z výběru tří set lidí pohybujících se v knižní sféře: od univerzitních badatelů až po knihovníky a knihkupce.

Představenstvo *Litery* je tvořeno *Pavlem Mandysem*, jako předsedou výboru, dále *Vladimírem Karfíkem*, zástupcem z *Českého centra PEN klubu* a *Vítem Richterem* ze Svazu knihovníků a informačních pracovníků. Další členové jsou z řad mnoha literárních organizací, svazů a asociací, jako je například *Asociace spisovatelů*, *Česká sekce IBBY*, *Obec spisovatelů* nebo *Svaz českých nakladatelů a knihkupců*.

Jak bylo již zmíněno, knihy jsou oceňovány hned v deseti různých kategoriích. Jedenáctou samostatnou kategorií tvoří celkový vítěz neboli Kniha roku. *Litera* je každoročně udělována za poezii, prózu, knihu pro děti a mládež, naučnou literaturu, nakladatelský čin, publicistiku, za objev roku, překladovou knihu, knihu čtenářů a blog roku.⁴¹

1.3.2 Nejkrásnější české knihy

Nejkrásnější české knihy je knižní soutěž, která působí již od roku 1964 pod záštitou *Ministerstva kultury* a *Památníku národního písemnictví/Muzea literatury*. V letošním roce se tedy uskutečnil již padesátý devátý ročník této soutěže. Cena je udělována za design knih. Hodnotí se především její grafické, ilustrační a polygrafické zpracování. Musí se také jednat pouze o knižní tituly vydané v českých nakladatelstvích a vytištěné v českých tiskárnách, a to vždy za poslední kalendářní rok. Knihy jsou oceňovány v sedmi kategoriích, přičemž

⁴¹ Magnesia Litera. (n.d.). <https://www.magnesia-litera.cz/o-litera/> [cit. 5. 3. 2024].

první místo v kategorii – *Cena Ministerstva kultury ČR*, je honorováno peněžní částkou padesát tisíc korun. Oceněné knihy můžeme vidět při příležitosti konání knižních výstav nebo návštěvě knižních veletrhů, jakými jsou například *Muzeum literatury* nebo veletrh *Svět knihy*.

Ceny jsou udělovány v následujících kategoriích: *Odborná literatura, Krásná literatura, Literatura pro děti a mládež, Učebnice pro školy všech stupňů a ostatní didaktické pomůcky, Knihy o výtvarném umění, Katalogy, Bibliofilie a autorské knihy a Studentské práce posluchačů výtvarných a polygrafických škol*. Nad rámec těchto kategorií je dále udělována cena grafikovi do třiceti let nebo cena *Arna Šánky*.

V čele soutěže stojí directorium ve složení ředitele *Památníku národního písemnictví Mgr. Zdeňka Freislebena* a vedoucí *Odd. literatury a knihoven MK ČR Mgr. Blanky Skučkové*.⁴²

1.3.3 Nejlepší knihy dětem

O soupis všech oceněných knih a kvalitní dětské literatury se každoročně stará katalog *Nejlepší knihy dětem*. Ten se na českém trhu objevuje již od roku 2013. Projekt funguje pod záštitou *Komise pro dětskou knihu SČKN* a *České sekce IBBY*. Katalog slouží nejen knihkupcům, knihovnám nebo školám, ale i rodičům, dětem a širší veřejnosti. Autoři projektu se nechali inspirovat řadou evropských zemí, ve kterých takovéto katalogy velmi dobře slouží všem lidem pohybujícím se kolem knih pro děti.

Každý rok je vyhodnoceno třicet šest nejlepších titulů za dvě období. Tím ročně nabídne až sedmdesát dva nejkvalitnějších knih. Snahou katalogu je poskytnout širokou paletu titulů pro děti od dvou až do patnácti let. Na úvodní straně každého nového katalogu je ohlédnutí za aktuálním děním ve světě a jak je tím ovlivněno i vydávání dětských knih. Za zmínku stojí například informace o probíhající válce na *Ukrajíně*, která měla vliv také na knižní trh v *České republice*. Nakladatelství zareagovala na tuto situaci velmi pohotově tím, že začala s vydáváním dvoujazyčných knih pro děti. V katalogu dále nalezneme stručný obsah jednotlivých literárních děl, krátkou informaci o daném autorovi nebo soupis knižních cen, ve kterých se výše zmíněné knihy umístily.⁴³

⁴² Památník národního písemnictví (n.d.). <https://pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/o-nckr/> [cit. 5. 3. 2024].

⁴³ Nejlepší knihy dětem (n.d.). <https://www.nejlepsiknihydetem.cz/> [cit. 5. 3. 2024].

1.3.4 Cena Sukovy knihovny

Cena Sukovy knihovny nebo také cena *SUK – čteme všichni* je udělována již po dobu třiceti let z iniciativy *Národního pedagogického muzea a knihovny J. Á. Komenského*. Jejich cílem je především podpora čtenářské gramotnosti u nejmladších čtenářů a ohodnocení kvalitních literárních děl. Svou činností upozorňují zejména pedagogy a rodiče na knižní novinky, které by neměly uniknout jejich pozornosti.

Specifikem ceny je také skutečnost, že v jedné ze tří kategorií hlasují v anketě o nejlepších knihách samotní dětská čtenáři. V další kategorii se členy poroty stávají naopak pedagogové, kteří vybírají nejvhodnější dětskou literaturu s ohledem na vzdělávací kvality daného díla. Poslední kategorie oceňuje literární počiny školních a krajských knihoven. K těmto třem kategoriím byla přidána ještě čtvrtá kategorie: *Cena noci s Andersenem*, která je organizována *Klubem dětských knihoven Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR*. O ceně rozhodují svým hlasováním knihovnice a knihovníci pořádající ve svých knihovnách *Noc s Andersenem*. Jedná se o jedinečnou akci nocování v knihovně ve dnech výročí narození *Hanse Christiana Andersena*.

V roce 2022 dostalo toto ocenění po dlouhých třiceti letech nový název. Z původního názvu *Suk – čteme všichni* se stala *Knih dětského srdce, cena V. F. Suka*.⁴⁴

1.3.5 Zlatá stuha

Jako další významnou knižní cenu nesmím opomenout ani *Zlatou stuhu*. Existuje již více než třicet let jako jediné české ocenění, které je zaměřené výhradně na literaturu pro děti a mládež. První udělování proběhlo v roce 1993. Mezi laureáty se tehdy objevily i významné osobnosti z řad tvůrců pro děti a mládež jako *Iva Procházková*, *Vladimír Hulpach* nebo *Adolf Born*. Cílem *Zlaté stuhu* je zaručit se za nejvyšší dětské knihy a tím přispět k usnadnění orientace rodičům, pedagogům a knihovníkům v bohaté nabídce českého knižního trhu. Organizátoři dbají také na rozvoj čtenářské gramotnosti a podporu vztahu dětí ke knihám prostřednictvím řadou doprovodných programů. Těmi jsou například výtvarné dílny, besedy nebo autorská čtení. Hlavním pořadatelem ceny je *Česká sekce IBBY*. Spolupořadatelé celé

⁴⁴ Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. (n.d.). <https://www.npmk.cz/knihovna/sukova-knihovna/suk-cteme-vsichni> [cit. 5. 3. 2024].

akce jsou dále *Klub ilustrátorů dětské knihy*, *Obec překladatelů*, *Národní pedagogické muzeum a knihovna J. Á. Komenského* a *Památník národního písemnictví*.

Cena je rozdělena do pěti částí. Odborná porota tak rozhoduje, jaká kniha si zaslouží ocenění za *Literární část*, *Výtvarnou část*, *Překladovou část*, *Komiks pro děti a mládež* nebo *Nakladatelský počin*. Literární část *Zlaté stuhy* se rozčleňuje na *Beletrii pro děti*, *Beletrii pro mládež* a *Literaturu faktu*. Výtvarná část zahrnuje knihy pro mladší děti, knihy pro starší děti a mládež, *Literaturu faktu pro děti a mládež* a *Výtvarný počin roku*. V překladové části se opět zvlášť hodnotí knihy ze sekce *Beletrie pro děti*, *Beletrie pro mládež* a *Literatury faktu pro děti a mládež*. Speciálními kategoriemi jsou *Komiks pro děti a mládež* a *Nakladatelský počin*, které nejsou dále rozděleny. Rozhoduje se tedy o celkovém vítězi těchto oblastí.⁴⁵

1.4 Literární žánry

Jedním z cílů mé diplomové práce je popsat a přiblížit, která témata, žánry a typy knih jsou oceňovanými nakladatelstvími dětem a žákům zprostředkována. Proto v této kapitole otevřu téma literárních žánrů, které patří u dětských čtenářů k nejoblíbenějším a nejčastěji voleným. Detailně se zaměřím na žánry, které se v průzkumech objevují na předních příčkách. Mezi ty patří: *Pohádky a pověsti*, *Příběhy se zvířecím hrdinou*, *Příběhy o dětech a mládeži*, *Populárně naučné knihy*, *Komiksy*, *Fantasy* a *Sci-fi*.

Před tím, než se pustím do výčtu jednotlivých žánrů a zhodnocení, jak si stojí v průzkumech oblíbenosti a čtenosti u dětí mladšího školního věku, je důležité zmínit, jak jsou žánry dětské literatury vymezeny a přiblíženy v odborné literatuře.

Genčiová (1984) popisuje literaturu pro děti a mládež a její žánry jako specifickou oblast literatury, která dále plní specifické úkoly a má velmi odlišné funkce než literatura pro dospělé. Dále hovoří o rozdělení dětského písemnictví do čtyř žánrů nebo žánrových oblastí. Jako první vymezuje žánry, které se odjakživa řadí výhradně k dětským čtenářům, a které mají původ ve folklóru. Mezi ty patří říkadla, rozpočítadla, ukolébavky atd. Do druhé žánrové oblasti přisuzuje žánry, které byly v minulosti součástí ústní lidové slovesnosti a plnily své funkce v oblasti literatury pro dospělé. To se v současnosti zcela proměnilo a nyní již působí převážně jen v dětské literatuře. Jedná se o velmi oblíbené dětské žánry, jimiž jsou

⁴⁵ Zlatá stuha. (n.d.). <http://www.zlatastuha.cz/cs/o-soutezi> [cit. 5. 3. 2024].

pohádky nebo bajky. Třetí žánrovou oblast vymezuje jako tu, do které patří žánry působící v obou sférách jak v literatuře pro dospělé, tak v literatuře pro děti a mládež. Mezi ně patří dobrodružné, vědeckofantastické nebo uměleckonaučné knihy. Ty hrají ve světě dětské četby velmi významnou roli. Do poslední žánrové oblasti zařazuje ty, které se objevují a jsou oblíbené nejen u dospělých čtenářů, ale i u dětí a mládeže. V obou sférách se od sebe výrazně neodlišují. V literatuře pro děti však dochází určitým způsobem k jejich modifikaci. Mezi ně spadají povídky, novely či romány ze života.

Když se podíváme na výsledky výzkumu z roku 2017 od Friedlaenderová et al. (2019), je patrné, že při posuzování výběru knih je důležité zohlednit pohlaví a konkrétní věk dotazovaných žáků. Knihy volené na základě žánrové preference jsou častější u chlapců než u dívek. Rozdíl mezi nimi je však zanedbatelný. Účastníky tohoto šetření se stali žáci ve věku od šesti do osmi let, což znamená žáci prvních, druhých a třetích tříd. Dále bylo zjištěno, že druh žánru ovlivňuje výběr knih více u žáků druhých a třetích tříd než žáků první třídy. Poslední, velice zajímavý, aspekt, který byl v průzkumu zohledněn, je úroveň vzdělanosti rodičů dotazovaných žáků. Z toho vychází, že žánrem knih jsou více ovlivňovány děti vysokoškolsky vzdělaných rodičů.

Podle nejnovějšího průzkumu z roku 2021 (Friedlaenderová et al., 2022) se od výše zmíněného roku 2017 navýšil celkový počet žáků, kteří si právě podle žánru své knihy vybírají.

Před začátkem popisu jednotlivých žánrů bych ráda představila také další hlediska, dle kterých si žáci své knihy volí. Friedlaenderová et al. (2022) ve svém průzkumu uvádí, že děti mladšího školního věku, tzn. děti od šesti do osmi let, vybírají knihy na základě ilustrací, a to daleko více než žáci starších věkových kategorií. Pro čtyřicet pět procent dotazovaných je při volbě knih rovněž důležité doporučení od rodičů. Čtenářům ve věku od šesti do osmi let záleží čím dál častěji i na referenci od zaměstnanců knihoven. Od předchozích let došlo k nárůstu počtu dětí mladšího školního věku, které se rozhodují na základě doporučení od kamaráda, a to konkrétně dvacet dva procent z předchozích patnácti procent. Naopak poklesl počet knih vybíraných podle velikosti písmen.

1.4.1 Pohádka

Pohádky, ať už klasické, nebo moderní, stále patří k jednomu z velmi oblíbených literárních žánrů. Z grafu, které předkládá ve své knize Friedlaenderová et al. (2022), vychází obliba *pohádek* až u šedesáti sedmi procent dotazovaných dětí mladšího školního věku. Jako konkrétní knižní tituly, které se dostaly do přízně u velkého počtu dětí ve věku od šesti do osmi, uvádí například *Honzíkovu cestu*, *Disneyovské Pohádky na dobrou noc* či *Pohádky o ježibabách a divných věcech*.

Genčiová (1984) hovoří o *pohádce* jako o širokém pojmu, kterému přisuzuje „*neobyčejnou životaschopnost, přízrůbivost, vnitřní dynamiku i vynalézavost.*”

Konkrétní vymezení tohoto žánru přináší Mocná, Peterky a kol. (2004), dle kterých je *pohádka*:

Zábavný, zpravidla prozaický žánr folklorního původu s fantastickým příběhem.

Pohádková imaginace vytváří odlehlý čarovný svět, jenž se vymyká přírodním zákonům, je izolován od vnějšího kontextu společensko-historické reality a funguje podle svého autonomního řádu. Oproti skutečnému světu je spravedlivější a navozuje atmosféru oblažující epické bezstarostnosti. Příběh obsahuje zpravidla kouzelné, popř. zázračné motivy a přiznává svou vymyšlenost.

Odehrává se v bezčasové věčnosti (tenkrát, kdysi, kdykoli) a rovněž v geograficky neurčitým prostředí (kdesi). Odlišuje se tak od jiného fantaskního žánru folklorní epiky – pověsti, která má reálné jádro a časoprostorové zakotvení.

V pohádkovém příběhu, který je vždy uzavřený, zpravidla vítězí dobro nad zlem (princip happyendu). (s. 472)

Podle Otčenáška (2019) patří kouzelné pohádky mezi nejoblíbenější a nejznámější druh pohádek. Jsou zřejmě také nejstarším typem pohádky, dalo by se tedy říct, že jsou pomyslným jádrem pohádek. Náměty čerpají z mýtů a obřadů zasvěcení, které byly spojeny se zkouškou odvahy, s představou dočasné symbolické smrti (kupříkladu motiv netvora, který ohrožuje, či někdy i pojídá hrdinu) nebo se setkáním s duchy či znovuzrozením (vysvobození princezny). Vyznačují se přítomností nadpřirozených postav a kouzel. Otčenášek dodává, že nadpřirozené/kouzelné postavy jsou hybateli děje – škůdci – protivníci hlavního hrdiny (draci, čerti, čarodějové, duchové) či jeho pomocníci a dárci (př. kouzelný dědeček). Dějově jsou zasazeny do království plného princezen, princů, hradů a smyšlených

krajin. Mezi kouzelné pohádky řadíme například Sedmero krkavců, Sůl nad zlato nebo Tři zlaté vlasy děda Vševěda.

Dalším typem jsou pohádky realistické či novelistické. Z názvu je patrné, že jejich vztah k fantastice slábne. Najdeme v nich tedy vyprávění příběhů z běžného života v prostředí vesnic či měst, které je umocněno hovorovým civilním jazykem. (Otčenášek, 2019)

V posledních pěti letech vyšly z knižních soutěží jako nejúspěšnější *pohádky* tyto tituly: *Vúdúlinek* od české spisovatelky *Daniely Fischerové* z produkce nakladatelství *Meander*. Tato kniha byla v roce 2020 vyhodnocena jako jedna z nejlepších dětských knih v katalogu *Nejlepší knihy dětem*.⁴⁶ Druhou úspěšnou *pohádkovou* knihou je *Táta a princezna Rozárka* od autora *Jana Jirků* a nakladatelství *Albatros*. Kniha sklídila největší úspěch v letech 2020 a 2021, a to cenu *Zlatá stuha za Literární část: beletrie pro děti* a objevila se i v katalogu *Nejlepší knihy dětem*.⁴⁷

1.4.2 Pověst

Pověst *Mocná, Peterka a kol.* (2004) vykládají jako:

Kratší fantasticky zbarvené vyprávění folklorního původu mající reálnou motivaci.

Pověst je krátký prozaický žánr původně folklorní (orální) epiky, tematicky vázaný k reálnému místu, kraji, předmětu, historické či pseudohistorické osobnosti nebo události.

Příběh s podivuhodnými, pamětihodnými, nezřídka i kouzelnými a zázračnými motivy předkládá jako nevymyšlený a tradicí potvrzený (tzv. fabula credibilis). Zdání věrohodnosti posiluje reálnost prostředí, v němž se děj odehrává, a jeho (obvykle ovšem jen rámcová) historická ukotvenost. Autentifikační funkci mívá také informace o původu pověsti (kde a od koho ji vypravěč či pisatel slyšel vyprávět), je uváděna buď v úvodu, nebo na závěr.

Pověst předpokládá časový odstup od líčené události, ten ale ve folklorním podání nepřekračuje horizont dvou až tří století. (...)

(...) Pověst má oproti pohádce rovněž jednodušší jazyk i kompozici, většinou neužívá stereotypní formule, dobro v ní nemusí zvítězit nad zlem, protagonista není idealizován a pohádkový vypravěč většinou nahlíží do příběhu zvenčí, syžety pověstí jsou etnicky a krajově specifitější. To neznamená, že by náměty pověstí nepatřily (podobně jako u pohádek) k mezinárodnímu vypravěčskému fondu. (s. 526)

⁴⁶ Nejlepší knihy dětem. (n.d.).

<https://www.nejlepsiknihydetem.cz/file/document/c38e6d685a3f69309c9530ed92834f53.pdf> [cit. 5. 3. 2024].

⁴⁷ Nejlepší knihy dětem. (n.d.).

<https://www.nejlepsiknihydetem.cz/file/document/c38e6d685a3f69309c9530ed92834f53.pdf> [cit. 5. 3. 2024].

O odlišnosti *pověsti* a *pohádky* dále hovoří Tenčík (1976), který uvádí, že *pověst* se na rozdíl od *pohádky* odehrává na konkrétním místě a v určitém období. V některých případech se děj *pověsti* váže k oběma zmíněným aspektům. Můžeme díky tomu vyvodit více druhů *pověstí*. Jedním z nejrozšířenějších druhů jsou *pověsti* místní, které vyprávějí o významných, památných nebo nápadných místech, jakými jsou například: hrady, zříceniny, osamělá stavení, místa, kde došlo k neštěstím, nebo kde byl údajně ukrytý poklad apod. Druhým typem jsou *pověsti* historické. Ty se týkají různých období národních dějin, významných dějinných událostí či historických osob a legendárních hrdinů. Konkrétními příklady *pověstí* jsou dle Tenčíka (1976): *pověsti* z počátku českých dějin, *pověsti* o zvelebení Prahy za vlády Karla IV. nebo *pověsti* o Janu Žižkovi.

Dle Vlašína (1977) dále rozlišujeme *pověsti* o původu, *pověsti* legendární, erbovní a rodové, o lidech a démonické.

Jako nejúspěšnější *pověst* pro dětské čtenáře byla za posledních pět let vyhodnocena například kniha *Legenda o svaté holčičce* od Radka Malého z produkce nakladatelství Meander. Ta byla v roce 2022 oceněna *Zlatou stuhou za Výtvarnou část: knihy pro starší děti a mládež*.

1.4.3 Příběhy se zvířecím hrdinou

Příběhy se zvířecím hrdinou jsou druhým nejoblíbenějším žánrem u dětí mladšího školního věku. Vychází to z průzkumů od Friedlaenderové et al. z let 2014, 2017 a 2021. V roce 2014 bylo zjištěno, že až čtyřicet sedm procent dětí ve věku šest až osm let čte nejraději, nebo si nechává číst od rodičů, knihy se zvířecím hrdinou. V roce 2017 tento počet dokonce vystoupal na padesát dva procent dotazovaných žáků. Mírný pokles byl zaznamenán v nejaktuálnějším průzkumu z roku 2021, a to na zhruba padesát procent. Nutno podotknout, že oproti roku 2017 vzrostl počet dotazovaných žáků v roce 2021 z tři sta devadesáti tří na čtyři sta sedmdesát čtyři. Jako konkrétní příklad uvádí Friedlaenderové et al. (2022) knihu *Povídání o pejskovi a kočičce*, kterou dle výzkumu přečetlo až sedmdesát procent nejmladších žáků a která se již řadu let těší velkému úspěchu napříč generacemi. Za současně nejoblíbenější zvířecí hrdiny označují například jednorožce nebo dinosaury. Velký úspěch u žáků i na českém knižním trhu sklízí v posledních letech kniha Pavla Čecha – *Dobrodružství*

pavoučka Čendy. Dalším objevem posledních let se staly knihy z edice *Nové příběhy se šťastným koncem* z produkce nakladatelství *Fragment*, které sklízí velké úspěchy především u dívčích čtenářek. Jsou jimi například *Hladový vydrýsek*, *Zvědavá lištička* či *Starostlivá veverka*.

O *příběhu se zvířecím hrdinou* dále hovoří Chaloupka & Nezkusil (1979) jako o příběhu, do kterého ve velké míře zasahuje schopnost dětské fantazie. Charakteristické rysy *příběhu se zvířecím hrdinou*, jakými jsou zobrazení skutečných událostí pomocí zvířecích postav, fantastické nebo nejasné prostředí a absence lineárního časového vyprávění, děti přijímají se samozřejmostí.

Za posledních pět let bylo oceněno mnoho *příběhů se zvířecím hrdinou*. Mezi nejúspěšnější patří například kniha *Karlíček a vosy* od autorky *Noemi Cupalové* a nakladatelství *Běžiliška*. Její úspěch jsme měli možnost zaznamenat hned v několika knižních soutěžích. Jedním z nich je ocenění v knižní soutěži *Nejkrásnější české knihy roku 2021* v kategorii *Knihy pro děti*. Další úspěch sklídil tento knižní titul v ceně *Zlatá stuha* za rok 2022 a objevil se i v katalogu *Nejlepší knihy dětem*.⁴⁸ Dalším úspěšným titulem z oblasti *příběhů se zvířecím hrdinou* je kniha *Já, chobotnice* od spisovatelky *Magdaleny Rutové* a z produkce nakladatelství *Baobab*. Tato kniha triumfovala v roce 2023 hned v několika knižních soutěžích a cenách. Jedním z těchto úspěchů bylo ocenění *Zlatá stuha za Literární část: beletrie pro děti*.⁴⁹ Navíc získala cenu *SUK – čteme všichni* za rok 2022 a to v kategorii *Cena učitelů*.⁵⁰

1.4.4 Příběhy o dětech a mládeži

Příběhy o dětech a mládeži patří, společně s *pohádkami* a *příběhy o zvířatech a přírodě*, na první tři místa v žebříčku oblíbenosti žánrů u dětí mladšího školního věku. Podle výsledků z průzkumu od Friedlaenderové et al. (2022) je známo, že jejich zájem neustále narůstá. V roce 2017 si ho za svůj oblíbený žánr zvolilo dvacet čtyři procent z dotazovaných žáků a v posledním uskutečněném výzkumu z roku 2021 vzrostla jeho popularita až na čtyřicet

⁴⁸ Běžiliška. (n.d.). *Karlíček a vosy*. <https://www.beziliska.cz/knihy/karlicek> [cit. 5. 3. 2024].

⁴⁹ Zlatá stuha. (n.d.). <http://www.zlatastuha.cz/archiv> [cit. 5. 3. 2024].

⁵⁰ Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. (n.d.). *Výsledky v jednotlivých kategoriích*. <https://www.npmk.cz/sites/default/files/2023/Dokumenty/V%C3%BDsledky%20Kniha%20d%C4%9Btsk%C3%A9ho%20srdce.pdf> [cit. 5. 3. 2024].

procent. Otakar Chaloupka (1989) ve své knize popisuje příběhovou prózu jako žánr, který je velmi úzce spjat s dítětem kvůli propojení motivů daného žánru s náměty z dětské životní zkušenosti.

Dále hovoří o hrdinovi příběhové prózy, jako o referenčním hrdinovi. Tím je zamýšlena dětská postava, která je čtenáři blízká svou životní situovaností, rozsahem poznání světa, interakcí s dospělými nebo jeho socializačními procesy. Hlavní dětská postava je často charakterizována jako aktivní, a to i ve vztahu k životu, která dále směřuje ke svému dalšímu životnímu rozvoji.

Dle Friedlaenderové et al. (2019) je knižní hrdina současných žáků podmíněn světovou globalizací, která zasahuje i do světa dětských knih. Oblíbené postavy příběhů s dětským hrdinou jsou tedy čím dál tím častěji z produkce zahraničních autorů než těch českých. Výsledky výzkumů za posledních deset let konstantně prokazují, že většina žáků tíhne k hrdinům, kteří jsou spíše méně výraznými osobnostmi. Friedlaenderová et al. (2019) takového hrdinu nazývá jako *outsidera*. Konkrétním titulem, který již po několik let vítězí v soutěžích o nejúspěšnější a nejoblíbenější knihu s dětským hrdinou, který rovněž splňuje označení *outsider*, je *Deník malého poseroutky*.

Další úspěšné knihy, ve kterých vystupují jako hlavní postavy děti a mládež, a které získaly v posledních pěti letech knižní ocenění, jsou: *Rozára a Černý Petr* od Radka Malého a nakladatelství Běžiliška. Ta získala v roce 2020 *Cenu Magnesia Litera* v kategorii *Litera za knihu pro děti a mládež*.⁵¹ Dalším úspěšným titulem tohoto žánru z produkce nakladatelství Běžiliška je *Fánek Hvězdoplavec* od spisovatelky Jany Šrámkové. Ten získal *Cenu Magnesia Litera* v roce 2023 v kategorii *Litera za knihu pro děti a mládež* a *Zlatou stuhu za Literární část: beletrie pro děti*.⁵²

1.4.5 Populárně naučné knihy

Populárně naučné knihy pro děti a mládež se stále častěji ukazují v průzkumech jako velmi oblíbený žánr jak u dětí mladšího školního věku, tak u mládeže. Z průzkumu Friedlaenderové et al. (2019), ve kterém žákům ve věku šest až osm let položili otázku

⁵¹ Cena Magnesia Litera. (n.d.). <https://www.magnesia-litera.cz/kategorie/kniha-pro-deti-a-mladez/> [cit. 5. 3. 2024].

⁵² Zlatá stuha. (n.d.). <http://www.zlatastuha.cz/cs/archiv> [cit. 5. 3. 2024].

ohledně knih, které je za poslední dobu nejvíce zaujaly, vychází *populárně naučná literatura* jako třetí nejčastěji zmíněný žánr. Výše zmíněné výsledky průzkumů potvrzuje Reissner (2006, s. 61), který uvádí, že „*současná česky psaná uměleckonaučná literatura pro mládež zůstává v evropském kontextu stále velmi osobitá. Více než kde jinde je vnímána jako součást krásného písemnictví, knihy tohoto žánru dokonce vítězí v národních literárních soutěžích.*”

Chaloupka a Nezkusil (1979) ve své knize vysvětlují *populárně naučnou*, jinak také *uměleckonaučnou* literaturu, jako žánr, který je na rozdíl od běžné *non fiction* literatury ozvláštněn specifickými výrazovými prostředky a který představuje fakta, poznatky z vědy, techniky apod.

S dalším pohledem *uměleckonaučnou* literaturu přichází Reissner (2006), ten uvádí, že „*uměleckonaučná tvorba představuje velmi důležitou část písemnictví, která informuje, poučuje a vzdělává, ale zároveň se ve svých vrcholných dílech nevzdává vysokých uměleckých hodnot.*”

V posledních pěti letech bylo vydáno a oceněno mnoho knih z této oblasti. Mezi ty nejúspěšnější patří například *A jako Antarktida* od spisovatele Davida Böhma a nakladatelství *Labyrint*. Tento *populárně naučný* titul získal v roce 2020 *Cenu Magnesia Litera* v kategorii *Litera za knihu pro děti a mládež*. Kniha dosáhla v roce 2020 dalšího úspěchu, a to ocenění *Zlatá stuha* za *Literární část: literatura faktu pro děti a mládež*. Dalším úspěšným titulem tohoto žánru je kniha *Ruka – kompletní průvodce* od Magdy Gargulákové z nakladatelství *Albatros*. Ta získala v roce 2022 *Cenu Magnesia Litera* v kategorii *Litera za knihu pro děti a mládež*.⁵³ Dále také obhájila *cenu Zlatá stuha* za *Literární část: literatura faktu pro děti a mládež*.⁵⁴

1.4.6 Komiksy

Dalším žánrem, který zaujímá významné místo v žebříčku oblíbenosti u malých čtenářů, je *komiks*. Průzkum od Friedlaenderové et al. (2022) ukazuje, že až třicet procent dotazovaných žáků ve věku od šesti do osmi let zařazuje *komiks* mezi své nejoblíbenější žánry. Nejčastěji jsou to komiksové příběhy inspirované počítačovými hrami nebo příběhy o superhrdinech.

⁵³ Cena Magnesia Litera. (n.d.). <https://www.magnesia-litera.cz/kategorie/kniha-pro-deti-a-mladez/> [cit. 5. 3. 2024].

⁵⁴ Zlatá stuha. (n.d.). <http://www.zlatastuha.cz/cs/archiv> [cit. 5. 3. 2024].

Ty jsou častěji preferovány chlapeckými čtenáři. Jako konkrétní příklad uvádí: *Můj první komiks: Spider-man – Velká moc, velká odpovědnost*. Naopak pokles v současnosti zažívají komiksové, dříve velmi úspěšné, příběhy *Čtyřlístku*. Friedlaenderová et al. (2022) dále uvádí *komiks* jako první žánr, se kterým se mladší děti setkávají. Označují ho jako jakýsi „odrazový můstek“ pro další čtení. Se zajímavým pohledem na čtení *komiksů* přišli autoři Friedlaenderová et al. (2019) v průzkumu již v roce 2017. Ten hovoří o tom, že většina dětí a mládeže, kteří mají ve škole horší prospěch, vyhledá ke čtení právě *komiksy*. Tento fakt zřejmě souvisí s tím, že někteří z nich mají stále podprůměrné čtenářské schopnosti a tím pádem je pro ně čtení delších textů náročnější.

Dle Mocné, Peterky a kol. (2004) je komiks:

Intersémiotický narativní žánr, ličící událost či příběh prostřednictvím série kreseb zpravidla doplněných textem.

Komiks spojuje výrazové prostředky výtvarného projevu (kresba), literatury (text), filmu (technika střídání záběrů z různých úhlů a vzdáleností) i divadla (výrazná gesta a emblematické masky postav).

Ve srovnání s obdobnou formou tzv. kreslených příběhů (Bildgeschichte), kde vnímá příjemce nejdřív obrázek a poté text, využívá komiks simultaneity verbální a obrazové složky (vizuální vnímání jako estetický činitel převažuje). Vztah mezi slovem a obrazem má škálu rozmanitých podob, od komplementárnosti (slovo doplňuje obrazovou informaci), přecházející někdy v redundanci (slovo objasňuje to, co je evidentní již z obrazové složky), přes nezávislost obou složek (např. u komiksů s převahou vizuálnosti) až po jejich záměrný nesoulad, kdy slovo funguje jako ironický, či hravě parodický komentář (typický pro postmodernu, preferující vícepásmovou komunikaci). (s. 232)

Komiksy jsou každoročně oceňovány výroční cenou *Muriel*, která se specializuje na hodnocení nejlepších komiksových prací. Ceny se udělují každoročně, a to v prvním čtvrtletí roku za rok předchozí.⁵⁵ Mezi oceněné tituly v kategorii *Nejlepší komiks pro děti* patří například: *Tibbles* za rok 2021 z produkce nakladatelství *Meander*⁵⁶, *Hrnečku vař!* za rok 2022 z produkce nakladatelství *Argo*⁵⁷ nebo *Matylda a Růžovej vlk* od nakladatelství *Labyrint*.⁵⁸

⁵⁵ Muriel. (n.d.). <https://muriel.cz/o-muriel/> [cit. 5. 3. 2024].

⁵⁶ Muriel. (n.d.). <https://muriel.cz/muriel-2021-vysledky/> [cit. 5. 3. 2024].

⁵⁷ Muriel. (n.d.). <https://muriel.cz/muriel-2022-vysledky/> [cit. 5. 3. 2024].

⁵⁸ Muriel. (n.d.). <https://muriel.cz/vyrocní-komiksove-ceny-muriel-2023-vysledky/> [cit. 5. 3. 2024].

1.4.7 Fantasy

Fantasy spadá dle šetření oblíbenosti od Friedlaenderové et al. (2022) do šestice nejoblíbenějších žánrů u dětí mladšího školního věku. I když je *fantasy* společně se *sci-fi*, stále ještě oblíbenější u mládeže ve věku od devíti do čtrnácti let, můžeme pozorovat nárůst čtenářů *fantasy* i u dětí ve věku od šesti do osmi let. Konkrétně se u této věkové kategorie poprvé prosadila knižní série *Harry Potter*. Společně s příběhy s dětským hrdinou s dobrodružnými, pohádkovými a historickými prvky je *fantasy* více favorizované dívkami než chlapci. Jako příklad autoři uvedli sérii knih od dánské spisovatelky *Lene Kaaberbøl – Divočarka*.

Mocná, Peterka a kol. (2004) vysvětlují *fantasy* jako:

Populární žánr iracionální fantastiky s tematickými zdroji v mýtu a středověké romanci.

Fantasy tvoří v rámci literární fantastiky protipól k *sci-fi*. Tyto žánry mají mnohé styčné body a bývají oba zahrnovány pod termín *speculative fiction* (spekulativní, fantastická próza), ale lze je rozlišit na základě motivů a východisek. Zatímco *sci-fi* čerpá z oblasti motivů vědeckých, zaměřuje se na techniku, budoucnost a racionální spekulaci, *fantasy* staví proti racionalismu citovost a pohádkovost, její kořeny jsou v minulosti (pseudohistorii), místo techniky se soustřeďuje na magii a mystiku.

Postavy *fantasy* textu jsou víceméně archetypální a vytvářejí ustálenou sestavu rolí. K dominantnímu hrdinovi (skupině hrdinů) se pojí postava jeho druha („rezonanční deska“ hrdinova jednání), mistra (učitel, zprostředkovatel magie), protivníka, sexuálního objektu (může být hrdinovou motivací) a fantastického stvoření (které je žánrotvornou postavou).

Topos *fantasy* spočívá ve vstupu do jiné dimenze, který má tři základní možnosti: vytvoření imaginárního světa, vytvoření světa paralelního s naším a vstup do pseudohistorie našeho světa. Imaginární světy jsou obvykle založeny na magii, jejich společenské zřízení bývá feudální a předtechnické, klíčovou roli v nich hraje rovněž náboženství. (s. 359)

Další pohled na tento žánr přináší Müller a Šidák (2012). Ti hovoří o *fantasy* jako určitém literárním žánru, v němž se fikční svět dostává do rozporu se světem, který je empiricky ověřitelný.

Vlašín (1977) považuje *fantasy* za žánrově rozmanité. Pojímá romány, povídky, novely, ale i dramata.

Každoročně se v knižních soutěžích objevují také knihy z žánru *fantasy*. Za posledních pět let to byla například kniha *Anička, mluvící potok a další chovanci ústavu paní Majerové* od spisovatele Petra Kořátka z produkce nakladatelství Meander. Ta získala nejen Cenu Magnesia Litera v kategorii *Litera za knihu pro děti a mládež*, ale i Zlatou stuhu za *Literární část: beletrie pro děti*.⁵⁹ Další úspěšným *fantasy* titulem je kniha *Safíroví ledňáčci a Glutaman* od spisovatele Bogdana Trojaka z produkce nakladatelství Baobab. Ta získala v roce 2021 Cenu Magnesia Litera v kategorii *Litera za knihu pro děti a mládež*.⁶⁰ Objevuje se také v katalogu *Nejlepší knihy dětem*⁶¹ a obhájila první místo v knižní soutěži *Nejkrásnější české knihy roku 2020*.⁶²

1.4.8 Sci-fi

Sci-fi společně s *fantasy* jsou již tradičně vyhledávanějšími žánry starších čtenářů. Jejich obliba však ani u mladších čtenářů nezaniká. Dle Friedlaenderové et al. (2022) si v roce 2021 *sci-fi* a *fantasy* zvolilo sedmnáct procent dotazovaných dětí mladšího školního věku za svůj oblíbený žánr. Z průzkumu z roku 2021 dále vyplynulo, že až u pětiny mladších žáků je častým impulsem k přečtení knih její filmové zpracování. To platí především pro žánry, jakými jsou právě *sci-fi* a *fantasy*.

Vlašín (1977) uvádí:

Science fiction (science věda, fiction fikce, též fantastický román), česky vědeckofantastický román – druh → druh fantastické literatury (viz též → utopie), tematicky čerpající z poznatků moderní vědy a techniky; na rozdíl od fantastiky pohádkové, démonologické, iracionální opírá se fantastika s. f. o obecné povědomí o současném stavu vědy a jejich vývojových možnostech; rozvíjí ty její aspekty, které jsou pocíťovány jako aktuální a zajímavé, operuje s neexistujícími, avšak hypoteticky možnými technickými zařízeními a rozšiřuje tak představy o budoucnosti, o nových neznámých světech, popř. předjímá možné důsledky, jež rozvoj vědy a techniky by mohl přinést do společenského života lidstva. „Vědecká“ fantastika spolu s projektováním děje do budoucnosti, mimo sféru současného světa (planety, hlubiny země nebo moře), jsou hlavními znaky žánrového

⁵⁹ Meander. (n.d.). *Anička, mluvící potok a další chovanci ústavu paní Majerové*.

<https://www.meander.cz/knihy/anicka--mluvici-potok-a-dalsi-chovanci-ustavu-pani-majerove/> [cit. 5. 3. 2024].

⁶⁰ Cena Magnesia Litera. (n.d.). <https://www.magnesia-litera.cz/kategorie/kniha-pro-deti-a-mladez/> [cit. 5. 3. 2024].

⁶¹ Nejlepší knihy dětem. (n.d.).

<https://www.nejlepsiknihydetem.cz/file/document/7f97b3ba2179b3abe08f242574365006.pdf> [cit. 5. 3. 2024].

⁶² Památník národního písemnictví. (n.d.). <https://pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/3259-2020/> [cit. 5. 3. 2024].

specifika s. f., jimiž se odlišuje od ostatních strukturně blízkých žánrů fantastické dobrodružné a cestopisné literatury. (s. 456)

Za charakteristické postavy *sci-fi* považuje Mocná, Peterka a kol. (2004, s. 622) ty, které jsou „*ztělesněním lidské touhy po překračování mezi nejrůznějšího druhu: jde zejména o vynálezce (...), osamělého génia (...) a cestovatele (...). Okruh nerealných postav představují mimozemšťané, roboti, androidi, mutanti, klony apod.*“

V posledních pěti letech se objevily v knižních soutěžích také knihy z oblasti *sci-fi*. Mezi nejúspěšnější z nich patří například kniha *Barbora a Zlatý robot* od významného českého spisovatele *Ondřeje Neffa* a nakladatelství *Albatros*. Ta se objevila v roce 2020 například v katalogu *Nejlepší knihy dětem*.⁶³

1.5 Shrnutí teoretické části

V teoretické části jsem se zabývala výzkumem nejocěňovanějších českých nakladatelství vydávající literaturu pro děti a mládež a dále, jaké literární žánry jsou u dětí ve věku šest až osm let nejoblíbenější. Svůj výzkum jsem provedla na základě prostudování odborné literatury a rešerše webových stránek jednotlivých knižních soutěží, cen a nakladatelství.

Z výzkumu vzešlo sedmnáct nejčastěji oceňovaných nakladatelství. Absolutním vítězem jak z hlediska počtu cen, tak z hlediska výskytu v různých knižních soutěžích za posledních deset let je nakladatelství *Albatros* spadající pod společnost *Albatros Media, a.s.* Mezi další úspěšné, soutěže a ceny vyhrávající nakladatelství patří: *Baobab, Meander, Labyrint, Běžíliška, Paseka, Argo, Mladá fronta, Portál, Práh, Pikola, Host, Cooboo, Petrkov, Slovart, Triton* či *65. pole*. Jejich pořadí od prvního do sedmnáctého místa odpovídá uvedenému seznamu. Každé ze zmíněných nakladatelství získalo minimálně devět různých ocenění od roku 2013 až do roku 2023. Jednotlivé úspěchy a jejich četnost jsou zaznamenány v tabulce v příloze (Příloha 1). Z kapitol lze vyčíst vznik a vývoj jednotlivých nakladatelství, na co se zaměřuje jejich produkce, jaké jsou jejich vize nebo jaké jejich konkrétní tituly obsadily vítězné pozice v knižních soutěžích.

⁶³ Nejlepší knihy dětem. (n.d.).

<https://www.nejlepsiknihydetem.cz/file/document/c38e6d685a3f69309c9530ed92834f53.pdf> [cit. 5. 3. 2024].

V další kapitole jsou charakterizovány knižní ceny a soutěže, ve kterých jsou hodnoceny knihy z produkce výše zmíněných nakladatelství. Do popisu jsem zahrнула soutěže a ceny, které v rámci literatury pro děti a mládež nejvýrazněji ovlivňují kvalitu českého knižního trhu. Mezi ty patří: *Cena Magnesia Litera*, *Zlatá stuha*, *Cena Sukovy knihovny*, *Nejkrásnější české knihy* a knižní katalog *Nejlepší knihy dětem*.

Dále jsem zmapovala, jaké literární žánry vychází z čtenářských průzkumů jako nejoblíbenější u dětí mladšího školního věku. Na první místo se již několik let řadí *pohádky* a *pověsti*. V bezprostřední blízkosti jsou *příběhy se zvířecím hrdinou*. Za nimi následují *příběhy o dětech a mládeži* a knihy z oblasti *populárně naučné literatury*. Dalším oblíbeným žánrem jsou *komiksy*. Jako poslední jsou zde zmíněny *sci-fi* a *fantasy*. V každé kapitole jsou žánry blíže charakterizovány. V praktické části se snažím výsledky průzkumu potvrdit či vyvrátit na základě rozhovorů s žáky druhé třídy.

2 Praktická část

Praktická část mé diplomové práce je zaměřena na práci s oceněnými knihami z produkce sedmnácti výše uvedených nakladatelství, jejichž čtenáři jsou žáci druhého ročníku. Snažila jsem se zmapovat, jakým způsobem jsou knihy žáky ve věku šest až osm let vnímány, čím jsou pro ně důležité nebo co je u nich při výběru knih rozhodující. Ráda bych v této části ukázala, jak se dá pracovat s knihou ve druhé třídě, jak rozvíjet zájem o čtení u dětí mladšího školního věku, jakým způsobem jsou schopny o knihách přemýšlet. V neposlední řadě také to, jak je přínosné nabízet žákům rozmanité knižní tituly od různých autorů a různých nakladatelství, se kterými by jinak neměli možnost přijít do kontaktu.

2.1 Výzkumné cíle a výzkumné otázky

Pro výzkumnou část své diplomové práce jsem si stanovila zhruba tři hlavní cíle. Prvním z nich je analýza preferencí knih a knižních žánrů u žáků druhého ročníku v konkrétní školní třídě. Tyto výsledky následně porovnáám s výsledky průzkumu čtenářství z roku 2021. Dále jsem si kladla za cíl přiblížit žákům nabídku nejúspěšnějších českých nakladatelství z hlediska kvality jejich produkce. Snažila jsem se o rozšíření jejich celkového povědomí o českých nakladatelstvích a žánrech, které neznají anebo by si běžně k četbě ne zvolili.

Výzkumné otázky jsou směřovány konkrétně na žáky druhé třídy, na jejich postoj ke knihám samotným, literárním žánrům a tématům, k výběru knih a četbě obecně. Konkrétně se jedná o tyto otázky:

- Podle čeho si žáci druhé třídy vybírají knihy?
- Jaké žánry a jaká témata preferují žáci ve druhé třídě?
- Jak oceňované tituly hodnotí žáci druhé třídy?
- Jaká nakladatelství žáci znají a preferují?
- Jaká témata, žánry obsahuje třídní knihovna vybraného druhého ročníku?

V rámci praktické části diplomové práce jsem se pokusila, prostřednictvím rozhovorů, nalézt odpovědi na výše uvedené výzkumné otázky týkající se nejoblíbenějších témat a nejpreferovanější žánrů u žáků vybraného druhého ročníku. Dále jsem zjišťovala, na základě čeho si knižní tituly nejčastěji vybírají, a co jejich volbu ovlivňuje. Poslední výzkumné

otázky se týkaly tématu oceňovaných titulů a českých nakladatelství. Konkrétně mě zajímalo, jak oceňované tituly žáci hodnotí, a to na základě typografie, ilustrací i textu a jaká nakladatelství žáci znají a preferují.

2.2 Metodologie výzkumu

Nejprve popíši metody, které jsem při realizaci kvalitativního výzkumu ke své diplomové práci využívala. Kvalitativní výzkum jsem zvolila především z důvodu bližšího a osobitějšího kontaktu s dotazovanými jedinci. Ve výzkumu se zabývám prací konkrétně s žáky ve druhém ročníku. Tím pádem bylo potřeba analýzu odpovědí provést v co nejbližším kontaktu s nimi. Nebyl pro mě tedy důležitý počet dotazovaných žáků druhého ročníku, ale kvalita jejich výpovědí.

Konkrétní metody, které jsem k výzkumu využila, byly zúčastněné pozorování, skupinový rozhovor a obsahová analýza třídní knihovny. Všechny tři tyto metody byly navzájem propojeny tak, abych díky nim získala co nejkonkrétnější a nejupřímnější odpovědi respondentů. Byla tím tedy zajištěna i potřebná triangulace dat (jak na úrovni metod, tak na úrovni respondentů).

2.2.1 Zúčastněné pozorování

Zúčastněné pozorování se považuje za jednu z nejobtížnějších metod sběru dat. Švaříček et al. (2007) tuto metodu popisuje jako „*dlouhodobé, systematické a reflexivní sledování probíhajících aktivit přímo ve zkoumaném terénu s cílem objevit a reprezentovat sociální život a proces.*” (s. 143)

Tuto metodu jsem zvolila kvůli aktivitám, které se v dané vyučovací jednotce uskutečnily. Žáci měli možnost pracovat formou hromadného vyučování, ale také v rámci skupin. Díky tomu jsem měla příležitost zaznamenávat jejich přirozené projevy, které by například při textovém vyjádření odpovědí nemohly být zcela srovnatelné s realitou. Metodou zúčastněného přímého pozorování jsem se snažila, aby z prováděných aktivit bylo možné studované jevy přímo sledovat v prostředí školní třídy za pomoci aktivní účasti samotných žáků.

Pozorování jsem označila jako přímé, jelikož jsem po celou dobu měla možnost aktivně do výzkumu zasahovat, být jeho právoplatným účastníkem a žáky jím také provázet. Zvolila

jsem nestrukturovaný typ pozorování, který mi zajistil příležitost pro formulaci dalších témat a myšlenek založených na otevřenosti a neočekávanosti vzniklých situací. (Švaříček et al., 2007)

2.2.2 Skupinový rozhovor

Druhým typem metod, kterého jsem v průběhu analýzy využila, je skupinový rozhovor. Švaříček et al. (2007) ho vysvětluje jako „metodu, při níž se provádí strukturované interview s více než třemi osobami najednou, přičemž se nepracuje se skupinovou interakcí a dodržuje se známý model otázka–odpověď.“ (s. 185) Tímto typem rozhovoru jsem se snažila získat, na stejné otázky, co nejvíce možných, různých nebo dokonce stejných odpovědí, které mi posloužily při celkové sumarizaci dat. Rozhovor probíhal v početné skupině zhruba dvaceti pět žáků. Pro příjemnější klima a pocit bezpečného komunikačního prostředí jsem zvolila práci v kruhu. Každý žák měl díky tomu možnost odpovědět bez stresu a nátlaku spojeného s nepřiměřenými podmínkami prostředí. Bylo také zachováno pravidlo komunikace v kruhu, kdo nechce mluvit nemusí, předá slovo dál. V hodinách bylo zodpovězeno na zhruba deset tazatelských otázek, které jsou popsány níže. Snažila jsem se formulovat otevřené otázky, které reagují na situace, se kterými má dítě reálnou zkušenost a jejich znění je srozumitelné žákovi druhého ročníku základní školy.

Tazatelské otázky po první hodině:

- Jaké knížky si nejčastěji ke čtení vybíráte?
- Podle čeho si knížky vybíráte?
- Vybíráte si knihy i podle toho, jaký je to žánr nebo téma? Pokud ano, jaký žánr si nejčastěji vybíráte?
- Podle čeho jste si vybrali jednu z těchto devíti knih?

Tazatelské otázky po druhé hodině:

- Podle čeho jste si knížku vybrali?
- Co je nakladatelství? Co dělá nakladatelství?
- Znáte nějaké české nakladatelství, které vydává knížky, které čtete?
- Jaké nakladatelství vydalo knížku, kterou právě čtete?

- Kterou z těchto osmi knížek byste si rádi půjčili a přečetli? Proč?

Rozhovory s žáky byly přepsány (doslovnou transkripcí) a analyzovány na základě otevřeného kódování. Kódy jsem volila ve vztahu k výzkumným otázkám. Z pozorování byly pořízeny terénní poznámky (které na některých místech využívám pro autentické komentáře žáků v hodině) a práce žáků, které byly podrobeny obsahové analýze.

2.3 Charakteristika institucí a respondentů

Empirickou část své diplomové práce jsem uskutečnila na základní škole, která patří k největším v okresním městě nedaleko Prahy. Pracovala jsem se žáky ze druhé třídy, u kterých působím jako třídní učitelka. Žáky již poměrně dobře znám, což se podepsalo i na vzájemné spolupráci. Uskutečnila jsem hned dva experimenty. Oba proběhly v jiný školní týden a každý trval dvě vyučovací hodiny. V obou případech jsem pracovala s nejvíce oceňovanými knihami z produkce nejúspěšnějších českých nakladatelství za posledních deset let. Cílem prvního experimentu bylo zjistit, jaké knihy si žáci ve druhé třídě vybírají. Jaké jsou jejich žánrové preference, jaká témata je zajímají a proč nebo kde své knihy získávají. Ve druhém experimentu jsem se zaměřila na nejoceňovanější česká nakladatelství pohledem žáků. Dále také, která nakladatelství žáci znají a preferují.

2.4 Výběr knih

Pro svůj výzkum jsem volila takové knihy, které získaly knižní ocenění, nebo se objevily v časopisech s nejkvalitnější literaturou pro děti. Výběr knih jsem přizpůsobila věkové kategorii žáků druhé třídy. Snažila jsem se ve výběru obsáhnout co nejvíce možných žánrů vhodných pro žáky ve věku šest až devět let. Byly jimi: *příběh s dětským hrdinou*, *příběh o zvířatech a přírodě*, knihy z oblasti *populárně naučné literatury* (tzv. *non-fiction literatury*), *poezie*, *dobrodružná literatura* nebo *sci-fi*. Dalším faktorem bylo, aby knihy pocházely z produkce všech sedmnácti výše zmíněných nejoceňovanějších českých nakladatelství.

Za nakladatelství *Albatros* jsem zvolila pásmo veršů s tématem podzimu od uznávaného českého básníka *Radka Malého* – *Listonoš vítr*. Z *poezie pro děti* dále pak *Vynálezárium* za nakladatelství *Běžíliška* nebo knihu *Tetovaná teta* od spisovatelky *Daniely Fischerové* a nakladatelství *Meander*. Ve výběru nechyběl ani nejúspěšnější dobrodružný příběh posledních let – *Prašina* od spisovatele *Vojtěcha Matochy* a z produkce nakladatelství

Paseka. Příběhy s dětským hrdinou byly zastoupeny asi nejoblíbenější dětskou knihou vůbec – *Deník malého poseroutky* od *Jeffa Kinneyho* z produkce *CooBoo*. Dalším titulem tohoto žánru a podobného tématu je *Deník mimoňky: Příběhy nestylový TV celebrity* od spisovatelky *Rachel Renée Russellové* vydaný nakladatelstvím *Mladá fronta*. Dětské hrdinové vystupují také v knihách *Zázrak o Vánocích* od *Hany Zobačové* a nakladatelství *Portál* a *Fotbaláci: Záhada fantoma v bráně* od *Roberto Santiaga* a z produkce nakladatelství *Host. Literatura faktu*, nebo také *populárně naučná literatura* je zastoupena knihami *A jako Antarktida – Labyrint*, *To jsem z toho jelen – Pikola*, *Bydlíme – Baobab*, *Cesty dětí do staletí – Slovarť* nebo *Antonín Dvořák* z produkce nakladatelství *Práh*. Velmi těžko určitelný je žánr knihy *Zajatci stříbrného slunce* od nakladatelství *Triton*. Můžeme ho zařadit jak do *prózy s dětským hrdinou*, tak do *sci-fi*. Z *komiksů* jsem zvolila *Dobrodružství rychlé veverka – Petrkov*. Kniha *Ó, ó, ó vajíčko* z produkce *65. pole* přináší do výběru další téma – *příběh o zvířatech a přírodě*. Poslední knihou, se kterou jsme s žáky na hodinách pracovali, je kniha z produkce nakladatelství *Argo*. Jejimi tvůrkyněmi jsou dvě významné české ženy z oblasti literatury pro děti, spisovatelka *Marka Míková* a ilustrátorka *Galina Miklínová*. Jedná se o knihu *Kabát a kabelka*, která získala nejen *Cenu Magnesia Litera* za knihu pro děti a mládež za rok 2022, ale i ocenění *Zlatá stuha* v témže roce.

Kladla jsem si za cíl, aby žáci měli možnost poznat co nejvíce žánrů a témat, se kterými běžně nepřicházejí do styku. Knihy byly také různě výtvarně zpracované a přinášely tak možnost rozvíjet v žácích fantazii a kreativitu při práci s nimi. Kromě obecně známých titulů, jakými jsou *Deník malého poseroutky* nebo *Prašina*, byly knihy pro žáky úplnými novinkami. Za tento fakt jsem velmi ráda, jelikož jsme s knihami mohli pracovat s otevřenou myslí, bez předsudků, subjektivních pocitů či hlubších citů. Dětské myšlenky tak přicházely především díky fantazii a hlubšímu zamyšlení.

2.5 Popis vyučovacích hodin

První část mého kvalitativního výzkumu jsem uskutečnila během dvou vyučovacích hodin českého jazyka a literatury. Celkový počet žáků byl dvacet osm. Cílem hodin bylo získat, co nejvíce informací ohledně toho, jaká jsou kritéria výběru knih u žáků ve druhé třídě. Dále také jaká témata a žánry si tito žáci nejčastěji volí. Hodinu jsme zahájili metodou komunikace v kruhu, na kterou jsou žáci zvyklí, velmi aktivně při ní pracují a nebojí se

vyjádřit svůj názor nebo reagovat na názor někoho ze spolužáků. V této části výzkumu jsem použila metodu skupinového rozhovoru. Ve skupinovém rozhovoru dochází k interakci dotazujícího s dotazovaným ve formě otázka – odpověď. Právě proto byl kruh pro tuto příležitost nejvhodnější a poskytl mi celou řadu nejrůznějších a nejkonkrétnějších odpovědí. Otázky byly položeny před zahájením skupinového rozhovoru. Každý žák dostal prostor pro své vyjádření. Při rozhovoru v kruhu platí již výše zmíněné pravidlo, že pokud některý z žáků nechce hovořit, předá slovo dalšímu v řadě. Pravidlo bylo zachováno i v tomto případě. Ve většině případů se však vyjádřilo každé dítě. Snažila jsem se do rozhovoru zapojit i se svými odpověďmi, abych podpořila bezpečné prostředí rozhovoru

Ten zabral zhruba polovinu vyučovací hodiny. Po zodpovězení otázek byly dětem představeny knihy, se kterými dále pracovaly. Žáci si měli z devíti knih vybrat jednu, která je nejvíce zaujala. Na základě toho vznikla diskuze nad tím, proč si vybrali zrovna danou knihu, co je na ní zaujalo, jak by zdůvodnili svůj výběr. Samotný výběr také rozdělil žáky do skupin, ve kterých probíhaly činnosti ve zbytku vyučovacích hodin.

Práce ve skupinách poskytla nové možnosti sběru dat, při nichž můžeme průběh a řešení činností pozorovat přímo v terénu, v našem případě ve školní třídě. Za těchto okolností hovoříme konkrétně o metodě zúčastněného pozorování. Cílem skupinové práce bylo ověřit si v praxi, podle čeho si žáci ve druhé třídě vybírají knihy, pokud jim je nabídnuto větší množství knih, ze kterých si volí pouze jednu. Dále, zda dokáží vysvětlit a zdůvodnit výběr své knihy, jak celkově vnímají knihy, které si vybírají a jak o nich dokáží mluvit. Skupinovou práci jsem také cílila na to, aby žáci poznali oceňovanou a kvalitní dětskou literaturu a práce s novými knihami by pro ně byla natolik inspirativní, že by si knihy chtěli přečíst.

Každá skupina měla za úkol vytvořit plakát k vybrané knize, který obsahoval název, jméno autora knihy a ilustrátora. Dále pak vlastní ilustraci nebo ilustraci z knihy, která se jim nejvíce líbila a její stručný obsah. Po dokončení plakátu jsme se opět sešli v kruhu. Zde nám vybraný mluvčí představil plakát a knihu samotnou. Poté měl vysvětlit, proč si knihu jako skupina zvolili, co je oslovilo a co je naopak neoslovilo, co je překvapilo a také, komu by knihu doporučili. Výsledné práce žáků jsou k nahlédnutí v příloze (Příloha 2)

Druhá část výzkumu proběhla opět během dvou vyučovacích hodin a činnosti v nich se zaměřovaly především na dětskou kreativitu. Celkový počet žáků byl dvacet čtyři. Cílem této části bylo seznámit žáky s pojmem nakladatelství, s jednotlivými zástupci českých nakladatelství pro děti a mládež, zjistit, zda žáci nějaká nakladatelství znají a jaká nakladatelství se objevují nejen ve školní, ale i jejich osobní knihovně.

Na začátek hodiny jsme se s dětmi opět sešli v kruhu na koberci, kde poté probíhal skupinový rozhovor. Dětem bylo předloženo osm různých knih z produkce osmi nejocetovanějších českých nakladatelství. Nejdříve mě zajímalo, zda žáci znají pojem nakladatelství a s jakými nakladatelstvími se již díky své čtenářské zkušenosti setkali. Diskuze proběhla ve velmi impulzivním a produktivním duchu i díky tomu, že jsme se v předchozích, výše zmíněných, hodinách již bavili o knihách z produkce českých nakladatelství. Žáci si tak spoustu nakladatelství zapamatovali a byli schopni o nich hovořit. Dále si měli zvolit z osmi předložených knih tu, kterou by si rádi přečetli nebo s ní více pracovali a zdůvodnit svůj výběr. Žáci byli následně rozděleni do trojic. Každá trojice se měla na výběru knihy shodnout a svůj výběr zdůvodnit.

Práce ve trojicích se zaměřovala především na dětskou fantazii a kreativitu. Aktivita poskytla sběr dat za pomoci metody zúčastněného pozorování, jelikož jsem měla možnost po celou dobu sledovat, jak práce probíhá a komunikovat o vzniklých situacích přímo v době jejich vzniku. Cílem práce ve trojicích bylo vytvořit návrh piktogramu nakladatelství, z jehož produkce byla skupinou zvolená kniha. Dále pak seznámení s tvorbou jednotlivých nakladatelství a s pojmem nakladatelství jako takovým. Piktogram žáci vymýšleli pouze na základě názvu nakladatelství a seznámení s jednou knihou z jejich produkce. Zpracované návrhy jsou k nahlédnutí v příloze. (Příloha 3)

Po dokončení práce proběhlo hromadné představení piktogramů a vysvětlení myšlenek a nápadů, které přispěly k vytvoření finálního návrhu. Další aktivitou bylo zpětné zhodnocení osmi vybraných knih. Žáci se také rozhodovali, která kniha je nejvíce oslovila a rádi by si ji přečetli (viz Příloha 4). Svůj výběr opět zdůvodnili. Poslední aktivitou této empirické části bylo domino z knih (viz Příloha 5). Cílem této závěrečné aktivity byla vzájemná spolupráce žáků, rozvoj kognitivních funkcí a zmapování dětského uvažování. Kromě toho aktivita přispěla k celkovému uvolnění a vytvoření pozitivního klimatu ve třídě

3 Výsledky výzkumu

3.1 Která nakladatelství jsou nejvíce oceňovaná?

Odpovědi na tuto výzkumnou otázku dopodrobna popisují v teoretické části diplomové práce. Provedla jsem širokou analýzu všech knižních soutěží, knižních katalogů a významných literárních cen. Celý proces rešerše jsem zaznamenala do tabulky (viz Příloha 1). Tabulka je rozdělena na období deseti let, a to konkrétně od roku 2013 do roku 2023. Další sloupec je tvořen jednotlivými knižními cenami a soutěži. Do zbylých buněk jsem vždy doplnila, ve kterém roce a v jaké soutěži nebo jakou cenu získalo konkrétní nakladatelství. K celkové a objektivní analýze by bylo zapotřebí přepočítat počet ocenění na celkový počet vydaných titulů. Tyto údaje jsem v rámci rešerše neměla k dispozici, proto se v mé diplomové práci objevuje jednoduchá frekvenční analýza, v níž uvádím počet oceněných titulů. Z této analýzy vyplývá, že zhruba třicet nakladatelství se opakovalo v tabulce nejčastěji, což odkazuje na frekvenci jejich úspěchů v literárních soutěžích. V teoretické části blíže charakterizují sedmnáct z výše zmíněných třiceti, která se v tabulce objevují nejen nejčastěji, ale zároveň v různých soutěžích a v různém časovém období.

Výsledkem jednoduché frekvenční analýzy je těchto sedmnáct nejocěňovanějších českých nakladatelstvích píšících pro děti a mládež: **Albatros Media, a.s.**, to se v tabulce objevuje v devadesáti případech. Tím se stalo jednoznačným vítězem mého výzkumu. Řadí se k největším nakladatelstvím v České republice. **Argo** se v tabulce objevuje v dvaceti sedmi případech a řadí se tímto počtem cen na sedmé místo. Stejně jako *Albatros Media, a.s.*, patří k největším producentům knih v České republice. **Baobab** za posledních deset let obdržel zhruba osmdesát tři různých knižních cen za literaturu pro děti. Tím se řadí na druhé místo hned za *Albatros Media, a.s.*, **Běžiliška** se v tabulce objevuje ve čtyřiceti případech a obhájuje v tabulce páté místo. **CooBoo** se řadí ke společnosti *Albatros Media, a.s.*, V tabulce se objevuje dvanáctkrát a zároveň v tabulce zaujímá dvanáctou pozici. **Host** se řadí se sedmnácti různými oceněními na jedenáctou pozici. Ročně produkují okolo sto padesáti titulů ročně. **Labyrint** se v tabulce objevuje ve čtyřiceti devíti případech. Tím se řadí na čtvrté místo. Nakladatelství **Meander** obhájilo v mém výzkumu třetí místo s celkovým počtem šedesáti jedna knižních ocenění. **Mladá fronta** opět součástí společnosti *Albatros Media, a.s.*, a v tabulce se řadí na osmé místo s dvaceti čtyřmi knižními cenami. Patří k

nejúspěšnějším nakladatelstvím v České republice. **Paseka** se řadí ke středně velkým nakladatelstvím. S dvaceti devíti oceněními zaujímá ve výzkumu šesté místo. **Petrkov** je menší rodinné nakladatelství. V tabulce obhájilo třinácté místo s deseti cenami. **Pikola** obhájila desáté místo. V tabulce se objevuje v devatenácti případech. **Portál** získal za posledních deset let dvacet čtyři cen za literaturu pro děti a tím se v tabulce řadí na osmé místo. **Práh** je těsně za nakladatelstvím Portál, a to konkrétně na devátém místě s dvaceti třemi cenami. V České republice se řadí ke středně velkým nakladatelstvím. **Slovart** se společně s nakladatelstvími **Triton** a **65. pole** řadí na čtrnácté místo s devíti knižními cenami za posledních deset let.

3.2 Které žánry jsou nejčastěji preferovány dětmi ve věku šest až osm let?

Odpovědi na tuto výzkumnou otázku jsem hledala za pomoci odborné literatury, a to konkrétně v knihách: *České děti a mládež jako čtenáři 2017*, *České děti a mládež jako čtenáři v době pandemie 2021*. Součástí obou knih je výzkum čtenářství prováděn jak s žáky prvního, tak s žáky druhého stupně. Autoři analyzují nejen žánrové preference mladých čtenářů, ale i to, jakým způsobem získávají své knihy a podle čeho si knihy vybírají.

Z analýzy obou průzkumů jsem získala informace o osmi nejčastěji volených literárních žánrech. Některé údaje se postupem času a vlivem různorodých událostí změnily, nicméně žánrová preference žáků ve věku od šesti do osmi let se příliš neliší. Jako nejoblíbenější žánry byly zvoleny následující: **pohádka, pověst, příběhy se zvířecím hrdinou, příběhy o dětech a mládeži, komiksy, populárně naučná literatura, fantasy a sci-fi.**

Jednotlivé žánry jsem v teoretické části blíže charakterizovala a uvedla také procentuální četnost na základě dětských odpovědí v tomto výše zmíněném čtenářském průzkumu. Z poslední takové analýzy, která se uskutečnila v roce 2021, vycházejí jako nejčtenější žánr u žáků od šesti do osmi let **pohádky a pověsti**, které jsou v průzkumu prezentovány jako jeden celek. Velmi těsně za těmito dvěma žánry se objevují **příběhy se zvířecím hrdinou**. Tento žánr naopak vítězí v mém výzkumu s žáky druhé třídy. Z něj vycházejí příběhy se zvířecím hrdinou jako nejoblíbenější žánr. Tyto výsledky blíže popisují v kapitole 3.4 Jaké žánry a jaká témata preferují žáci ve druhé třídě.

Na pomyslném třetím místě v oblíbenosti žánrů stojí **příběhy o dětech a mládeži**. Dalším velmi oblíbeným žánrem jsou **komiksy**, které si své umístění v průzkumu drží již od roku 2014. Změna nastala pouze v tématu čtených komiksů. Zatímco dříve vítězil například český *Čtyřlístek*, v současnosti jsou nejčtenějšími komiksy ty, které vyprávějí o superhrdinech nebo počítačových hrách. To je ovlivněno především vzrůstajícím počtem filmů a seriálů pro děti s touto tematikou. Posledními dvěma žánry, které z průzkumu vycházejí jako jedny z nejoblíbenějších, jsou **fantasy** a **sci-fi**.

3.3 Podle čeho si žáci druhé třídy vybírají knihy?

Žáci na mou otázku (T): *Takže, když jste třeba v knihovně nebo v knihkupectví, jaké knížky si vybíráte? Podle čeho si vybíráte knížky?* odpovídali velmi různorodě. Získané informace pro mě byly často překvapivé a velmi zajímavé. Z odpovědí vycházejí následující výsledky (tučně uvádím nejčastější kódy):

Nejčastěji si žáci vybírají své knihy na základě toho, zda se v knize objevují **zvířecí hrdinové**, ať už na **titulní straně**, nebo v příběhu samotném. Jeden z dotazovaných žáků (R14) vysvětluje svůj výběr knih takto: *Já si vybírám podle toho, jaký postavy mám rád. Jako zvířata. Třeba já mám rád dinosaury, tak si vyberu knížky o dinosaurech*. Zdá se tedy, že rozhodujícím faktorem při výběru knih je téma, nikoliv žánr či nakladatelství.

Dalším, pro mě velmi překvapivým, faktorem, který rozhoduje o výběru knih žáků druhé třídy, je **velikost písmen**. Devět žáků z dvaceti osmi uvádí velikost písma jako klíčový znak knihy, který ovlivňuje jejich výběr. Osm z těchto devíti žáků si volí knihy, které obsahují **malá písmena**. To vysvětluje v rozhovoru žákyně (R8), která uvádí: *Já si vybírám knížky, kde by byly malé písmena. Protože potom si to budu cvičit až budu větší*. Pouze jeden žák z těchto devíti by si naopak zvolil **velká písmena**.

Jako třetí vlivný faktor, který rozhoduje o výběru knih žáků druhé třídy, se ukázaly **počítačové hry**. Ty byly zmíněny v šesti případech. Konkrétně se jednalo nejčastěji o hru **Minecraft** a knihy s ním spojené. Žáci (R17) a (R18) uvedli tyto důvody své volby: *Já čtu takový ty knížky o Minecraftu, protože se tam naučím nějaký nová věc* (R17).; *Já mám rád knížky podle Minecraftu. Že se v tom můžeš něco naučit a něco si pak z té knížky postavit*

(R18). V tomto případě převažoval počet respondentů mužského pohlaví. Konkrétně byli z šesti takto smýšlejících žáků čtyři chlapci a dvě dívky.

Stejný počet dotazovaných žáků, který vykázal zájem o počítačové hry, se projevil i při výběru knih na základě **ilustrací** ať už na titulní straně, či přímo uvnitř knihy. Z odpovědí také často vyplývá fakt, že **ilustrace** musí být především **hezká**, nebo musí žáka jinak zaujmout. O tom pojednává Short, K. G. (2018), který uvádí, že knihy s výraznými vizuálními obrazy představují pro děti zvláštní druh přitažlivosti a významu, jelikož jsou zcela pohlceny vizuální kulturou, v níž jsou obrázky klíčovým prvkem jejich zážitků a interakcí. To potvrzuje odpověď žáka (R15), který říká: *Já si vybírám knížky podle hezkých obrázků.* V odpovědi žáka (R24) jsou dokonce zohledněny oba dva výše zmíněné faktory výběru: *Já si to vybírám podle obrázků, protože když já mám hrozně rád hry, tak vždycky, když na obrázku uvidím nějakou hru, tak si to vždycky vezmu, protože se chci dozvědět něco o té hře, že tam můžu něco získat zadarmo třeba.*

Poslední dva faktory, které vycházejí ze skupinových rozhovorů, a které ovlivňují výběr knih u žáků ve věku od sedmi do osmi let, jsou: **název** a **tloušťka** knihy (tj. **počet stran**). Překvapivě si žáci volí, dle svých slov, **silnější** knihy na rozdíl od těch tenkých. Vysvětlení můžeme nalézt v odpovědi žákyně (R4), která odpověděla: *Já si vybírám třeba i podle toho, jak jsou tlustý, abych se třeba dozvěděla i nějaký věci, který jsou třeba i důležitý.*

Dalšími aspekty, které žáci zmínili ve svých odpovědích, byly například: **titulní strana**, **obsah** na zadní straně knihy, **cena** či **barva** knihy. Všechny zmíněné varianty pro mě byly velmi překvapivé. Za zmínku stojí odpověď žákyně (R4), která odůvodňuje svou odpověď ohledně výběru knih podle ceny: *A ještě si vybírám podle toho, jak je to zajímavý třeba a jestli to stálo hodně peněz. Jako podle toho, kolik to stálo. Aby moje rodiče neutráceli.*

Tyto možnosti byly zmíněny u maximálního počtu dvou respondentů. V tomto případě se nedá hovořit o výsledku, který vykazuje jasné závěry.

3.4 Jaké žánry a jaká témata preferují žáci ve druhé třídě?

V úvodu bych ráda zmínila, že pojem žánr je pro žáky druhé třídy zatím velmi abstraktní. Před začátkem rozhovoru jsme si museli nejdřív pojem vysvětlit a uvést nějaké příklady literárních žánrů, které by pro ně mohly být blízké a tím pádem i srozumitelné. Jako příklad

jsem použila knihy z třídní knihovny. Konkrétně jsem vybrala *Detektiva Klubka, O princezně, která ráčkovala* a knihu *Zachráněná sovička*. Pokládala jsem žákům otázku: *O čem příběh je? Kdo je hlavním hrdinou příběhu? nebo V jakém příběhu tyto postavy obvykle vystupují?* Postupně jsme se dostali k pojmům *detektivka, pohádka a příběh o zvířatech*.

Jako u předchozích výsledků i zde jsou jednoznačným vítězem **zvířata**. V tomto případě konkrétně **příběhy se zvířecím hrdinou**. Jako již u výše zmíněného výzkumu čtenářství, výběr příběhů se zvířecím hrdinou ovlivňuje především věk dotazovaných žáků. S přibývajícím věkem zájem o zvířecí hrdiny slábne, až se úplně vytratí v období dospívání. Žákyně (R6) výběr právě tohoto žánru zdůvodnila ve své odpovědi následovně: *Já si taky vybírám příběhy o zvířátkách, protože je to strašně roztomilý a hodně věcí se tam dělá, že se něco stane nebo nestane*.

Jako druhý nejčastěji zmiňovaný žánr vychází **dobrodružná literatura**. Tento žánr by si vybralo šest z dvaceti osmi dotazovaných žáků. Opět zde platí, že se jednalo ve většině o chlapecké respondenty. Žáci (R3) a (R22) uvedli dokonce konkrétní příklady dobrodružných příběhů, které je při výběru nových knih ovlivňují: *Mně se hrozně líbí třeba Harry Potter, že je to takový napínavější v té knížce*. (R3); *Nejvíc mě baví o Vinnetouovi. A potom další přestřelky*. (R22) V případě *Harryho Pottera* hovoříme o spojení *dobrodružné literatury a fantasy*.

Z mého interního výzkumu vycházejí jako třetí nejoblíbenější žánr **detektivky**. Musím však podotknout, že tento fakt částečně vychází z nabídky třídní knihovny, která žáky v tomto ohledu silně ovlivnila. Její součástí jsou *detektivní příběhy pro děti s hlavním hrdinou – detektivem Klubkem*. Součástí těchto, jak sami žáci uvádějí, například žák (R24): *Já mám rád detektivky a já mám rád ještě ty malé, protože ty jsou zábavnější. Protože v těch velkejch už to není nějak srandovní.*, malých detektivek je také červená lupa na tajné písmo. V tomto případě se jedná o interaktivní typ knihy. Lupa navíc žáky velmi výrazně motivovala ke čtení detektivních příběhů. Knihy ze série *Detektiv Klubko*, jednoznačně vítězí z hlediska nejčastěji půjčovaných knih z třídní knihovny.

Další žánry byly zmíněny u maximálního počtu dvou respondentů. V tomto případě se nedá hovořit o výsledku, který vykazuje jasné závěry. Byly jimi: **komiksy, historické knihy, encyklopedie nebo humoristická literatura**.

3.5 Jak oceňované tituly hodnotí žáci druhé třídy?

Žáci měli v rámci rozhovoru možnost seznámit se s dalšími, tentokrát devíti, nejvíce oceňovanými knihami z produkce českých nakladatelství. Záměrem této analýzy bylo zjistit, jak žáci oceňované tituly hodnotí, ať už na základě práce s danou knihou nebo z hlediska prvního dojmu. Žáci si vybírali velmi rozdílně a zajímavě komentovali důvody své volby. Z žákovských odpovědí vyšly následující výsledky:

Kniha, která z analýzy odpovědí vychází jako ta, kterou by si zvolil největší počet žáků, je **Deník malého poseroutky**. Ten vychází z průzkumů jako nejoblíbenější kniha dětských čtenářů již od roku 2009.⁶⁴ Žáci druhé třídy, konkrétně (R2) a (R9) výběr zdůvodnili ve svých odpovědích následovně: *Já bych si vybrala ten Deník malého poseroutky, protože mi to připadá strašně vtipný.* (R2); *Mně se hrozně moc líbí tahle ta knížka (Deník malého poseroutky), protože můj brácha už má první díl.* (R9) Jako nejčastější důvod výběru této knihy žáci uvedli **humorný název** a **humor** celkově, **předchozí seznámení s knihou**, **seznámení s knihou prostřednictvím sourozence**.

Shodný počet žáků zaujaly knihy **Prašina** V. Matochy a **Bydlíme** J. Dvořáka. **Prašina** v žácích nejčastěji evokovala **dobrodružství** a **napětí**. Jedná se opět o velmi úspěšný český titul, který vítězí jak u dětských čtenářů, tak v literárních soutěžích. Kniha **Bydlíme** žáky upoutala především kvůli svému **výtvarnému zpracování**. To také ve své odpovědi uvádí žák (R19): *Mně se líbí tady ta knížka (Bydlíme), protože je tam hezký obrázek.*

V pěti případech si dvojice respondentů z nabídky vybrala jeden z těchto titulů: **Fotbaláci** (Roberto Santiago), **Listonoš vítr** (Radek Malý), **Dobrodružství Rychlé Veverky: Přání** (Pavel Čech) a **A jako Antarktida** (David Böhm). Chlapci, kteří si vybrali knihu **Fotbaláci**, uvedli jako důvod svého výběru skutečnost, že fotbal **mají rádi** nebo ho dokonce **milují**. Naopak knihu **Dobrodružství Rychlé Veverky: Přání** si vybraly dívky. Jedna z dívek (R5) zdůvodnila svůj výběr: *Já bych si taky vybrala tady tu, protože to má hezký obrázek a jmenuje se to hezky „Přání“.* *A jak tam jsou ty hvězdy a jak tam je ten kluk a rybička.* Další dvě dívky zvolily knihu básní **Listonoš vítr**, která je, jak samy uvedly, zaujala především kvůli titulnímu **obrázku**. Posledním vybraným titulem je kniha **A jako Antarktida**, která

⁶⁴ Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. (n.d.). <https://www.npmk.cz/sites/default/files/suk/archiv/V%C3%BDsledky%20SUK%202009.pdf> [cit. 5. 3. 2024].

upoutala více chlapce než dívky. Jedná se o knihu z oblasti populárně naučné literatury. Žáci uvedli jako důvod svého výběru zájem o **hory a tučňáky**, kteří se objevují na **titulní straně** knihy.

Všechny vybrané tituly měly u žáků velký úspěch, a to jak po vizuální, tak po obsahové stránce. Součástí výzkumu byla také projektová část, kde skupiny tvořené trojicí žáků vytvářely plakát ke konkrétní vybrané knize. Výtvarné zpracování plakátů a tedy toho, jak jednotlivé skupiny knihu zpracovaly, příkládám k nahlédnutí do přílohy (Příloha 2).

3.6 Jaká nakladatelství žáci znají a preferují?

Odpověďmi na tuto otázku jsme se zabývali ve druhé části školního výzkumu s žáky druhé třídy. Rozhovor probíhal v návaznosti na předchozí vyučovací hodiny spojené s oceňovanými knižními tituly, díky kterým se žáci setkali nejen s pojmem nakladatelství, ale i s jednotlivými českými zástupci.

Nejprve jsem si ověřila, jak žáci vnímají pojem nakladatelství, a jak by ho vysvětlili svým spolužákům. Jedna z žákyní (R1) přišla s velmi zajímavým vysvětlením: *Že oni si přečtou nějakou kousek té knížky a když se jim to bude líbit, tak oni to vlastně dají tu knížku do toho světa, aby si to někdo mohl přečíst.* Společně pak žáci dospěli k formulaci, že nakladatelství **knihy vydávají.**

Mou další otázkou bylo, jaká nakladatelství znají či s jakými nakladatelstvími už měli možnost se setkat. Překvapilo mě, na kolik zástupců si žáci vzpomněli. Připisují to právě předchozímu seznámení s oceňovanými knihami. Žáci si vzpomněli na devět českých nakladatelství píšící knihy pro děti a mládež. Byly to konkrétně: **Mladá fronta, Albatros, 65. pole, Triton, Běžiliška, Slovart, Portál, Pikola a Práh.**

Následně jsme si popovídali o tom, jakou knihu čtou a jakým nakladatelstvím byla kniha vydána. Z této části výzkumu bylo také potvrzeno předchozí tvrzení o nejčastěji volených literárních žánrech. Spoustu žáků čte nejen knihu o **zvířatech**, ale i **příběh s dětským hrdinou, dobrodružnou knihu** či **detektivku**. Jako konkrétní tituly uvedli ty, které stále figurují v knižních soutěžích na předních příčkách. Byly jimi: *Dobrodružství pavouka Čendy, Deník malého poseroutky* nebo *Dogman*.

Z průzkumu dále vyplynulo, že knihy, které žáci představovali, jsou z produkce nakladatelství **Fragment** a **Pikola**. V bezprostřední blízkosti za nimi se objevilo ještě nakladatelství **Albatros**. Další zástupci nakladatelství byli zmíněni jen v jednotlivých případech. Byly mezi nimi **Mladá fronta**, **Bambook**, **Petrkov**, **Knižní klub**, **Mojang**, **CooBoo** nebo **Svojtka & Co.** **Albatros**, **Fragment** či **CooBoo** fungují pod záštitou společnosti *Albatros Media, a.s.*, Zejména produkce těchto nakladatelství je žákům nabízena katalogy, které jsou do školy distribuovány. To má velký vliv na žáky a jejich následný výběr knih.

Žáků jsem se dále zeptala (T): *Pojďte mi ještě říct, půjčili byste si na základě toho, jaké knížky teď čtete a od jakého toho nakladatelství jsou, tak třeba jestli byste si chtěli půjčit další knížku od toho nakladatelství?* Dostalo se mi velmi zajímavých odpovědí. Ty bych nyní vyhodnotila tak, že žáky ovlivňuje nejen **žánr**, **téma** nebo **vzhled knihy**, ale i její **obsahová stránka**, ale také to, z jaké produkce a jakého **nakladatelství** kniha je. To potvrzuje ve své odpovědi například žákyně (R1): *My jsme si hledali stránky tý Mladý fronty, abych si půjčila nějakou další knížku od nich.*

V neposlední řadě jsme společně s dětmi provedli analýzu školní knihovny z hlediska toho, jaká nakladatelství se v ní nejčastěji objevují. Tuto analýzu dokládám fotografií v příloze (Příloha 6). Žáci roztrídili knihy do několika skupin. Každá skupina knih představovala jednotlivé nakladatelství. Z této analýzy vyšlo jednoznačně s největším počtem knih nakladatelství **Albatros**. Pomyslné druhé místo obsadil **Fragment**, dále nakladatelství **Pikola** a s podstatně menším počtem zástupců pak také **Knižní klub** a **Svojtka & Co.** Pořadí je opět ovlivněno spoluprací školy s nakladatelstvími **Albatros** a **Fragment (tj. společností Albatros Media, a.s.)**, které již dlouhé roky zasílají do školy časopisy s nabídkou knih. Díky tomu postupně přibývají knihy z jejich produkce nejen v třídní knihovně, ale i u žáků samotných.

V knihovně se objevují tituly, které se v letech 2004 a 2007 umístily v žebříčku dvaceti nejčtenějších knih v anketě *SUK – čteme všichni*. Jedná se o knihy: *Teta to plete* a *Nové Mikulášovy průšvihy* obě z produkce nakladatelství *Albatros*.

3.7 Jaká témata a jaké žánry obsahuje třídní knihovna?

Poslední část výzkumu byla opět spojena se skupinovým rozhovorem. Každý žák si vzal jednu knihu ze školní knihovny a knihu jsme společně analyzovali na základě jejího tématu a žánru. Z tohoto průzkumu vyplývá, že nejčteněji se v třídní knihovně vyskytují **detektivky** a **dobrodružné příběhy**. Konkrétně série detektivních příběhů o *Detektivu Klubkovi* z produkce nakladatelství *Fragment* nebo komiksové příběhy o mladém novináři *Tintinovi* z nakladatelství *Albatros*. V bezprostřední blízkosti za nimi jsou **příběhy se zvířecím hrdinou** nebo **příběhy o dětech a mládeži**. Konkrétně mohu uvést knihu *Zachráněná sovička* ze série *Příběhy se šťastným koncem*, která si získala velkou oblibu zejména mezi dívkami. Knihu vydalo nakladatelství *Fragment*. V menším zastoupení se zde objevují také **pohádky**. Jako konkrétní titul uvádím *O princezně, která ráčkovala* opět z produkce nakladatelství *Fragment*.

Diskuze

Tématem „*Současná nakladatelství knih pro děti mladšího školního věku pohledem žáků*” se zčásti zabývá kniha *Lexikon českých nakladatelství dětské knihy* (Malý, Nešpor, 2015). Nicméně je svými informacemi limitována pouze do roku 2015. Dalším titulem, ve kterém je téma otevřeno, je *Čtenářský koutek v mateřské škole s doporučením na kvalitní tituly vydané po roce 1989* (Laufková, 2020). Druhá ze zmíněných knih obsahuje více aktuální seznam a charakteristiku kvalitních českých nakladatelství vydávající knihy pro děti a mládež. Žádný z uvedených titulů se konkrétně nezabývá počtem oceněných knih pro děti a mládež z produkce současných českých nakladatelství. Výsledky mého výzkumu jsem zčásti porovnávala s výsledky průzkumu z knih: *České děti a mládež jako čtenáři 2017* a *České děti a mládež jako čtenáři v době pandemie 2021* (Friedlaenderové et al., 2022). Vzhledem k zaměření na český knižní trh není možné očekávat, že by bylo toto téma zahrnuto v anglických člancích nebo literatuře.

Výzkum práce byl zaměřen na zjištění žákovských preferencí z hlediska nejoblíbenějšího žánru a tématu knih, nebo také dle jakého kritéria své knihy vybírají. Dále jsem získala informace o tom, jak děti vnímají a hodnotí nejoceňovanější dětské knihy a nakladatelství. Využívala jsem metody skupinového rozhovoru, který probíhal s žáky druhé třídy. Dále jsem pracovala s metodou zúčastněného pozorování, díky které jsem měla možnost nalézt odpovědi během uskutečněných činností žáků přímo ve školní třídě.

Výsledky výzkumu mohou porovnat s již zmíněným průzkumem od Friedlaenderové et al., (2022), z něhož vyplývá, že nejoblíbenějším žánrem dotazovaných žáků ve věku šest až osm let jsou *pohádky* a *pověsti*. Naopak nejvíce preferovaným žánrem žáků druhého ročníku, se kterými jsem měla možnost pracovat, jsou *příběhy se zvířecím hrdinou*, které se v průzkumu z roku 2021 objevují na druhém místě. Dalším žánrem, který můj výzkum identifikuje jako velmi oblíbený, je *dobrodružná literatura*, která následuje těsně za *příběhy se zvířecím hrdinou*. Ta se v průzkumu od Friedlaenderové et al. (2022) objevuje dokonce až na sedmém místě se čtrnácti procenty. Jako poslední žánr, který žáci druhé třídy nejčastěji hodnotili jako velmi oblíbený, jsou *detektivky*. Stejně jako *dobrodružné knihy* i *detektivky* vychází z průzkumu z roku 2021 jako oblíbené až u žáků ve věku patnáct až devatenáct let. Detektivky

obsadily v žebříčku oblíbenosti u žáků ve věku šest až osm let deváté místo s pouhými dvěma procenty.

Dalším bodem, kterým se můj výzkum zabýval a mohu ho porovnat s výzkumem od Friedlaenderové et al. (2022), jsou kritéria, na základě kterých si žáci vybírají své knihy. Z mého výzkumu vychází, že nejčastěji žáci vybírají knihy na základě toho, zda se v knize objevují zvířata. Toto kritérium se v průzkumu z roku 2021 neobjevuje. Dále si žáci druhé třídy vybírají knihy podle velikosti písmen, přičemž překvapivě ty, které obsahují malá písmena. V průzkumu od Friedlaenderové et al. (2022) se parametr velikost písmen objevuje na čtvrtém místě. Tento fakt uvedlo dvacet pět procent respondentů. Jedním ze zajímavých aspektů, který žáci uvedli jako důležitý při jejich současném výběru knih, je, zda se kniha zabývá tématem počítačových her. Opět není zmíněno v průzkumu z roku 2021. Posledním kritériem, které rozhoduje při výběru knih, jsou ilustrace, a to jak na titulní straně, tak uvnitř knihy. V průzkumu od Friedlaenderové et al. (2022) se tento aspekt stal nejčastěji zmíněnou odpovědí, kterou uvedlo čtyřicet devět procent dotazovaných žáků ve věku šest až osm let.

Výzkum byl poznamenán limity, mezi něž patří fakt, že k celkové a objektivní analýze nejčastěji oceněných nakladatelství by bylo zapotřebí přepočítat počet ocenění na celkový počet vydaných titulů. Tyto údaje jsem v rámci rešerše neměla k dispozici, proto se v mé diplomové práci objevuje jednoduchá frekvenční analýza, v níž uvádím počet oceněných titulů. Další limit shledávám v malém výzkumném vzorku dětských respondentů (jedna třída žáků druhého ročníku). Pro zcela objektivní výsledek by bylo zapotřebí výzkum uskutečnit s větším počtem žáků druhého ročníku. To by bylo možné zajistit návštěvou více různých tříd.

Hlavní přínos své diplomové práce shledávám v analýze současného knižního trhu pro děti a mládež, což může přispět ke zkvalitnění výběru knih do dětských knihoven, a to nejen školních, ale domácích. Rodiče a učitelé se mohou výzkumem inspirovat nejen při výběru nakladatelství, ale i žánru či tématu knihy, které by dětského čtenáře nejvíce zaujalo.

Závěr

Ve své práci jsem se zabývala analýzou nejocěňovanějších českých nakladatelství, literárních žánrů, které patří k nejoblíbenějším u žáků mladšího školního věku a nejvýznamnějších českých knižních ocenění. Svou výzkumnou část jsem provedla s žáky konkrétní druhé třídy. Celá diplomová práce je v souladu s odbornou literaturou a internetovými články jednotlivých nakladatelství a knižních cen. V úvodu své práce jsem si stanovila dva hlavní cíle.

Prvním cílem bylo analyzovat současný český knižní trh a zjistit, která česká nakladatelství jsou nejvíce oceňovaná. Splnění tohoto cíle dokládám nejen tabulkou v příloze (Příloha 1), ale i v příslušných kapitolách, které vyhodnocení výsledků popisují. Podařilo se mi vyhodnotit a blíže charakterizovat sedmáct nejúspěšnějších nakladatelství vydávající literaturu pro děti a mládež. S jejich produkcí jsem seznámila v praktické části žáky druhé třídy na základě práce s jejich nejúspěšnějšími knižními tituly.

Druhým cílem bylo popsat a přiblížit, která témata a žánry knih jsou u žáků mladšího školního věku nejoblíbenější. Tento cíl byl splněn na základě odborné literatury, vyhodnocení čtenářských průzkumů za posledních zhruba sedm let, a především realizací výzkumu s žáky konkrétní druhé třídy. Popis, průběh a vyhodnocení výsledků jsou součástí praktické části této diplomové práce. Ukázalo se, že nejoblíbenějším tématem a žánrem zároveň pro žáky ve věku od sedmi do osmi let jsou jednoznačně příběhy se zvířecím hrdinou. Dalšími oblíbenými žánry jsou poté dobrodružné příběhy, detektivky a v menší míře také knihy inspirované počítačovými hrami nebo pohádky.

Další výzkumné cíle byly splněny na základě analýzy skupinového rozhovoru s žáky druhé třídy. Jedním z nich bylo zjistit, podle jakých kritérií si žáci vybírají své knihy. Bylo prokázáno, že nejvýznamnějšími kritérii jejich výběru je výskyt *zvířecích hrdinů* v příbězích, *velikost písma* nebo *vzhled ilustrací*, a to jak na titulní straně, tak v knize samotné. Dále se ukázalo, že mezi nejpopulárnější oceňované tituly patří *Deník malého poseroutky*, *Prašina* či *Bydlíme*. Jako nejpreferovanější nakladatelství a zároveň ta, která se objevila v největším počtu v třídní knihovně byla: *Albatros*, *Fragment* či *Pikola*.

Osobní přínos této diplomové práce vnímám především v lepší orientaci po českém knižním trhu zejména v oblasti literatury pro děti a mládež. Díky tomu si mnohem lépe uvědomuji kvalitu produkce českých nakladatelství, ale i dětské četby jako takové. Uvědomuji si mnohem více důležitost předkládat kvalitní dětskou literaturu dětem již od útlého věku. Seznamovat je s nejrůznějšími literárními žánry a tématy, se kterými by běžně nemusely přijít do kontaktu. Zároveň vnímám důležitost respektovat dětské preference a na jejich základě vybírat tituly, které je obsahují, ale zároveň přinášejí vysoce hodnotný obsah.

Věřím, že má práce poslouží učitelům a školám při výběru knih do školních a třídních knihoven a zároveň rodičům zajistit kvalitnější knihy pro své děti. Přála bych si, aby se stala průvodcem po širokém knižním trhu pro děti mladšího školního věku. A v neposlední řadě, aby se díky tomu dětem předkládaly pouze kvalitní knižní tituly, které podpoří jejich vztah k čtenářství.

Seznam použitých zdrojů

Friedlanderová, H., Landová, H., Mazáčová, P., Prázová, I., & Richter, V. (2022). *České děti a mládež jako čtenáři v době pandemie 2021*. Host.

Friedlanderová, H., Prázová, I., Landová, H., & Richter, V. (2018). *České děti a mládež jako čtenáři 2017*. Host.

Holejšovská-Genčiová, M. (1984). *Literatura pro děti a mládež (ve srovnávacím žánrovém pohledu): vysokoškolská učebnice pro studenty filozofické fakulty studijního oboru moderní filologie*. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). SPN.

Chaloupka, O., & Nezkusil, V. (1979). *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury. III*. Albatros.

Children's Publishing Market Size, Share, Growth, And Industry Analysis by Type (Paperback, Hardback, Board Books, E-Book & Other Formats) by Application (Offline Bookstores, Online Bookstores) Regional Forecast To 2031. Business Research Insights, 2023. Dostupné z: <https://www.businessresearchinsights.com/market-reports/toc/childrens-publishing-market-103895> [cit. 18. 3. 2024].

Juhaňák, S. *Nakladatelství Triton* [elektronická pošta]. Message to: juhanak@triton-books.cz. 1. prosince 2023 16:18 [cit. 2024-02-03]. Osobní komunikace.

Laufková, V. (2020). *Čtenářský koutek v mateřské škole s doporučením na kvalitní tituly vydané po roce 1989*. Charles University, Faculty of Education Press.

Laufková, V., Neumann, L., Komberec F. & Soukupová, K. (2022). *Současná literatura pro děti, mládež a dospělé*. PedF UK.

Malý, R., & Nešpor, J. (2015). *Lexikon českých nakladatelství dětské knihy*. Univerzita Palackého v Olomouci.

Mocná, D., & Peterka, J. (2004). *Encyklopedie literárních žánrů*. Paseka.

Müller, R., & Šidák, P. (2012). *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. Academia.

Otčenášek, J., & Šámalová, L. (2019). *České lidové pohádky. Kouzelné pohádky*. Vyšehrad, Academia.

Peterka, J. (2007). *Teorie literatury pro učitele*. Mercury Music & Entertainment.

Pospíšil, O. (1924) *Dětská literatura česká: příručka dějin literárních pro školu, knihovny a širší veřejnost*. Státní nakladatelství.

Reissner, M., (2006). *Česká literatura pro děti a mládež. Reflexe vybraných východisek a stavu.*

Ročková, J. (2015). *Literární život Havlíčkobrodsko: Nakladatelství Petrkov, Hejkal a Podzimní knižní veletrh* [Diplomová práce, Univerzita Hradec Králové]. Theses.cz.

Segi Lukavská, J. (2018). *Dítěti vstříc: teorie literatury pro děti a mládež.* Host.

Short, K. G. (2018). What's Trending in Children's Literature and Why It Matters. *Language Arts*, 95(5), 287–298. <http://www.jstor.org/stable/44810091>.

Šimeček, Z., & Trávníček, J. (2014). *Knihy kupovati...: dějiny knižního trhu v českých zemích.* Academia.

Švaříček, R., & Šed'ová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* Portál.

Taxel, J. (2002). Children's Literature at the Turn of the Century: „Toward a Political Economy of the Publishing Industry.” *Research in the Teaching of English*, 37(2), 145–197. <http://www.jstor.org/stable/40171621>.

Tenčík, F. (1976). *Slovníček literárních pojmů.* Albatros.

Vlašín, Š. (1977). *Slovník literární teorie.* Československý spisovatel.

Ostatní zdroje

65. pole. <https://www.65pole.cz/nakladatelstvi/profil/> [cit. 5. 3. 2024].

Albatros Media, a.s. <https://www.albatrosmedia.cz/c/o-nas/>. [cit. 10. 2. 2024].

Argo. <https://argo.cz/o-nas/> [cit. 10. 2. 2024].

Baobab. <https://www.baobab-books.net/o-nas> [cit. 10. 2. 2024].

Běžiliška. <https://www.beziliska.cz/oceneni> [cit. 10. 2. 2024].

CooBoo. <https://www.cooboo.cz/c/o-nas/> [cit. 10. 2. 2024].

Databáze knih. <https://www.databazeknih.cz/nakladatelstvi/pikola-21658> [cit. 25. 2. 2024].

Host. <https://www.hostbrno.cz/nakladatelstvi/o-nas/> [cit. 10. 2. 2024].

Labyrint. <https://www.labyrint.net/stranka/23/profil> [cit. 10. 2. 2024].

Magnesia Literatura. <https://www.magnesia-litera.cz/o-litere/> [cit. 5. 3. 2024].

Meander. <https://www.meander.cz/o-meanderu/> [cit. 10. 2. 2024].

Mladá fronta. <https://www.mf.cz/o-spolecnosti/> [cit. 10. 2. 2024].

Muriel. <https://muriel.cz/o-muriel/> [cit. 5. 3. 2024].

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského.
<https://www.npmk.cz/knihovna/sukova-knihovna/suk-cteme-vsichni> [cit. 5. 3. 2024].

Nejlepší knihy dětem. <https://www.nejlepsiknihydetem.cz/> [cit. 5. 3. 2024].

Památník národního písemnictví. <https://pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/o-nckr/> [cit. 5. 3. 2024].

Paseka. <https://www.paseka.cz/pribeh-paseky/> [cit. 10. 2. 2024].

Portál. <https://nakladatelstvi.portal.cz/nakladatelstvi/z-historie> [cit. 25. 2. 2024].

Prah. <https://www.prah.cz/clanky/o-nas/> [cit. 25. 2. 2024].

Slovart. https://www.slovart.cz/o-nas.html?page_id=183 [cit. 25. 2. 2024].

Zlatá stuha. <http://www.zlatastuha.cz/cs/o-soutezi> [cit. 5. 3. 2024].

Seznam příloh

Příloha 1 – Tabulka nejocetovanějších českých nakladatelství

Příloha 2 – Ukázka práce žáků z první vyučovací jednotky

Příloha 3 – Ukázka práce žáků ze druhé vyučovací jednotky

Příloha 4 – Ukázka práce žáků: Knihy, které žáky nejvíce oslovily

Příloha 5 – Ukázka práce žáků: Domino z knih

Příloha 6 – Ukázka práce žáků: Analýza třídní knihovny

Příloha 2 – Ukázka práce žáků z první vyučovací jednotky

Plakáty se zpracovanými oceněnými knižními tituly:

Obrázek 2.1 Plakát: Deník malého poseroutky (Jeff Kinney)

Obrázek 2.2 Plakát: Prašina (Vojtěch Matocha)

Obrázek 2.3 Plakát: Listonoš vítr (Radek Malý)

Obrázek 2.4 Plakát: Bydlíme (Jiří Dvořák)

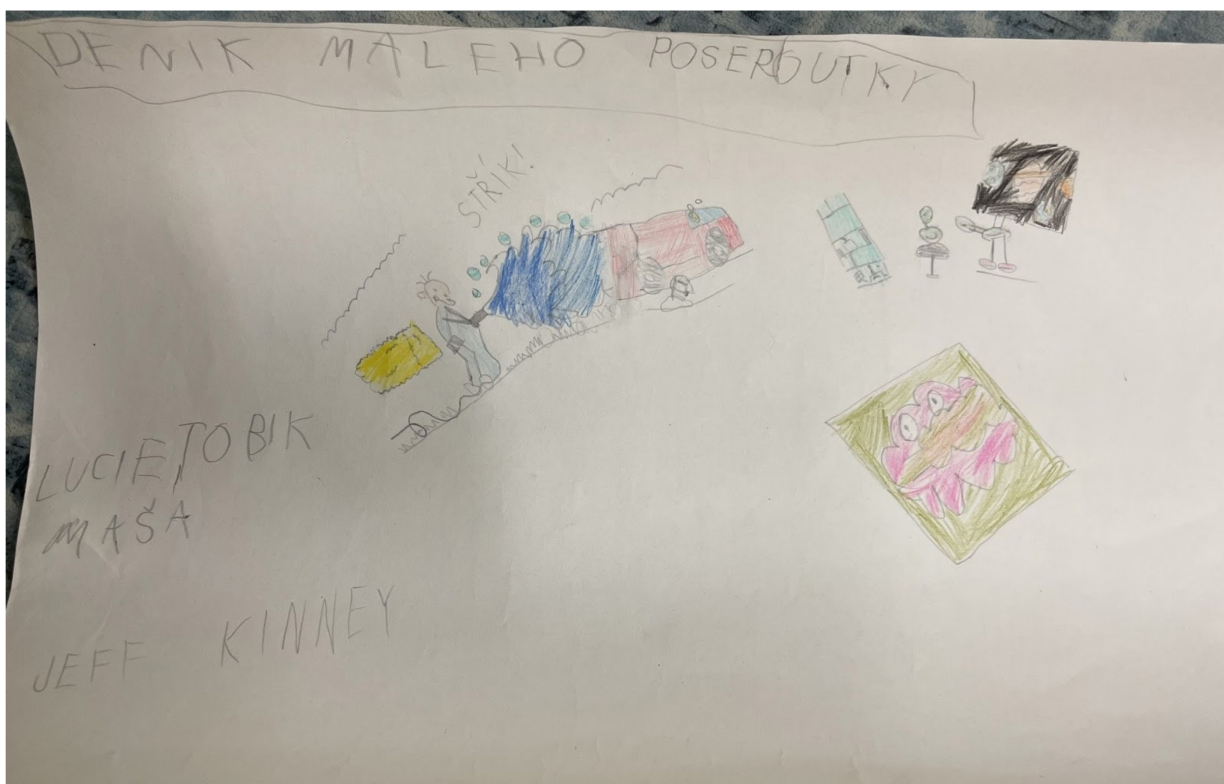
Obrázek 2.5 Plakát: Tetovaná teta (Daniela Fischerová)

Obrázek 2.6 Plakát: A jako Antarktida (David Böhm)

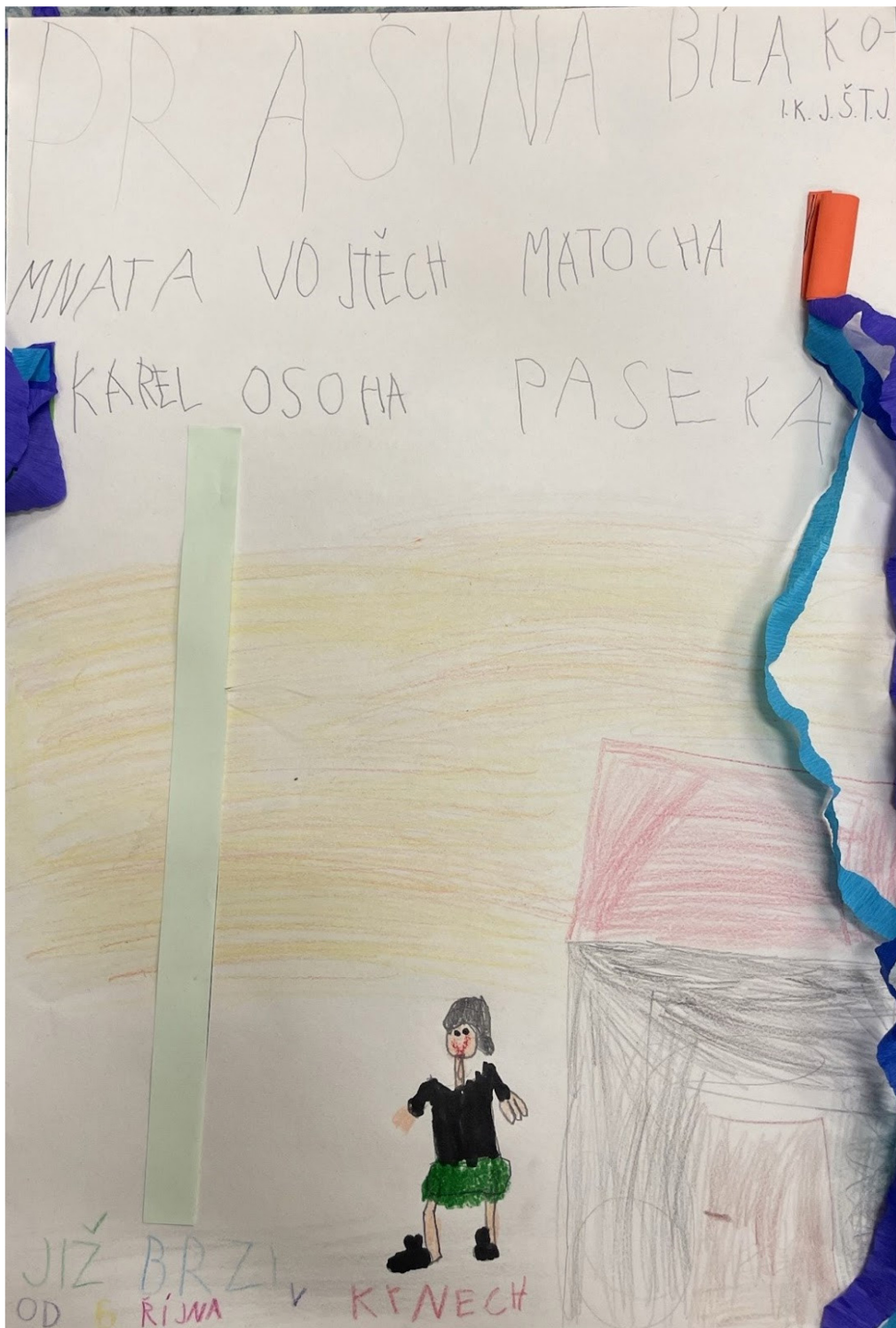
Obrázek 2.7 Plakát: Dobrodružství rychlé veverky: Prání (Pavel Čech)

Obrázek 2.8 Plakát: Fotbaláci (Roberto Santiago)

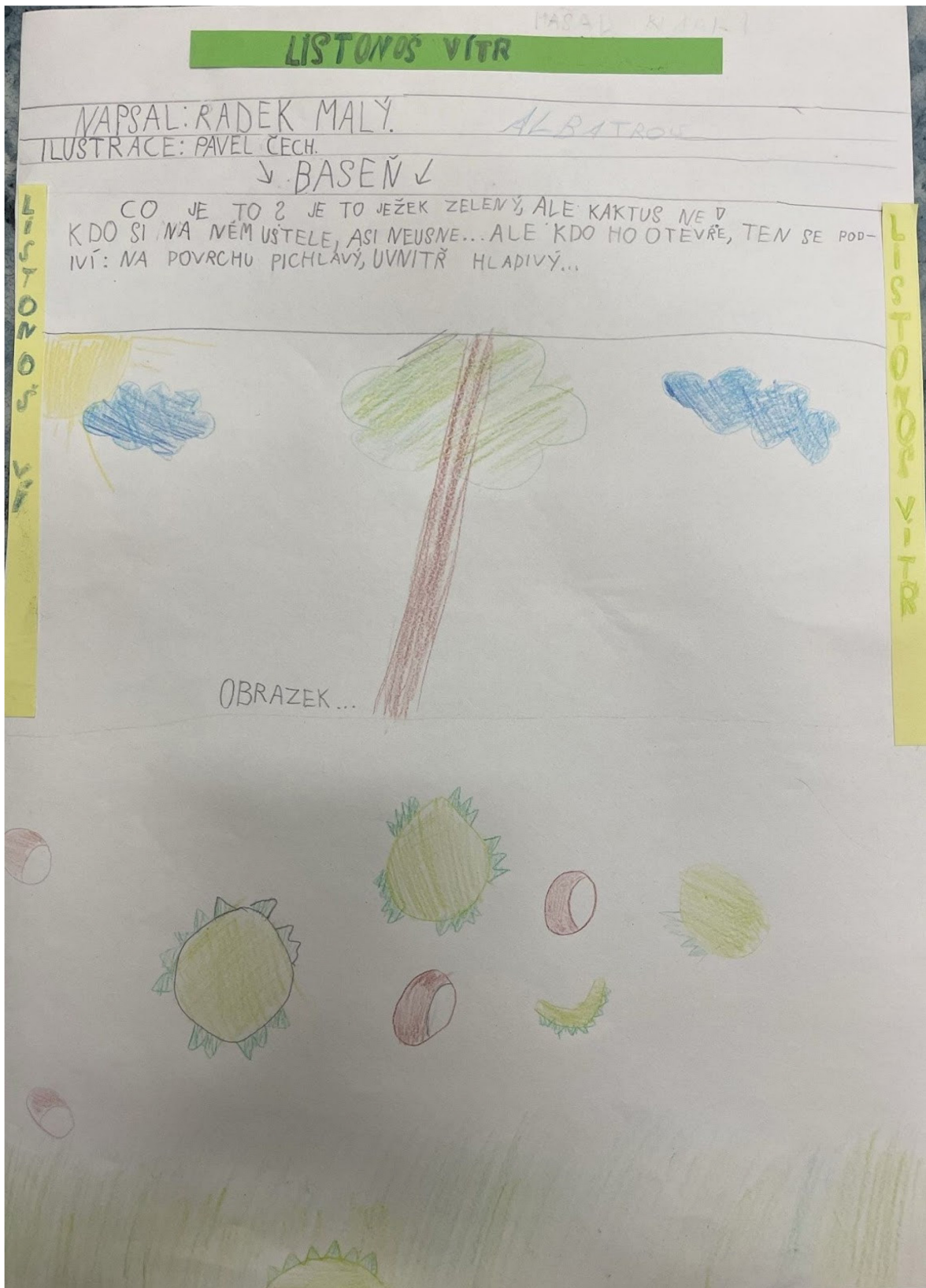
Obrázek 2.9 Plakát: Deník mimoňky (Rachel Renée Russellová)

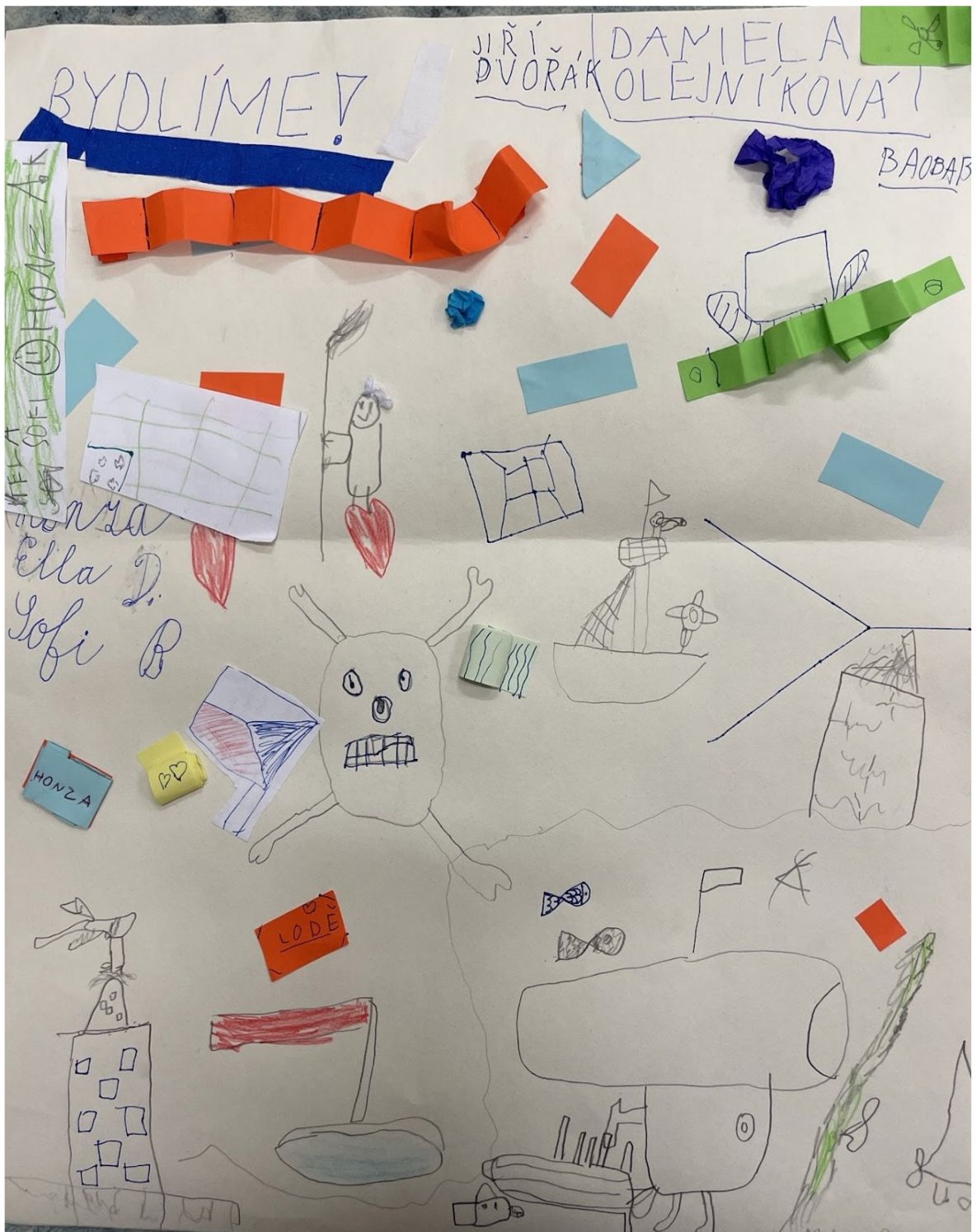
Obrázek 2.1 Plakát: Deník malého poseroutky (Jeff Kinney)

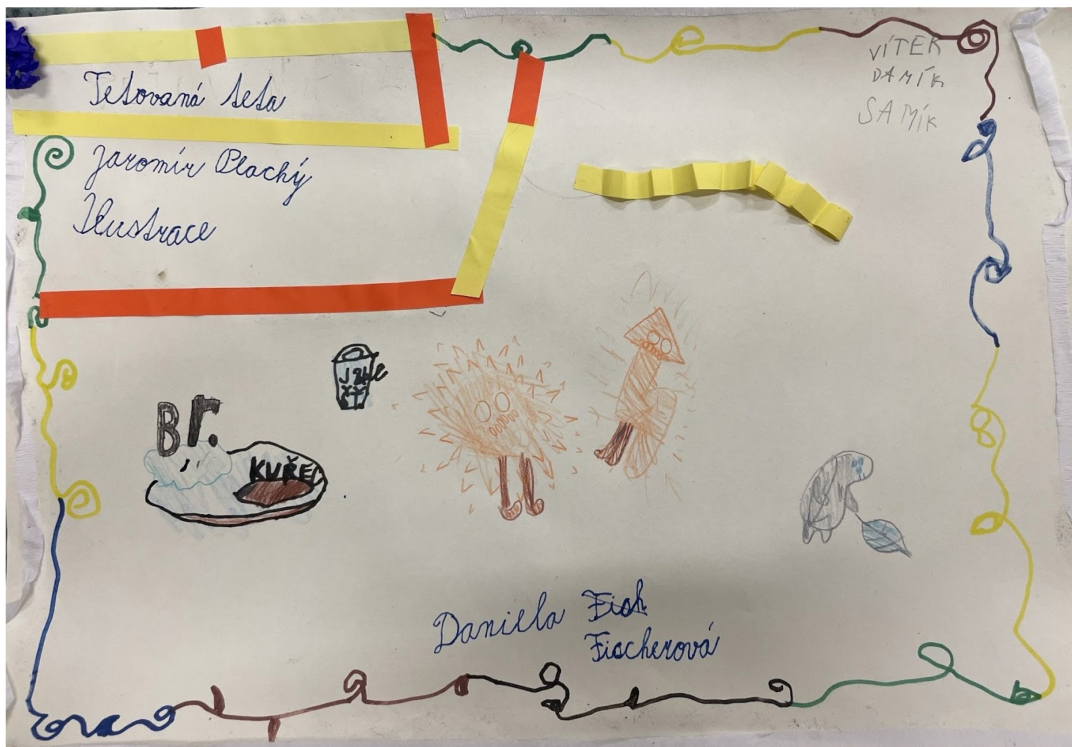
Obrázek 2.2 Plakát: Prašina (Vojtěch Matocha)

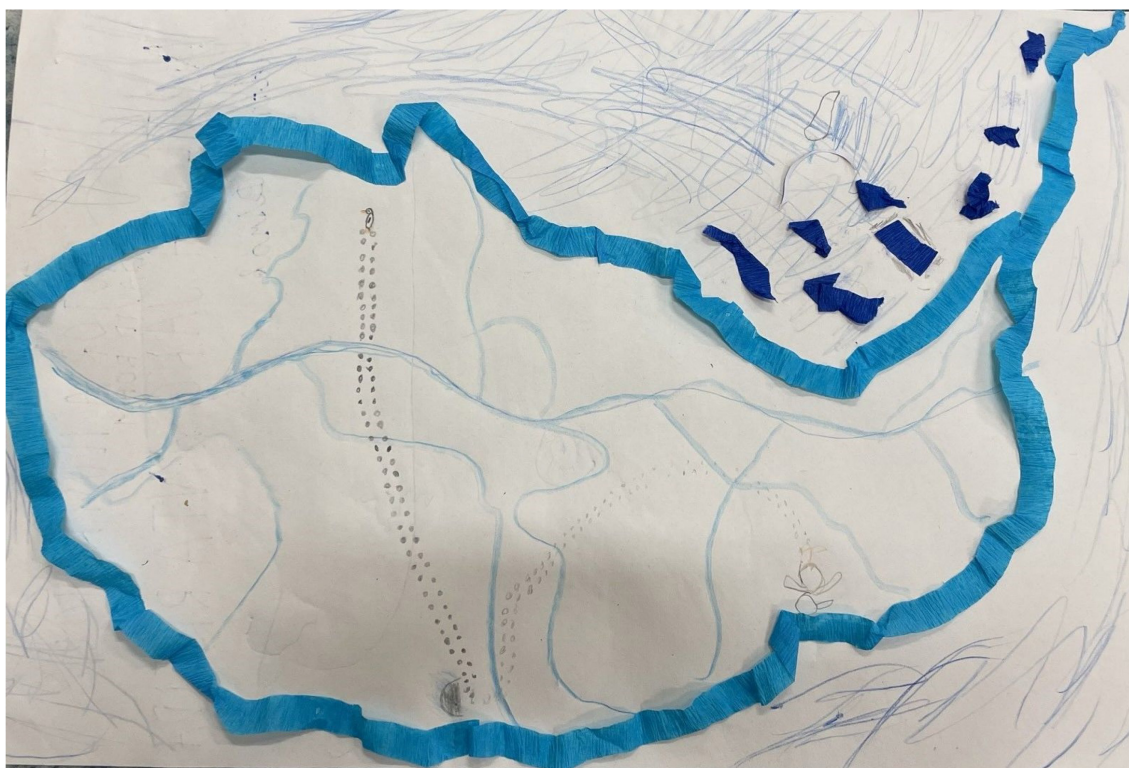
Obrázek 2.3 Plakát: Listonos vtr (Radek Malý)

Obrázek 2.4 Plakát: Bydlíme (Jiří Dvořák)

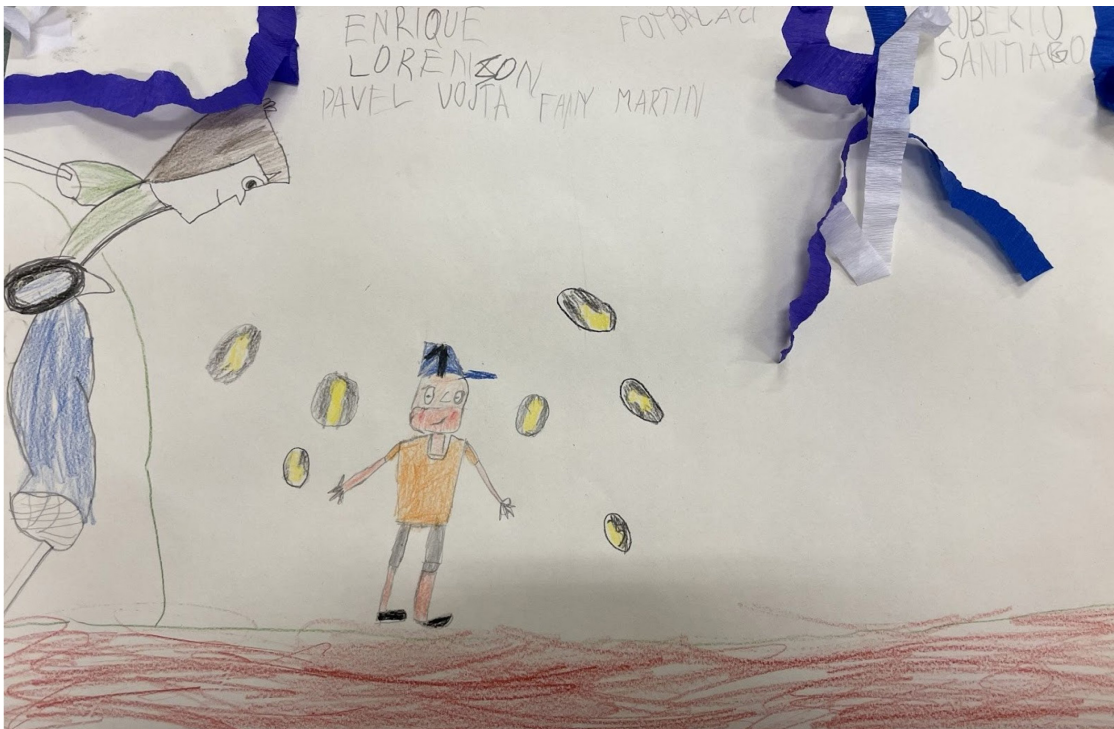
Obrázek 2.5 Plakát: Tetovaná teta (Daniela Fischerová)

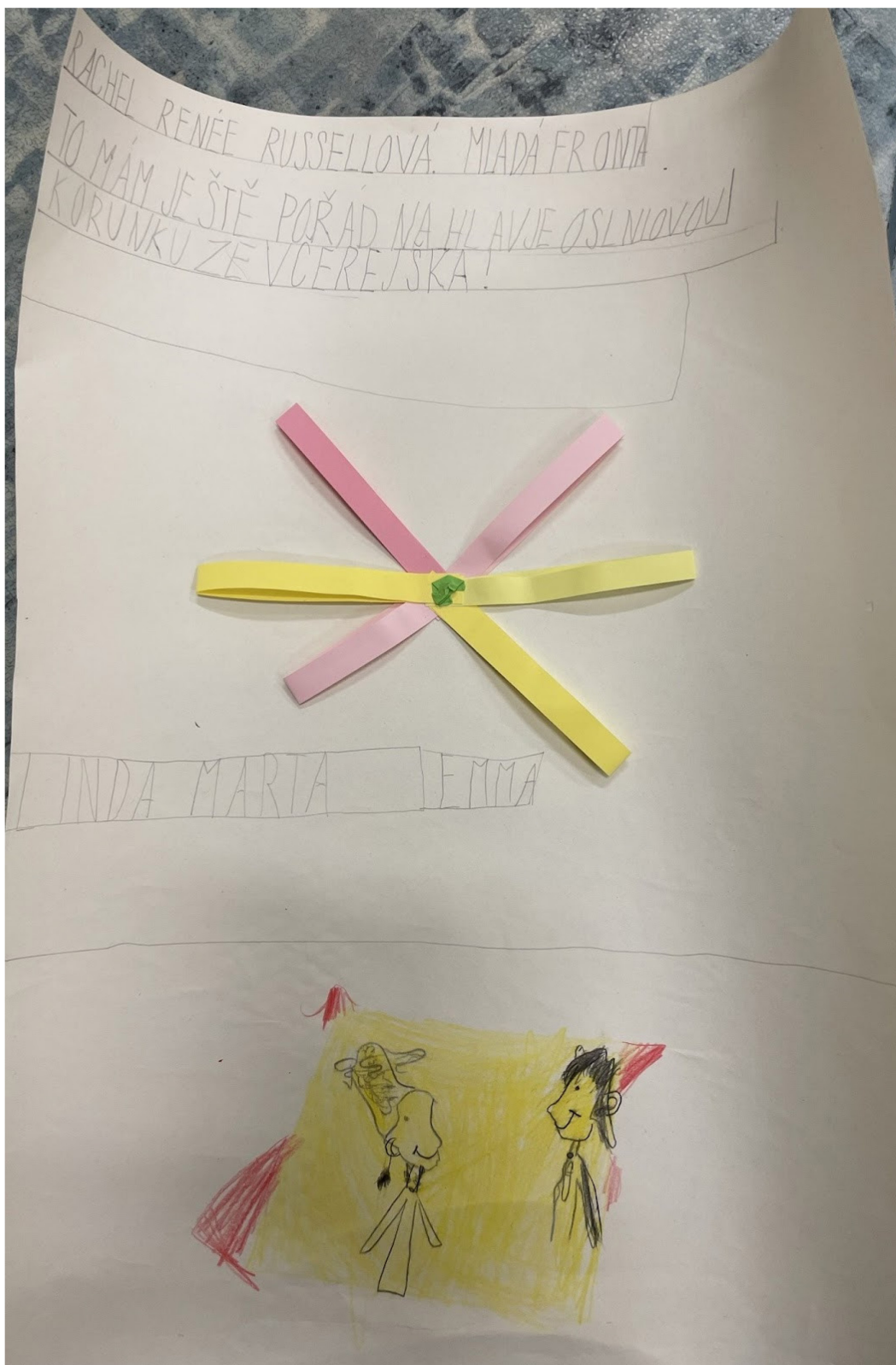
Obrázek 2.6 Plakát: A jako Antarktida (David Böhm)

Obrázek 2.7 Plakát: Dobrodružství rychlé vevery: Přání (Pavel Čech)

Obrázek 2.8 Plakát: Fotbaláci (Roberto Santiago)

Obrázek 2.9 Plakát: Deník mimoňky (Rachel Renée Russellová)

Příloha 3 – Ukázka práce žáků ze druhé vyučovací jednotky

Plakáty s piktogramy nakladatelství:

Obrázek 3.1 Plakát: Slovart

Obrázek 3.2 Plakát: Pikola

Obrázek 3.3 Plakát: Portál

Obrázek 3.4 Plakát: Triton

Obrázek 3.5 Plakát: Argo

Obrázek 3.6 Plakát: 65. pole

Obrázek 3.7 Plakát: Běžiliška

Obrázek 3.8 Plakát: Práh

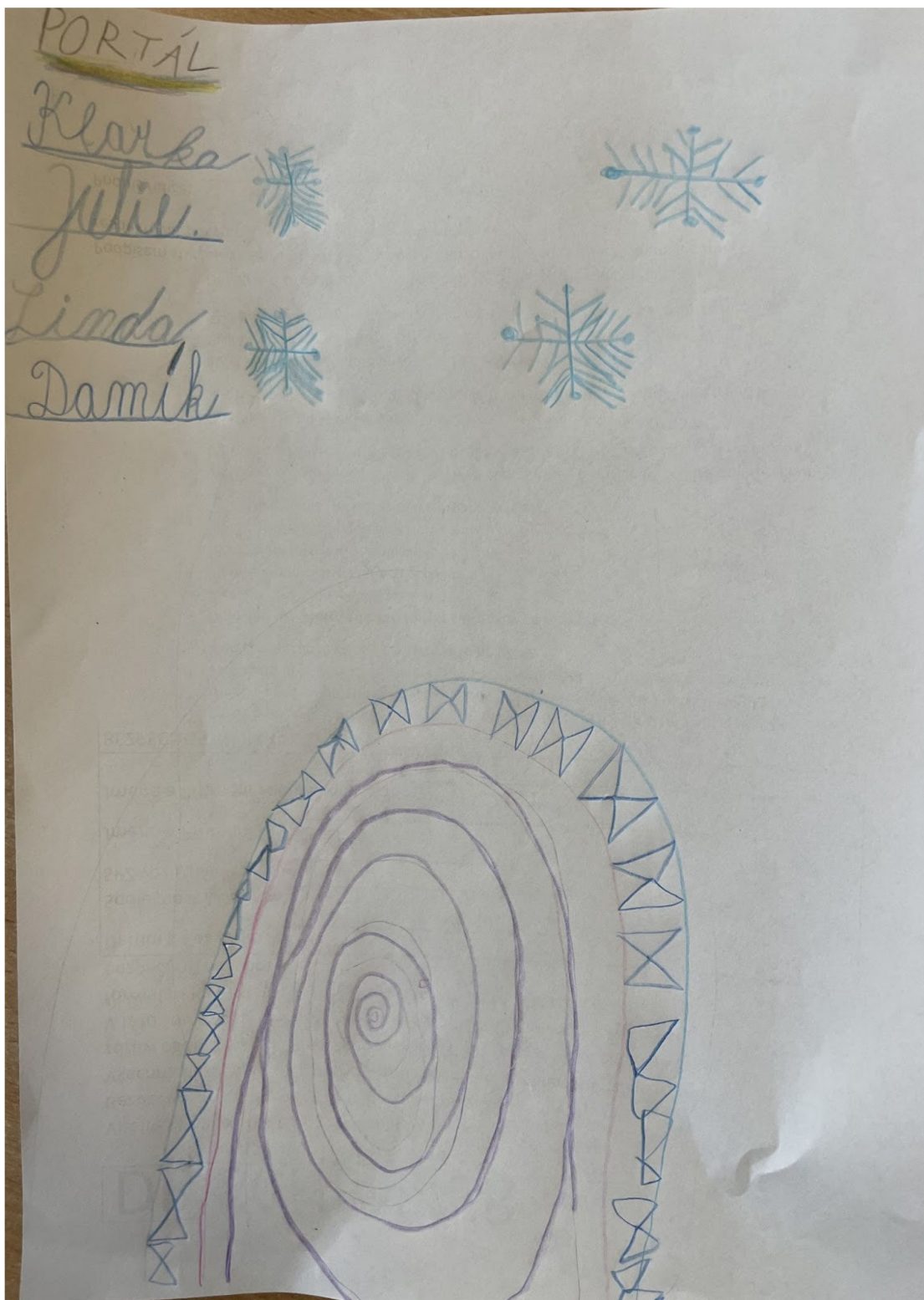
Obrázek 3.1 Plakát: Slovart

TOJSEM SZTOHO
JELEN

TEREZA
KREŠOVA
PIKOLA

PIKOLA

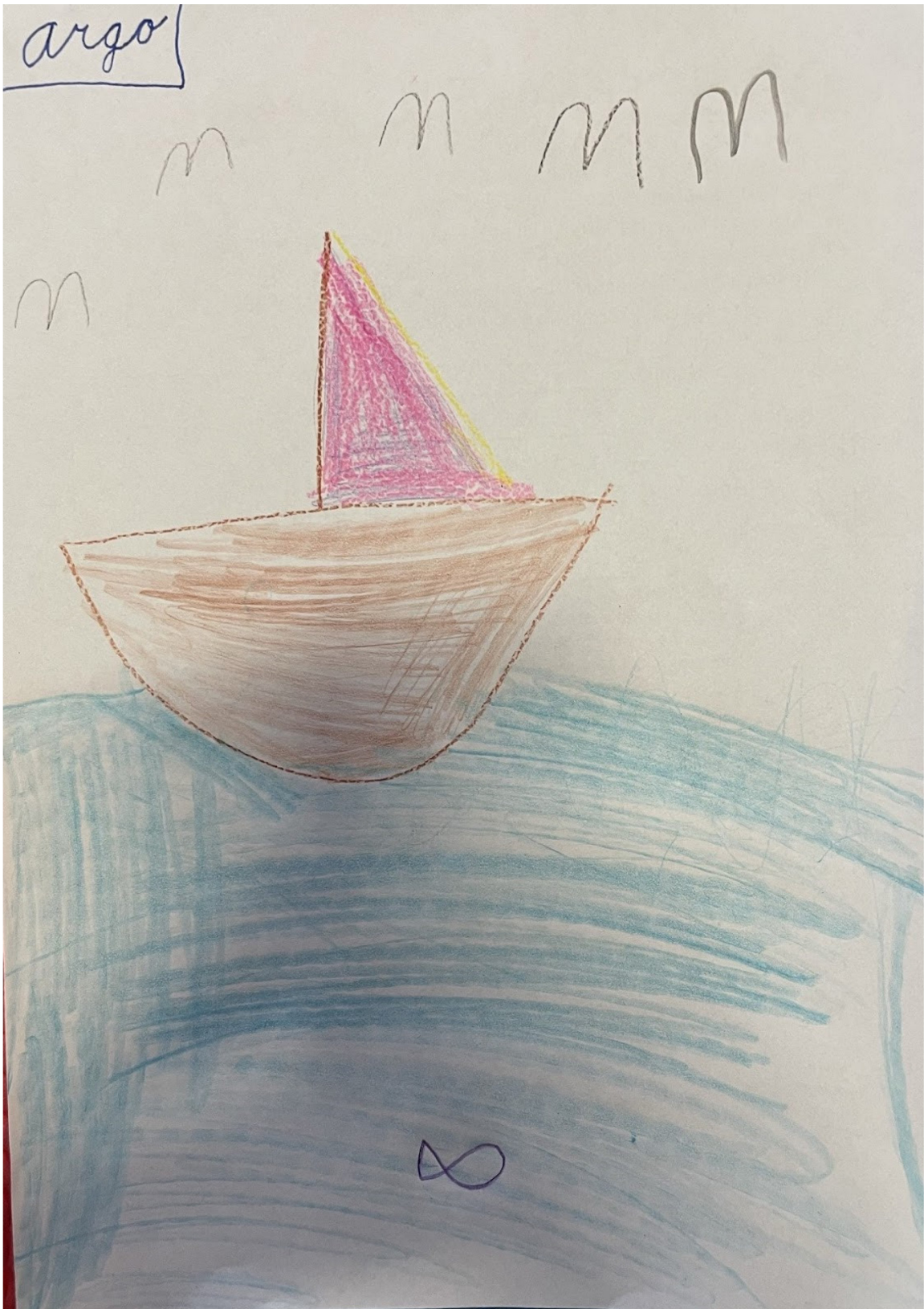
Obrázek 3.2 Plakát: Pikola

Obrázek 3.3 Plakát: Portál

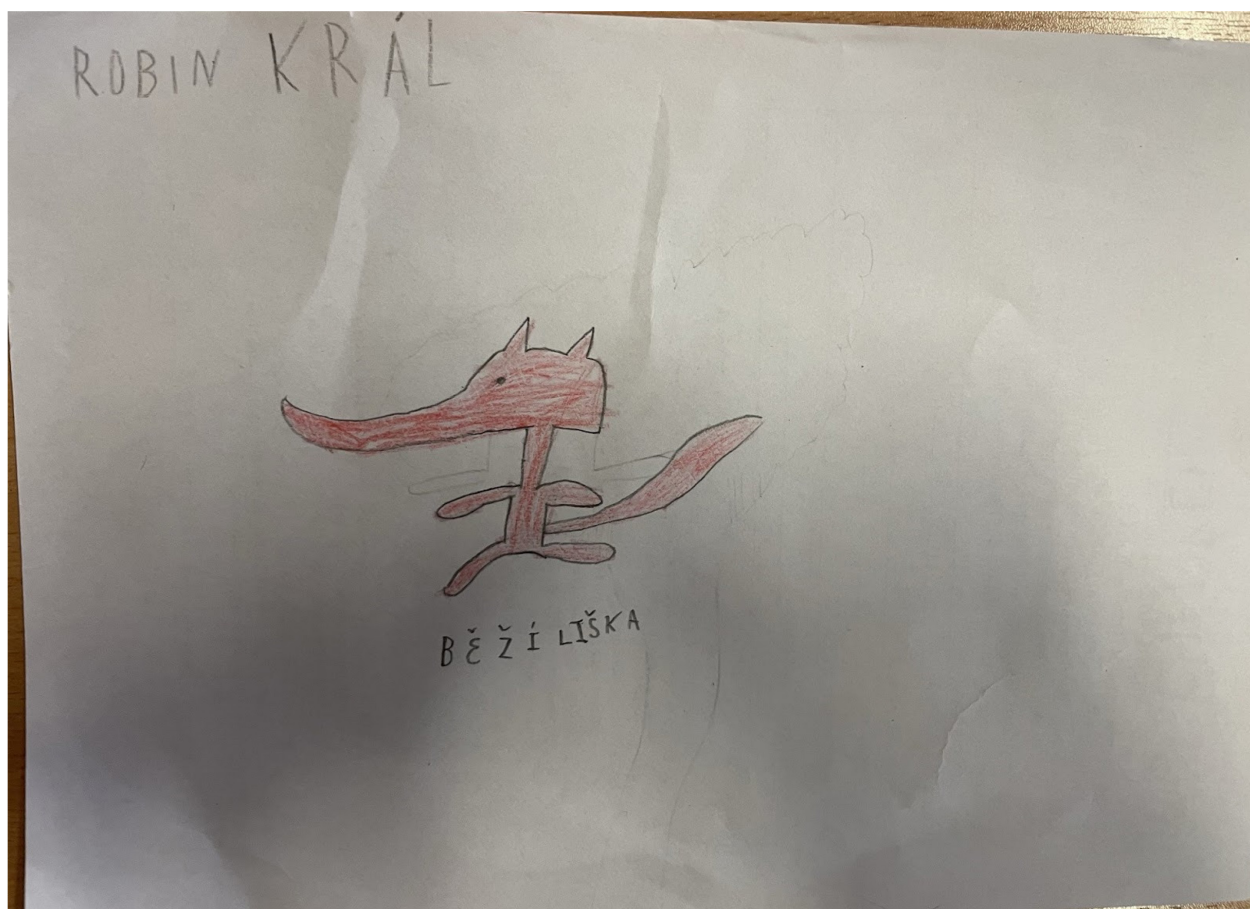
Obrázek 3.4 Plakát: Triton

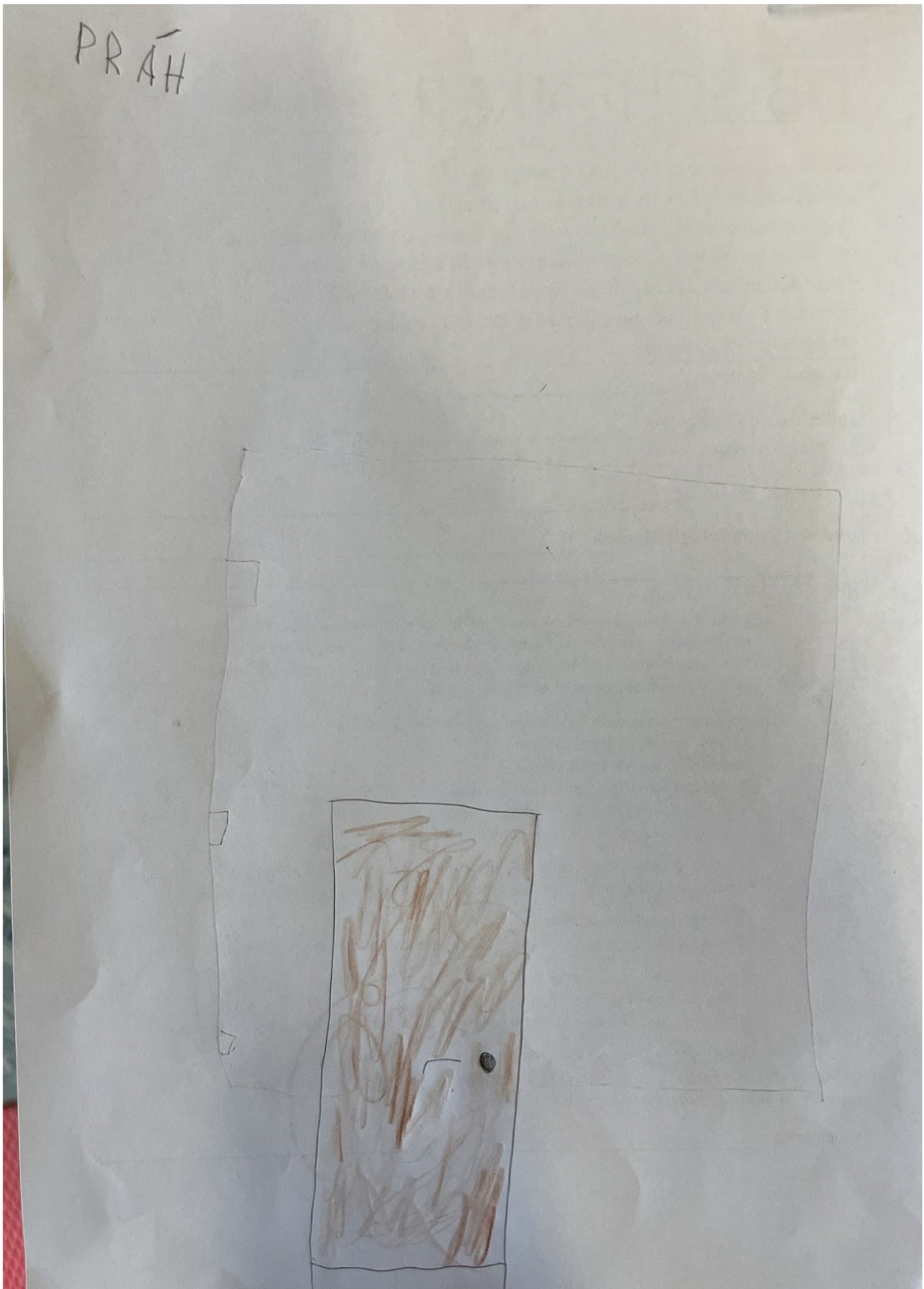
Obrázek 3.5 Plakát: Argo

Obrázek 3.6 Plakát: 65. pole

Obrázek 3.7 Plakát: Běžíliška

Obrázek 3.8 Plakát: Práh

Příloha 4 – Ukázka práce žáků: Knihy, které žáky nejvíce oslovily

Obrázek 4.1: Knihy, které žáky nejvíce oslovily

Příloha 5 – Ukázka práce žáků: Domino z knih

Obrázek 5.1: Řazení knih podle abecedy (název knihy)

Obrázek 5.2: Řazení knih podle velikosti

Obrázek 5.3: Řazení knih od nejsvětlejší knihy po nejtmaší

Obrázek 5.4: Řazení knih podle abecedy (jméno autora)

Obrázek 5.1 Řazení knih podle abecedy (název knihy)

Obrázek 5.2: Řazení knih podle velikosti

Obrázek 5.3: Řazení knih od nejsvětější knihy po nejtmaší

Obrázek 5.4: Řazení knih podle abecedy (jméno autora)

Příloha 6 – Ukázka práce žáků: Analýza třídní knihovny

Třídění knih na základě jednotlivých zástupců českých nakladatelství.

Obrázek 6.1: Třídění knih